

2015

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ (LSR)

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie
NASZA KRAJNA

2016 - 2023

Spis treści

1. Charakterystyka LGD.....	5
1.1 Forma prawna i nazwa LGD	5
1.2 Obszar.....	5
1.3 Potencjał LGD.....	6
1.3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD	6
1.3.2 Reprezentatywność LGD.....	7
1.3.3 Rada Decyzyjna.....	8
1.3.4 Zasady funkcjonowania LGD.....	10
1.3.5 Potencjał ludzki LGD	11
2. Partycypacyjny charakter LSR	13
3. Diagnoza – opis obszaru i ludności	17
3.1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.....	17
3.2 Sytuacja demograficzna.....	19
3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.	23
3.3.1 Podmioty gospodarcze.....	23
3.3.2 Najważniejsze branże przemysłu i usług.....	24
3.3.3 Rolnictwo.....	25
3.3.2 Przedsiębiorczość społeczna.....	26
3.4 Rynek pracy.....	26
3.4.1 Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy.	28
3.5 Problemy społeczne.....	30
3.5.1 Osoby niepełnosprawne.....	32
3.6 Działalność sektora społecznego	32
3.7 Kultura i zabytki	33
3.8 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych.....	35
3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.....	35
3.10 Produkty lokalne podkreślające specyfikę obszaru	39
3.11 Podsumowanie diagnozy	39
3.12 Spójność obszaru objętego Strategią	41
4. Analiza SWOT	42
5. Cele i wskaźniki.....	45
5.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.....	45
5.2 Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR. 53	

5.3	Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania	54
5.4	Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.....	54
5.4	Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć	61
5.5	Sposób prezentacji celów i wskaźników w treści LSR.	67
5.8	Źródła pozyskania danych do pomiaru.....	73
5.9	Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych.....	73
5.10	Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.....	73
5.11	Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie dotyczące jego ustalenia.....	73
6.	Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	74
6.1.	Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.	74
6.2.	Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.	76
6.3.	Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad oceny.....	77
6.4.	Informacja o realizacji projektów grantowych.	77
7.	Plan działania - Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR	77
8.	Budżet LSR.	77
8.1	Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR	78
8.2	Opis powiązań budżetu z celami LSR.....	78
9.	Plan komunikacji.....	81
10	Zintegrowanie.....	83
10.1	Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.....	83
10.2	Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami.....	86
11.	Monitoring i ewaluacja.....	88
11.1	Definicja pojęć.	89
12.	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.....	89
	WYKAZ LITERATURY	90
	<i>Załącznik nr 1 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność – Procedura aktualizacji LSR</i>	<i>91</i>
	<i>Załącznik nr 2. do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu.....</i>	<i>92</i>
	<i>Załącznik nr 3 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność –Plan działania .....</i>	<i>93</i>

Załącznik nr 4 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia 94

Załącznik nr 5 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność – Plan komunikacji ....**Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.**

1. Charakterystyka LGD

1.1 Forma prawna i nazwa LGD

Lokalna Grupa Działania jest stowarzyszeniem „specjalnym” i nosi nazwę Stowarzyszenie NASZA KRAJNA. Nadzór nad stowarzyszeniem sprawuje marszałek województwa kujawsko-pomorskiego.

Data rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym: **19.11.2008 r.**

KRS: **0000317522** NIP: **5040049564** REGON: **340525831**

1.2 Obszar

Lokalna Grupa Działania od 1 lipca 2015 roku działa na obszarze całego powiatu sępoleńskiego. LSR LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA obejmuje cztery gminy, w tym trzy gminy miejsko-wiejskie i jedną gminę wiejską. W skład obszaru LSR wchodzi:

- gmina miejsko-wiejska Kamień Krajeński,
- gmina miejsko-wiejska Sępólno Krajeńskie,
- gmina wiejska Sośno,
- gmina miejsko-wiejska Więcbork.

Poniższa mapa obrazuje granice LSR LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA.

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA

Źródło: opracowanie własne, grafika wybory2006.pkw.gov.pl

Powierzchnia obszaru wynosi 791,09 km². W rozbiciu na poszczególne gminy powierzchnia kształtuje się następująco:

Tabela 1. Powierzchnia Powiatu Sępoleńskiego w 2014 r.

Lp.	Jednostka administracyjna	Powierzchnia (km ²)	Obszar miejski (km ²)	Obszar wiejski (km ²)
1.	Gmina Kamień Krajeński	163	4	159
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	229	7	222
3.	Gmina Więcbork	236	4	232
4.	Gmina Sośno	163	-	163
	RAZEM	791	15	776

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w 2013 r. zamieszkiwało ogółem 41 636 osób, w tym w poszczególnych gminach zgodnie z poniższą tabelą:

Tabela 2. Liczba ludności i gęstość zaludnienia na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA

Lp.	Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia	Odsetek ludności
1.	Gmina Kamień Krajeński	163	7 028	43	16,88%
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	229	16 111	70	38,69%
3.	Gmina Więcbork	236	13 351	57	32,07%
4.	Gmina Sośno	163	5 146	32	12,36%
	LGD Stowarzyszenie NASZA KRAJNA	791	41 636	53	100%
	Województwo Kujawsko-Pomorskie	17 972	2 092 564	116	
	Polska	312 679	38 495 659	123	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Gminą o największej liczbie ludności jest gmina miejsko-wiejska Sępólno Krajeńskie, którą zamieszkiwało 38,69% wszystkich mieszkańców. Najmniej liczną i najsłabiej zaludnioną jest gmina wiejska Sośno. Gęstość zaludnienia Powiatu Sępoleńskiego jest bardzo mała na tle województwa oraz zalicza się do najniższych w porównaniu do pozostałych powiatów (21 pozycja z 23). **Na całym obszarze** objętym Lokalną Strategią Rozwoju mogą być realizowane operacje z Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Z uwagi jednak na ograniczenia w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 -2020 projekty w ramach działań rewitalizacyjnych realizowanych w ramach Osi Priorytetowej 7 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020 nie będą mogły być realizowane na obszarach miast w obrębie LSR tj.: Sępólno Krajeńskie, Więcbork i Kamień Krajeński.

1.3 Potencjał LGD

1.3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA powstała z potrzeby samych mieszkańców kilku gmin. Starostwo Powiatowe w Sępólnie Krajeńskim działając w porozumieniu z gminami Więcbork, Sośno i Sępólno Krajeńskie zaprosiło wszystkie podmioty chętne do przystąpienia do tworzonej Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA. Taka informacja mająca charakter zaproszenia pojawiła się w prasie lokalnej 26 czerwca 2008 roku.

W dniu 30 czerwca 2008 r. w Starostwie Powiatowym w Sępólnie Krajeńskim odbyło się zebranie założycielskie, na które przybyło 28 osób z terenu gmin: Sępólno Krajeńskie, Sośno i Więcbork. Zawiązane w tym dniu partnerstwo przybrało formę stowarzyszenia, w skład którego weszli reprezentanci trzech sektorów: społecznego (mieszkańcy, stowarzyszenia, sołectwa, koła gospodyń wiejskich), publicznego (urzędnicy gminni i powiatowi) i gospodarczego (drobni przedsiębiorcy). Stowarzyszenie NASZA KRAJNA zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym 19 listopada 2008 roku pod numerem 0000317522.

W dniu 25 września 2014 r. decyzję o przystąpieniu do Stowarzyszenia NASZA KRAJNA, na mocy Uchwały Rady Miejskiej, podjęła Gmina Kamień Krajeński.

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA, dla zrównoważonego rozwoju obszaru swojego działania przygotowało Lokalną Strategię Rozwoju na lata 2007 - 2013, która została przyjęta przez Walne Zebranie Członków w dniu 17 grudnia 2008 roku jako najważniejszy dokument strategiczny.

Budżet na realizację LSR w latach 2008 – 2015 łącznie wynosił 5 107 781,56 zł w tym:

- Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty) – 4 008 032,00 zł
- Wdrażanie projektów współpracy – 103 656,00 zł

- Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja – 996 093,56 zł

W ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Stowarzyszenie NASZA KRAJNA przeprowadziła 26 naborów wniosków w czterech działaniach co prezentuje poniższa tabela.

Tab. 3 Szczegółowe dane dotyczące ilości naborów oraz kwot wyboru w poszczególnych działaniach.

Kod działania	Liczba naborów	Łączna kwota wyboru
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	5	321 583,50
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	6	1 264 992,97
Odnowa i rozwój wsi	8	2 154 944,96
Małe projekty	7	2 239 087,18
	26	5 980 608,61

Źródło: opracowanie własne

Beneficjenci złożyli łącznie 165 wniosków na poszczególne działania, z czego Rada Decyzyjna wybrała 144 wnioski. Po weryfikacji wniosków w Urzędzie Marszałkowskim beneficjenci podpisali 95 umów na realizację projektów. Szczegóły przedstawia poniższa tabela.

Tab. 4 Szczegółowe dane dotyczące działania 413 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju w zakresie ilości złożonych i wybranych wniosków oraz liczby zawartych umów w poszczególnych działaniach.

	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe Projekty	ogółem
Liczba złożonych wniosków	4	14	36	111	165
Liczba wniosków wybranych	3	12	31	98	144
liczba zawartych umów	1	3	27	66	97

Źródło: opracowanie własne

W celu właściwego wdrażania LSR niezbędne jest doświadczenie i wiedza zatrudnionych pracowników biura LGD, którzy poprzez swoją pracę zagwarantują profesjonalną obsługę członkom oraz potencjalnym beneficjentom. Niezmiernie ważną rzeczą jest precyzyjne określenie wymagań w odniesieniu do przewidzianych obowiązków. W dokumencie pn. OPIS STANOWISK określono wymagania konieczne i pożądane w odniesieniu do pracowników, których należy zatrudnić. Organizację i porządek w procesie pracy oraz związane z tym zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa oraz określenie zadań w zakresie animacji i współpracy reguluje Regulamin pracy biura. Określono plan szkoleń dla członków Rady Decyzyjnej i pracowników biura.

1.3.2 Reprezentatywność LGD

Zarząd Stowarzyszenia NASZA KRAJNA Uchwałą NR 3/V/2015 z dnia 30 lipca 2015 roku określił zasad przypisywania członków stowarzyszenia do odpowiedniego sektora: mieszkańców, sektora społecznego, gospodarczego i publicznego.

Do sektora publicznego zalicza się gminy, powiat, uczelnie publiczne, jednostki badawczo-rozwojowe, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, państwowe i samorządowe jednostki kultury raz państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych przepisów w celu wykonywania zadań publicznych.

Do sektora społecznego zalicza się organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną, organizacje pozarządowe nieposiadające osobowości prawnej w tym Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywizacji Zawodowej, kościoły, związki wyznaniowe, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego, także związki zawodowe i organizacje pracodawców, organizacje społeczno – zawodowe rolników oraz inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie (Koła Gospodyń Wiejskich, rady sołecki, rady parafialne itp.).

Do sektora gospodarczego zalicza się podmioty prowadzące działalność gospodarczą w tym przedsiębiorstwa społeczne, rolników, rybaków.

Do sektora mieszkańców zalicza się osoby zamieszkałe na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju oraz osoby reprezentujące podmioty z sektora społecznego nieposiadające osobowości prawnej.

Według stanu na dzień 28 grudnia 2015 r. Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA liczy 54 członków:

- sektor publiczny – 5 członków (9,26 % ogólnej liczby członków)
- sektory społeczny – 15 członków (27,78 % ogólnej liczby członków)
- sektor gospodarczy – 15 członków (27,78 % ogólnej liczby członków)
- sektor społeczny, mieszkaniac – 15 członków (27,78 % ogólnej liczby członków)
- mieszkaniac – 4 członków (7,40 % ogólnej liczby członków).

Sposób rozszerzenia składu LGD o kolejnych partnerów następuje zgodnie ze statutem. O przyjęciu w poczet członków Stowarzyszenia decyduje Zarząd w formie uchwały. O swojej decyzji Zarząd niezwłocznie powiadamia pisemnie zainteresowanego. Od decyzji odmownej zainteresowanemu przysługuje prawo odwołania do najbliższego Walnego Zebrania Członków, którego uchwała jest ostateczna. Odwołanie należy wnieść w terminie 1 miesiąca od otrzymania pisemnej informacji o decyzji, za pośrednictwem Zarządu.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania NASZA KRAJNA jest otwarte na nowych członków, nowych partnerów chętnych do włączenia się w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju.

Właściwa struktura LGD ze względu na sektory pozwala m.in. na inicjowanie działań na rzecz poprawy zatrudnienia, tworzenie miejsc pracy. Partnerstwo sektorów zmierzy się z powyższymi wyzwaniem poprzez stworzenie mieszkańcom, w tym również tzw. grupom defaworyzowanym (w tym: osoby powyżej 50 roku życia, osoby do 30 roku życia, bezrobotni, nisko opłacani pracownicy (otrzymujący minimalne lub niższe wynagrodzenie za pracę), zatrudniani w niepewnych warunkach, osoby z różnymi niepełnosprawnościami) szansy na podejmowanie oddolnych inicjatyw umożliwiających realizację wymienionych celów, w tym szczególnie odzwierciedlenia istniejących na obszarze LGD grup defaworyzowanych.

1.3.3 Rada Decyzyjna

Zgodnie z Statutem Stowarzyszenia NASZA KRAJNA do wyłącznej kompetencji Rady Decyzyjnej należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju.

Członkowie Rady LGD Stowarzyszenie NASZA KRAJNA są wybierani i odwoływani przez Walne Zebranie Członków spośród członków tego zebrania. Rada składa się z 10 członków w następujących proporcjach:

- 4 partnerów społecznych,
- 3 partnerów publicznych
- 3 partnerów gospodarczych

W skład Rady Decyzyjnej wchodzi pięć kobiet. W Radzie LGD pracować będą dwie osoby w wieku do 35 roku życia (w tym dwie kobiety). Proces decyzyjny nie będzie zdominowany przez władze publiczne ani żadną z grup interesów. W składzie Rady sektor publiczny stanowi 30% (3 osoby).

W skład Rady Stowarzyszenia wchodzi osoby pełniące następujące funkcje:

Tabela 5. Lista członków Rady Decyzyjnej LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA.

L.P	IMIĘ I NAZWISKO/NAZWA	FUNKCJA W ORGANIE DECYZYJNYM	REPREZENTOWANY SEKTOR
1	LESZEK STROIŃSKI /GMINA SOŚNO	PRZEWODNICZĄCY	PUBLICZNY
2	WOJCIECH GŁOMSKI/GMINA KAMIEŃ KRAJEŃSKI	WICEPRZEWODNICZĄCY	PUBLICZNY
3	WALDEMAR KUSZEWSKI/GMINA WIĘCBORK	WICEPRZEWODNICZĄCY	PUBLICZNY
4	AGNIESZKA KOPISZKA	SEKRETARZ	MIESZKANIEC
5	PAWEŁ TOCZKO	CZŁONEK RADY	MIESZKANIEC
6	DOROTA NIEMCZYK-CZAJKA/KGW WIŚNIEWKA	CZŁONEK RADY	SPOŁECZNY
7	AGNIESZKA LACH/KGW SYPNIEWO	CZŁONEK RADY	SPOŁECZNY, MIESZKANIEC
8	MARZANNA LIS/ GOSPODARSTWO ROLNE	CZŁONEK RADY	GOSPODARCZY
9	MARZENA PAWŁOWSKA/ AMBER VENEER SPÓŁKA JAWNA MARZENA PAWŁOWSKA MICHAŁ PAWŁOWSKI	CZŁONEK RADY	GOSPODARCZY
10	MIROŚLAW DORAWA/ DORAWA MIROŚLAW PRODUKCJA - HANDEL - USŁUGI	CZŁONEK RADY	GOSPODARCZY
11	JULIA PETSCH	CZŁONEK RADY	MIESZKANIEC

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z obowiązującymi zasadami ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie mają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez organ decyzyjny. Dodatkowo odpowiedni parytet zostanie zachowany każdorazowo na etapie głosowania. Poza tym, w zakresie zapewnienia wyboru operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu w organie decyzyjnym nałożono na Radę następujące obwarowania:

- Funkcje członków organu decyzyjnego będą pełnione osobiście, a w przypadku osób prawnych przez osoby uprawnione do reprezentowania. Wprowadza się zapis nieupoważniania osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji.
- Prowadzenie rejestru interesów członków organu decyzyjnego.

W zakresie prawidłowości wyboru dokonywanego przez członków organu decyzyjnego wprowadza się:

- szkolenia w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji,

- zasadę odwołania z członkostwa w Radzie w przypadku systematycznego uchylania się od pracy w Radzie,
- ustanowienie osoby - Przewodniczącego Rady, którego zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej oraz wzywania do dokonania poprawnej oceny wniosków przez członków Rady którzy dokonali oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny.

Rada Decyzyjna działa na podstawie Regulaminu Rady. Protokoły i dokumentacja z posiedzeń Rady gromadzone i przechowywane są w Biurze LGD. Dokumentacja ma charakter jawny i jest udostępniana do wglądu wszystkim zainteresowanym z zachowaniem postanowień ustawy o ochronie danych osobowych (Dz. U. 2014.1182).

W celu podniesienia wiedzy i kompetencji opracowano program szkoleń dla członków Rady Decyzyjnej. Każdorazowo w celu prawidłowego przebiegu procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej, Radę decyzyjną wspierał będzie jeden ze stałych pracowników biura LGD.

1.3.4 Zasady funkcjonowania LGD

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA działa na podstawie przepisów

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.),
- ustawy z 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349),
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. 2015 poz. 378),
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającym wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności

oraz następujących dokumentów wewnętrznych:

- statutu LGD
- Regulaminu Rady Decyzyjnej
- Regulaminu Biura LGD.

Sposób uchwalania, zmiany dokumentów wewnętrznych oraz opis głównych kwestii w nich zawartych zebrany został w Tabeli nr 6.

Tabela 6. Sposób uchwalania, zmiany dokumentów wewnętrznych oraz opis głównych kwestii w nich zawartych

Lp.	Rodzaj dokumentu	Sposób uchwalania/zmiany oraz opis głównych kwestii
1.	Statut LGD	Uchwalanie statutu i zmian dokumentu należy do wyłącznej kompetencji Walnego Zebrania Członków. Statut Stowarzyszenia określa jego nazwę, teren działania i jego siedzibę, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązywania się stowarzyszenia.

		Statut reguluje także następujące kwestie: organem nadzoru nad Stowarzyszeniem jest Marszałek Województwa Kujawsko - Pomorskiego, jednym z organów Stowarzyszenia jest Rada Decyzyjna odpowiedzialna za wybór operacji, której zakres kompetencji i zasady reprezentatywności określa szczegółowo Statut, Walne Zebranie będące najwyższą władzą Stowarzyszenia uchwalające LSR, dokonujące jej aktualizacji oraz uchwalające kryteria wyboru operacji. Statut określa uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków Rady w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji).
2.	Regulamin Rady Decyzyjnej	Uchwalanie regulaminu Rady decyzyjnej i zmian dokumentu należy do wyłącznej kompetencji Walnego Zebrania Członków. Regulamin rady decyzyjnej określa m.in. szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, sposób podziału wniosków do oceny pomiędzy członków organu, zasady preselekcji operacji, jeśli dotyczy, zasady dokumentowania oceny, sposób informowania Wnioskodawców o wynikach oceny, wzory dokumentów, itp.), zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.
3.	Regulamin biura LGD	Uchwalanie Regulaminu i zmian dokumentu należy do wyłącznej kompetencji Zarządu. Regulamin Biura określa m.in. organizację biura, utworzone w nim stanowiska, uprawnienia i obowiązki pracownika i pracodawcy, uprawnienia osób funkcyjnych, przepisy porządkowe, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.

Zródło: Opracowanie własne

1.3.5 Potencjał ludzki LGD

Obsługę organów Stowarzyszenia NASZA KRAJNA zapewnia Biuro Stowarzyszenia. Zarząd Stowarzyszenia powołuje Kierownika Biura. Pracowników Biura zatrudnia Zarząd Stowarzyszenia. W skład kadry LGD NASZA KRAJNA wchodzi Kierownik biura oraz dwóch pracowników. Obsługę księgową zapewnia firma zewnętrzna.

Biuro LGD, jak wskazano powyżej, obecnie liczy 3 osoby (3 etaty) zatrudnione w oparciu o umowy o pracę na czas określony. Są to:

- Kierownik biura – 1 etat,
- Asystent ds. biurowych – 2 etaty.

W nowym okresie 2016-2023 w związku z wdrażaniem wielofunduszowej LSR, a tym samym odmienną specyfiką każdego z funduszy oraz stosowaniem różnych trybów wyboru projektów (tryb konkursowy oraz projekty grantowe) oraz licznie zaplanowanymi działaniami związanymi z animowaniem lokalnych społeczności, do uczestniczenia we wdrażaniu LSR Zarząd LGD zamierza zwiększyć zatrudnienie w biurze o 1 etat oraz dokonać zmiany stanowisk i zakresów obowiązków obecnych pracowników LGD.

Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu sępoleńskiego na lata 2016-2023 wdrażać więc będzie zespół w składzie:

- 1) Kierownik Biura (kontynuacja zatrudnienia);
- 2) Specjalista ds. projektów i grantów (kontynuacja zatrudnienia);
- 3) Specjalista ds. rozwoju przedsiębiorczości (kontynuacja zatrudnienia);,

- 4) Specjalista ds. organizacyjno-promocyjnych, współpracy i animacji (stanowisko planowane do utworzenia).

Osoby zaangażowane w pracę na rzecz LGD posiadają odpowiednie kompetencje i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym (w tym do opracowywania, wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych). Ich wiedza i doświadczenie odpowiadają zakresowi merytorycznemu LSR. Wszystkie te osoby posiadają wykształcenie wyższe oraz wieloletnie doświadczenie w aplikowaniu, realizacji i rozliczaniu projektów współfinansowanych z funduszy przedakcesyjnych i strukturalnych (programy SPO RZL, SPO WKP, PAOW, SAPARD, ZPORR, PHARE, RPO WKP, POKL, PROW, PO RYBY) oraz środków z funduszy krajowych (programy Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Kultury itp.). Dwie z zatrudnionych osób posiadają wieloletnie doświadczenie zawodowe w realizacji usług doradczych dla MŚP w ramach Krajowego Systemu Usług (KSU) dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz wieloletnie doświadczenie w pracy w organizacjach pozarządowych realizujących i rozliczających projekty z pozyskanych funduszy. Wszystkie osoby posiadają prawo jazdy kat. B, dwójka z nich w sposób komunikatywny posługuje się językiem angielskim. Wszystkie osoby posiadają doświadczenie w zakresie wdrażania LEDERA w latach 2007 – 2013 (w tym dwójka jako etatowi pracownicy biura LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA, a jedna jako członek, a następnie wieloletnia Przewodnicząca Rady Decyzyjnej LGD). Jedna z osób pracujących obecnie w biurze brała udział w procesie przygotowania LSR na lata 2007 – 2013.

Podstawowe wymogi wobec kandydata na pracownika biura LGD określono w dokumencie pn. *Opis stanowisk*. Określa on wymagania konieczne i pożądane stawiane kandydatom na pracowników. Dokument ten również w sposób szczegółowy określa podział zadań pracowników biura. Wymagania stawiane pracownikom biura są adekwatne do obowiązków. Podobne zapisy znajdują się również w *Regulaminie pracy biura*.

Dla członków Zarządu nie określono wymagań odnośnie kompetencji z uwagi na fakt, że nie pobierają oni wynagrodzenia.

W celu ciągłego podnoszenia wiedzy i kompetencji opracowano program szkoleń dla pracowników biura.

Biuro LGD zobowiązane jest do świadczenia nieodpłatnego doradztwa. Doradztwo prowadzone przez pracowników biura LGD obejmuje 2 kategorie usług:

I. Usługi informacyjne – o charakterze ogólnym, obejmujące udzielanie informacji nt.

— ogólnych założeń LSR – kreowanie pomysłów na projekty w ramach LSR

— doboru właściwego programu jako źródła finansowania planowanego przedsięwzięcia innego niż LSR (dot. beneficjentów niekwalifikujących się do wsparcia w ramach LSR),

— z zakresu prawa, marketingu, finansów, podatków, itp.,

— innych aspektów funkcjonowania podmiotów, niezwiązanych bezpośrednio z wdrażaniem LSR.

II. Usługi konsultacyjne – obejmujące obsługę wnioskodawców i beneficjentów naborów ogłaszanych w ramach LSR. Do usług konsultacyjnych zalicza się:

— Usługi z zakresu zasad wypełniania wniosku o przyznanie pomocy (w tym ocena kwalifikowalności w aspekcie LSR);

— Konsultację i weryfikację uzupełnień do wniosku o przyznanie pomocy;

— Usługi z zakresu zasad wypełniania wniosku o płatność;

— Konsultację i weryfikację uzupełnień do wniosku o płatność.

Efektywność pracy doradczej pracowników biura LGD podlega ocenie zgodnie z zapisami Regulaminu biura LGD.

Zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz metody ich pomiaru.

Za realizację zadań w ww. zakresie odpowiedzialny będzie specjalista ds. organizacyjno-promocyjnych, współpracy i animacji, który wspomagany będzie w tym zakresie przez pozostałych pracowników merytorycznych LGD i Kierownika biura.

Zadania w zakresie animacji i współpracy obejmowały będą działania opisane szczegółowo w planie komunikacji, w tym m.in.:

— spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami nt. zasad udzielania wsparcia w ramach LSR, rozliczania projektów i postępów w realizacji LSR,

— organizację wydarzeń/eventów, plebiscytów, forów lub konferencji tematycznych, wyjazdów studyjnych upowszechniających dobre praktyki,

— przekazywanie bieżących informacji za pośrednictwem internetu, prasy, radia, publikacji tematycznych itp.

Dodatkowo:

- udzielanie lokalnym środowiskom wsparcia w zakresie diagnozowania ich potrzeb i tworzenia planów działania, w szczególności poprzez docieranie do grup wskazanych w LSR jako defaworyzowane ,
- wyszukiwanie liderów lokalnych, wspieranie ich w rozwoju umiejętności,
- wypracowywanie koncepcji współpracy ze społecznością lokalną, w tym z instytucjami, które mają wpływ na sytuację w danym regionie (samorząd lokalny, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, szkoły itd.),
- docieranie do potencjalnych projektodawców, zachęcanie ich do podejmowania inicjatyw w zakresie nawiązywania partnerstw ukierunkowanych na wspólne rozwiązywanie problemów lokalnych.

Podstawowym miernikiem efektywności prowadzonych zadań w zakresie animacji lokalnej i współpracy będzie poziom zadowolenia mieszkańców ze spotkań przeprowadzanych przez pracowników LGD mierzony za pomocą ankiety oceny spotkania/szkolenia/warsztatu/ konferencji itp. bezpośrednio po realizacji danego zadania, ale również badanie ewaluacyjne LSR i LGD, w ramach którego badana będzie również efektywność pracy biura LGD

2. Partycypacyjny charakter LSR.

Partycypacyjny charakter Lokalnej Strategii Rozwoju jest kluczową jej cechą, w myśl założeń rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność ma on być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego. Lokalna Strategia Rozwoju powinna angażować mieszkańców, kształcić nawyki współpracy mieszkańców, samorządów i lokalnego biznesu w realizacji działań dla wspólnego dobra realizacji LSR. W ramach prac nad koncepcją nowej Lokalnej Strategii Rozwoju, która realizowana będzie na terenie Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w latach 2016-2023 zastosowano szereg działań aktywizujących i zachęcających do dyskusji przedstawicieli sektora społecznego, gospodarczego, publicznego i mieszkańców gmin. Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia NASZA KRAJNA jest dokumentem wypracowanym, nie tyle dla lokalnej społeczności, co przy jej aktywnym udziale. Podkreślić należy że strategia nie została przygotowana przez podmiot zewnętrzny. Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu sępoleńskiego na lata 2016-2023 (LSR) powstawała w okresie od stycznia 2015 r. do grudnia 2015 roku i została zredagowana przez pracowników biura LGD, którzy nadzorowani byli w tym zakresie przez Zarząd Stowarzyszenia.

W celu zapewnienia oddolnego charakteru LSR, tj. zagwarantowania udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia strategii i jej realizacji, społeczność lokalna została zaangażowana w prace na każdym z kluczowych etapów przygotowania LSR: diagnoza i analiza SWOT, określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania, opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji, przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR.

Prace nad ww. etapami prowadzone były równolegle.

W związku z pracami nad przygotowaniem Strategii Zarząd Stowarzyszenia dnia 9 września 2015 r. podjął decyzję o powołaniu Grupy Roboczej ds. LSR, której zadaniem miało być opracowanie i konsultacje zapisów LSR na każdym etapie jej budowania, a po wyborze LSR do realizacji będzie również monitorowała wdrażanie strategii. W skład Grupy weszli: przedstawiciele instytucji, stowarzyszeń i innych organizacji działających na terenie LGD, mieszkańcy i przedsiębiorcy obszaru objętego LSR, zarząd, pracownicy biura. Prace Grupy koordynował Kierownik Biura, który w okresie opracowywania strategii wspólnie z pracownikami biura redagowała dokumenty LSR na podstawie efektów pracy Grupy Roboczej.

Odbyło się w sumie 5 spotkań Grupy Roboczej ds. LSR, tj. 11.09.2015 r. – uczestniczyło 13 osób, 30.10.2015 r. – uczestniczyło 15 osób, 20.11.2015 r. – uczestniczyło 13 osób, 10.12.2015 r. – uczestniczyło 15 osób oraz 21.12.2015 r. – uczestniczyło 15 osób.

W procesie opracowania LSR stosowano różnorodne partycypacyjne metod konsultacji, m.in.:

- **Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LGD – analiza potrzeb w formie ankiet oraz fiszek projektowych** – metodę zastosowano na etapie formułowania mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń obszaru LGD NASZA KRAJNA, założeń planu komunikacji oraz wstępnego określenia celów oraz opracowania planu działania (ankiety), jak również do wstępnego określenia celów ogólnych, szczegółowych oraz przedsięwzięć .

Źródło weryfikacji zastosowanej metody: dokument pn. Opracowanie i analiza ankiet oraz Zestawienie fiszek projektowych.

— **Spotkania publiczne** – spotkania otwarte, w których mogli brać udział wszyscy mieszkańcy obszaru LSR. Spotkania odbywały się w miejscach i godzinach dostępnych dla wszystkich zainteresowanych i prowadzone były przez pracowników biura LGD. Zgłoszone w trakcie spotkań uwagi formułowane w postaci notatek ze spotkania.

Źródło weryfikacji zastosowanej metody: listy obecności z odbytych spotkań.

— **E-konsultacje** - prośba o wyrażenie opinii kierowana była do mieszkańców obszaru LSR za pomocą strony internetowej LGD (w postaci KARTY UWAG do wypełnienia).

Źródło weryfikacji zastosowanej metody: print screen ze stron www, zestawienie zgłoszonych uwag.

— **Punkt informacyjno-konsultacyjny** - Biuro LGD pełni funkcje Punktu informacyjno-konsultacyjnego, w którym mieszkańcy, w związku z opracowywaną Lokalną Strategią Rozwoju na lata 2016-2023, mogą zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować interesujące ich kwestie jak również wypełnić kartę uwag dla poszczególnych etapów konsultacji. Biuro pracuje od poniedziałku do piątku w godzinach 7:30 – 15:30.

Źródło weryfikacji zastosowanej metody: ewidencja konsultacji

— **Wykorzystanie grup przedstawicielskich** – konsultacyjne spotkania branżowe dla przedstawicieli wszystkich grup społeczeństwa: organizacji pozarządowych, samorządów i instytucji publicznych, przedsiębiorców itd. Zgłoszone w trakcie spotkań uwagi formułowane w postaci notatek ze spotkania.

Do tej metody konsultacji zakwalifikowano również spotkania w ramach Grupy Roboczej ds. LSR.

Źródło weryfikacji zastosowanej metody: lista obecności

Od miesiąca stycznia 2015 r. LGD rozpowszechniło ok. 1500 ankiet wśród mieszkańców powiatu sępoleńskiego (sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LGD – analiza potrzeb). Analiza pytań zawartych w ankiecie służyć miała poznaniu potrzeb i problemów mieszkańców. Ankieta była anonimowa, a odpowiedzi poszczególnych ankietowanych były analizowane wyłącznie w zbiorczym zestawieniu. Łącznie wpłynęło **727** ankiet. Niektóre z nich wypełnione były częściowo. Ankiety wypełnione częściowo zostały uwzględnione w zestawieniu. Odpowiedzi na pytania ankietowe posłużyły za podstawę wstępnego sformułowania mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń obszaru LGD NASZA KRAJNA, założeń planu komunikacji, wstępnego określenia celów oraz opracowania planu działania.

UWAGA: Całościowy raport z przeprowadzonych badań zamieszczono na stronie internetowej LGD www.naszakrajna.org oraz jako załącznik do Wniosku o wybór Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR). Poniżej zestawiono jedynie najistotniejsze wnioski i rekomendacje, które mogą mieć znaczenie w planowaniu LSR na lata 2016-2023.

W omawianym ankietowym wzięli udział mieszkańcy terenu wszystkich czterech gmin. Prawie połowa respondentów (46%) mieszka w gminie Więcbork. Z Sępólna Krajeńskiego i Kamienia Krajeńskiego było odpowiednio 16% oraz 23%, natomiast z Sośna 11%. 62,28% respondentów to kobiety, a 37,72% mężczyźni.

Bardzo ważny dla analizy wyników jest też status respondentów na rynku pracy (w momencie wypełniania ankiety). Większość ankietowanych (36%) to osoby zatrudnione – w domyśle pracujące etatowo w firmie lub instytucji. Kolejne 5% stanowiły osoby pracujące „na swoim”, natomiast ponad 17% to rolnicy, których odrębny status został podkreślony ze względu na ich zwykle specyficzne oczekiwania. Ostatnie dwie grupy respondentów to osoby niepracujące, które zostały przyporządkowane do dwóch zbiorów – osób bezrobotnych (18%) oraz osób nieaktywnych zawodowo, których było 24% (15% emeryci i renciści, 9% - uczący się).

Wśród wypełniających ankietę przeważały osoby w wieku 36 – 60 lat (ponad 40 % ogółu respondentów), kolejną grupę – 30 % stanowiły osoby w wieku od 19 do 35 lat, natomiast pozostałe osoby to respondenci w wielu powyżej 18 i powyżej 60 lat.

Istotną informacją dla sformułowania wniosków z przeprowadzonego badania ankietowego, ale również oceny aktywności mieszkańców obszaru, ma przynależność respondentów do organizacji pozarządowych, związków, kół i grup religijnych – aktywność taką deklaruje ok. 35 % ankietowanych.

W tym samym okresie, Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA zaprosiła mieszkańców obszaru, przedsiębiorców, grupy nieformalne, instytucje publiczne oraz ich jednostki organizacyjne do składania fiszek projektowych. Na stronie internetowej Stowarzyszenia zamieszczono wzór fiszki projektowej oraz wykaz typów działań, na jakie będzie można pozyskać pomoc w ramach nowej wielofunduszowej Lokalnej Strategii Rozwoju. Fiszki składać można było bezpośrednio w biurze LGD, przekazywać pracownikom biura na spotkaniach konsultacyjnych w gminach oraz przesyłać drogą mailową. W odpowiedzi na zaproszenie

Stowarzyszenia, do biura LGD wpłynęło 240 fiszek projektowych. Na podstawie analizy fiszek projektowych sformułowano m.in. listę operacji szczególnie preferowanych do realizacji w ramach LSR.

Dnia 23 października 2015 r. o godz. 10:00, w Centrum Aktywności Społecznej w Sępólnie Krajeńskim, ul. Jeziorna 6 odbyło się spotkanie poświęcone analizie SWOT w zakresie wyodrębnienia i identyfikacji grup defaworyzowanych. W spotkaniu wzięli udział przedstawiciele: Ośrodków Pomocy Społecznej z obszaru, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Sępólnie Krajeńskim z siedzibą w Więcborku oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Sępólnie Krajeńskim. Grupa defaworyzowana została określona na podstawie wyników zapisów analizy SWOT, oraz uwag i opinii zebranych od uczestników spotkania w postaci wypełnionych ankiet. Szczegółowy opis grup defaworyzowanych zawarty został w cz. 3.1.

W dniach 14 – 18 grudnia 2015 r. poddano konsultacjom poprzez stronę internetową www.naszakrajna.org oraz poprzez rozesłanie drogą mailową do wszystkich członków LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA, prosząc mieszkańców o zgłaszanie uwag do wypracowanych dotychczas i poddanych już wstępnym konsultacjom założeń w zakresie: diagnozy i analizy SWOT, określania celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowania planu działania, opracowania zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, opracowania zasad monitorowania i ewaluacji, przygotowania planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR.

W ustalonym terminie wpłynęły do biura LGD 2 uwagi. Uwagi zebrano i przekazano Grupie Roboczej ds. LSR, która odbyła V spotkanie w dniu 21 grudnia 2015 r. Podczas spotkania Grupa uwzględniła 1 spośród 2 głoszonych uwag.

Po zakończeniu prac planistycznych oraz konsultacji założeń LSR (5-ciu etapów) z lokalnymi społecznościami zredagowano całościowy dokument wraz załącznikami oraz dokumentami towarzyszącymi tj. procedurą wyboru i oceny operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD oraz procedurą wyboru Grantobiorców. Dokument poddano konsultacjom społecznym w okresie od 21 – 24.12.2015 r. (konsultacje poprzez stronę internetową [naszakrajna.org](http://www.naszakrajna.org)). W ustalonym terminie do biura LGD wpłynęła 1 uwaga. Zgłoszona uwaga została przedstawiona podczas Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia NASZA KRAJNA (organ uprawniony do zatwierdzenia LSR) w dniu 28 grudnia 2015 r., które podjęło ostateczną decyzję co do jej przyjęcia, a następnie podjęło uchwałę o zatwierdzeniu Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu sępoleńskiego na lata 2016-2023. Założenia niniejszej strategii mogą ulec aktualizacji/modyfikacji (zarówno w następstwie czynników zewnętrznych jak uwarunkowań wewnętrznych). Aktualizacja strategii odbywać się będzie każdorazowo w takim przypadku w oparciu o zasady szerokiej partycypacji społecznej. W aktualizacji LSR LGD zamierza również w jak największym stopniu angażować lokalne społeczności zgodnie z Procedurą aktualizacji LSR stanowiącą załącznik nr 1 do LSR.

Tabela 7 Zestawienie zakresów zagadnień konsultowanych z mieszkańcami w całym procesie prac nad LSR.

Termin i zakres konsultacji/metoda konsultacji	Diagnoza, analiza SWOT, określanie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru, przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR	opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji
Sondaż na temat sytuacji obecnej i oczekiwań wobec przyszłości obszaru LGD – analiza potrzeb w formie ankiet oraz fiszek projektowych	Styczeń – sierpień 2015 r./727 ankiet oraz 240 fiszek projektowych	Plan komunikacji - Styczeń – sierpień 2015 r. – na podstawie pyt. 10 z ankiet	
Spotkania publiczne	1. Kamień Krajeński - Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury 18 sierpień 2015 r. (21 os.) 2. Sośno - Gminny Dom	Spotkanie dla mieszkańców całego obszaru - Sępólno Krajeńskie - Centrum Aktywności	Spotkanie dla mieszkańców całego obszaru - Sępólno Krajeńskie - Centrum

	<p>Kultury 12 sierpień 2015 r. (17 os.)</p> <p>3. Więcbork - Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury 20 sierpień 2015 r. (25 os.)</p> <p>4. Sępólno Krajeńskie - Centrum Aktywności Społecznej 26 sierpień 2015 r. (24 os.)</p> <p>Spotkanie dla mieszkańców całego obszaru - Sępólno Krajeńskie - Centrum Aktywności Społecznej 28 października 2015 r. (12 os.)</p>	<p>Społecznej 27 listopada 2015 r. (19 os.)</p>	<p>Aktywności Społecznej 17 listopada 2015 r. (17 os.)</p>
E-konsultacje	<p>30.10.2015-6.11.2015</p> <p>Liczba osób/podmiotów które zgłosiły uwagi – 5 (w sumie zgłoszonych 6 uwag)</p> <p>Zdecydowano o uwzględnieniu 4 spośród 6 uwag zgłoszonych w konsultacjach (w tym 3 dot. celów i 1 dot. wizji LGD)</p>	<p>02.12.2015 – 09.12.2015</p> <p>Liczba osób/podmiotów które zgłosiły uwagi – 2 (w sumie zgłoszonych 2 uwag)</p> <p>Zdecydowano o uwzględnieniu 1 spośród 2 uwag zgłoszonych w konsultacjach (uwzględniono uwagę dot. kryteriów wyboru)</p>	<p>02.12.2015 – 09.12.2015</p> <p>Liczba osób/podmiotów które zgłosiły uwagi – 1 (w sumie zgłoszonych 1 uwagę)</p> <p>Zgłoszona uwaga nie została uwzględniona</p>
Punkt informacyjno - konsultacyjny	<p>30.10.2015-6.11.2015</p> <p>Liczba osób która skorzystała z tej formy konsultacji - 2</p>	<p>02.12.2015 – 09.12.2015</p> <p>Liczba osób która skorzystała z tej formy konsultacji - 5</p>	<p>02.12.2015 – 09.12.2015</p> <p>Liczba osób która skorzystała z tej formy konsultacji - 1</p>
Wykorzystanie grup przedstawicielskich/spotkania Grupy Roboczej ds. LSR	<p>Spotkanie z przedstawicielami sektora publicznego: 29.10.2015 r. (7 os.)</p> <p>Spotkanie z przedsiębiorcami: 29.10.2015 r. (12 os.)</p> <p>Spotkanie w zakresie wyodrębnienia i identyfikacji grup defaworyzowanych – 23.10.2015 r., Sępólno Krajeńskie – Centrum Aktywności Społecznej (5 os.)</p> <p>I spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 11.09.2015 r. (13 os.)</p> <p>II spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 30.10.2015 r. (15 os.)</p> <p>V spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 21.12.2015 r. (15 os.)</p>	<p>Spotkanie z przedstawicielami sektora publicznego: 26.11.2015 r. (9 os.)</p> <p>Spotkanie z przedsiębiorcami: 26.11.2015 r. (13 os.)</p> <p>II spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 30.10.2015 r. (15 os.)</p> <p>III spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 20.11.2015 r. (13 os.)</p> <p>IV spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 10.12.2015 r. (15 os.)</p>	<p>Spotkanie z przedstawicielami sektora publicznego: 26.11.2015 r. (9 os.)</p> <p>Spotkanie z przedsiębiorcami: 26.11.2015 r. (13 os.)</p> <p>III spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 20.11.2015 r. (13 os.)</p> <p>IV spotkanie Grupy Roboczej ds. LSR – 10.12.2015 r. (15 os.)</p>

3. Diagnoza – opis obszaru i ludności

3.1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup.

Mając na uwadze informacje zawarte w kolejnych podrozdziałach niniejszej diagnozy stwierdzić należy, iż Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu sępoleńskiego powinna w szczególności skupiać interwencje na następujących grupach:

GRUPY DEFAWORYZOWANE:

Defaworyzacja jako zjawisko zaczyna obejmować coraz liczniejsze grupy społeczne. Problem ten dotyczy różnych grup wiekowych. Defaworyzacja, marginalizacja, wykluczenie społeczne, peryferyzacja to tylko niektóre określenia dotyczące zjawiska obniżenia możliwości korzystania w pełni z życia społecznego, dóbr kultury, życia zawodowego.

Podczas konsultacji społecznych na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA mieszkańcy wskazali kilka grup defaworyzowanych:

A. Grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy

- **bezrobotni** - Jak wynika z niniejszej diagnozy to grupa wymagająca największej interwencji w ramach LSR. W tym zakresie LSR winna skupiać się na działaniach skierowanych do młodych bezrobotnych mieszkańców obszaru LSR (do 30 lat), aby zostali na terenie powiatu i aktywnie poszukiwali dla siebie zatrudnienia. Bezrobocie to jeden z głównych powodów korzystania przez mieszkańców obszaru LSR z pomocy społecznej. Istotnym problemem osób borykających się z częstym bądź też długotrwałym brakiem zatrudnienia są ich niskie kwalifikacje odnoszące się w istocie do wykształcenia. Jak wynika z doświadczeń Powiatowego Urzędu Pracy w Sępólnie Krajeńskim oraz innych powiatowych instytucji wspierających tę grupę defaworyzowaną, skuteczność interwencji wzrasta jeżeli kształcenie zawodowe łączone jest z praktykami lub stażami najlepiej w sektorze prywatnym. Innym wnioskiem jest konieczność łączenia kształcenia zawodowego z rozwojem kompetencji interpersonalnych – sprawdzają się tu m.in. kluby pracy czy inne formy działań samopomocowych. Z pewnością pomoże to osobom o niskich kwalifikacjach uświadomić sobie posiadanych umiejętności, co w efekcie może zmobilizować do podjęcia starań o uzupełnienie i podniesienie kwalifikacji poprzez udział w szkoleniach czy kursach. Źródłem finansowania tych inicjatyw może być Europejski Fundusz Społeczny (oś 11 RPO WK-P na lata 2014-2020)

LSR może także obejmować wsparcie osób bezrobotnych w poszukiwaniu drogi kariery zawodowej poprzez wskazanie szans jakie stwarza im gospodarka wolnorynkowa, w tym możliwość prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Zachętą w tym zakresie może być wsparcie w postaci premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Źródłem finansowania tej formy wsparcia jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (w ramach PROW na lata 2014 – 2020).

- **Osoby do 30 roku życia** - Bezrobocie ludzi młodych jest jednym z najtrudniejszych zjawisk występujących na rynku pracy. Obecnie największe problemy ze znalezieniem pracy mają ludzie młodzi, a także absolwenci szkół wyższych. Im szczególnie trudno znaleźć pracę, bo nie mają doświadczenia zawodowego ani stażu pracy. A ukończona szkoła nie zawsze jest gwarancją nabycia umiejętności i kwalifikacji. Problemy ze znalezieniem zatrudnienia na rynku pracy wśród młodzieży są wynikiem wielu czynników m.in. niekorzystna sytuacja demograficzna, niedopasowanie kwalifikacji do potrzeb pracodawców, brak doświadczenia zawodowego, skutki kryzysu i oszczędzanie przedsiębiorców oraz likwidacji dużych i małych zakładów pracy. Ciekawą możliwością dla młodych ludzi rozpoczynających karierę zawodową może być założenie własnej działalności gospodarczej i rozpoczęcie pracy na własny rachunek. Należy podkreślić zalety takiego zatrudnienia, a mianowicie cenioną w szczególności przez osoby młode niezależność i nienormowany czas pracy. Powodami do zakładania własnej firmy jest przede wszystkim brak pracy lub problemy ze znalezieniem zatrudnienia w zawodzie, a także chęć poprawy własnej sytuacji finansowej. Jednakże aby młodzi ludzie bez obaw mogli podejmować działalność należy w nich wykształcić postawy przedsiębiorczości zaczynając od poziomu podstawowego. Młodym ludziom brakuje pewności siebie i obycia w świecie biznesu. LGD za pomocą dostępnych środków chce spróbować usunąć przyczyny a nie tylko skutki takiego stanu rzeczy.

- **Osoby w wieku 50+** . Są to osoby, które utraciły dotychczasowe miejsca pracy z różnych przyczyn: w wyniku restrukturyzacji, długotrwałej choroby, które nie chciały/nie miały szansy podniesienia swoich kwalifikacji itp. Takim osobom ciężko jest w tym wieku zmienić branżę, w której pracowali wiele lat; często nie nadążają za nowoczesnymi technologiami (konieczność obsługi komputera, sprawne poruszanie się po Internecie, obsługa różnego typu urządzeń i multimediiów). Do braku kompetencji często dochodzi brak wiary w siebie i w swoje umiejętności, niechęć do podnoszenia kwalifikacji, obawa przed niepowodzeniem, zły stan zdrowia. Pracodawcy z dużą ostrożnością podchodzą do kwestii zatrudniania pracowników w wieku 50+. Do najważniejszych przyczyn braku zatrudnienia w grupie 50+ obok pobierania emerytury i renty, należą: przekonanie o braku ofert pracy, braku szans na znalezienie pracy w ogóle lub pracy, która spełniałaby w minimalnym stopniu ich

oczekiwania. Nieudane próby znalezienia pracy i zbyt długi okres poszukiwań powoduje występowanie uczucia zmęczenia i zniechęcenia.

LSR będzie wspierać osoby z tej grupy poprzez ich aktywizację zawodową, udostępnianie środków na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej oraz premiowanie firm z obszaru LGD, które będą takie osoby zatrudniać.

- **osoby niepełnosprawne i niesamodzielne** - Osoby niepełnosprawne i niesamodzielne często spotykają się z brakiem tolerancji i dyskryminacją. Wśród barier na rynku pracy istotny jest fakt iż pracodawcy, jeśli w ogóle zatrudniają osoby niepełnosprawne, to najchętniej pracowników z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (najkorzystniejsza wysokość dotacji z PFRON-U), dyskryminując osoby z lekkim i znacznym jej stopniem. Osoby niepełnosprawne borykają się z problemami zdrowotnymi, często prezentują niski poziom wykształcenia i brak kwalifikacji, mają również problemy osobiste: brak pewności siebie i wiary w swoje możliwości. Konieczne jest więc wzmocnienie kompetencji społecznych, przede wszystkim w zakresie zaradności, samodzielności i aktywności. Problem pogłębia ograniczona dostępność usług wspierających niepełnosprawnych i ich rodziny (profilaktyka, terapia, rehabilitacja, integracja). Ważne jest więc wyeliminowanie lub złagodzenie barier zdrowotnych utrudniających funkcjonowanie w społeczeństwie lub powodujących oddalenie od rynku pracy. Są to osoby o różnego typu niepełnosprawnościach (nie tylko fizycznych), dla których szansą jest praca w mieście, ale przy takiej opcji dochodzą problemy, które stanowią często bariery nie do przebycia: bariera komunikacyjna, odległość miejsca pracy od miejsca zamieszkania, problemy z dostępem na obszarach wiejskich do szerokopasmowego Internetu, który w pewnych przypadkach dawałby możliwości pracy zdalnej dla osoby niepełnosprawnej. Operacje realizowane w ramach LSR będą brały pod uwagę nie tylko działania dotyczące aktywizacji zawodowej tych osób ale również ułatwienie ich dostępu do infrastruktury i oferty społecznej (bariery architektoniczne itp.).

B. Pozostałe grupy defaworyzowane:

- **nisko opłacani pracownicy (otrzymujący minimalne lub niższe wynagrodzenie za pracę) oraz zatrudniani w niepewnych warunkach (umowa zlecenie, umowa o dzieło, umowy na czas określony)** – działania przewidziane w LSR dla tych osób to w szczególności dotacje na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej, oraz, dla osób zagrożonych ubóstwem, działania zmierzające do aktywizacji zawodowej tej grupy poprzez działania podejmowane w ramach Osi 11 RPO WK-P.

POZOSTAŁE GRUPY SZCZEGÓLNIIE ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI LSR:

Rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym Najczęściej są to rodziny w których trudną sytuację społeczno - ekonomiczną powodują: bezrobocie szczególnie długotrwałe, wielodzietność, uzależnienia. Co skutkuje pojawiającymi się trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi, ograniczoną rolą i funkcją rodziny, niskim poziomem świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny. Często pojawia się tam przemoc. Problem ten pogłębia się w przypadku osób samotnie wychowujących dzieci. Na terenie obszaru LGD, na przestrzeni ostatnich lat, mimo sukcesywnie zmniejszającej się liczby mieszkańców zwiększa się liczba osób, które korzystają ze środowiskowej pomocy społecznej. **Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym** to osoby lub rodziny spełniające wymogi „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”. W LSR zaplanowano interwencję skierowaną do tych osób. Służyć temu mogą projekty z zakresu aktywizacji społeczno – zawodowej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Potencjalni i obecni przedsiębiorcy. W społeczeństwie na obszarze LGD istnieje duży potencjał przedsiębiorczości. Część tego potencjału została już zagospodarowana poprzez tworzenie prężnie działających firm, głównie o charakterze jednoosobowych działalności gospodarczych, mikro- i małych firm. Wśród potencjalnych i już działających przedsiębiorców, bardzo często poważną barierą jest brak odpowiednich środków finansowych. Nie zawsze są to duże sumy, ale dla niektórych nawet stosunkowo niewielka kwota stanowi barierę nie do przebycia. Ponadto, potencjalnym i (a czasem już działającym) przedsiębiorcom często brakuje wiedzy i umiejętności, jak i gdzie prowadzić biznes, aby odnieść sukces. Szczególne znaczenie w tej grupie mają rolnicy, którzy często mają trudności ze znalezieniem się na szybko przekształcającym się rynku zbytu i nie zawsze potrafią wykorzystać efektywnie swoje możliwości. W LSR przewidziano zatem bezpośrednią interwencję w formie dofinansowania do inwestycji - dotacje w ramach PROW 2014-2020 oraz w ramach RPO WK-P.

Organizacje pozarządowe – jak wskazano w diagnozie, na obszarze LSR funkcjonuje wiele organizacji pozarządowych, jednakże charakteryzuje je zarówno niski potencjał ludzki jak i finansowy, co powoduje ograniczone możliwości realizacji lokalnych inicjatyw i zauważalny, zwłaszcza w ostatnim czasie spadek aktywności organizacji. Znikomy odsetek organizacji wykazuje się codzienną aktywnością, zatrudnieniem pracowników, czy też prowadzeniem działalności odpłatnej pożytku publicznego albo gospodarczej. LSR winna zatem koncentrować się również na wsparciu tej grupy m.in. poprzez umożliwienie realizacji inicjatyw w

ramach mechanizmu Projektów Grantowych o uproszczonych warunkach ubiegania się o przyznanie pomocy, w tym bez wymaganego wkładu finansowego w ich realizację, jak również w odniesieniu do PROW 2014-2020 ale również poprzez preferencje w ramach osi 11 RPO.

Dzieci i młodzież - Niezależnie od tego z jakiej grupy społecznej pochodzą i gdzie mieszkają, wszędzie ich potrzeby są podobne i najlepiej jeśli przynajmniej część z nich była zaspakajana blisko miejsca zamieszkania. Młodsze dzieci powinny mieć place zabaw, przeznaczone dla nich tereny sportowo-rekreacyjne, świetlice i miejsca spotkań oraz ofertę wysokiej jakości zajęć sportowych, edukacyjnych i kulturalnych (języki obce, muzyka, sztuka itp.). Z naturalnej potrzeby korzystania z oferty wolnego czasu jak najbliżej miejsca zamieszkania, w znanym środowisku społecznym, wśród kolegów i koleżanek z lokalnych szkół, do których większość dzieci uczęszcza. Trzeba im zatem zapewnić odpowiednią ofertę na miejscu.

W zamierzeniu LSR oferta ta nie tylko będzie jakościowo konkurencyjna w stosunku do dużych miast, ale będzie miała wartość dodaną, uwzględniającą lokalne tradycje, kulturę, zasoby, potencjał ludzki i infrastrukturalny. Dzieci i młodzież nie mogą czuć się gorsi czy wykluczeni przez to, że mieszkają na terenach wiejskich. Efektem zapewnienia odpowiedniej oferty dla dzieci i młodzieży będzie większa integracja społeczna w ramach „małych ojczyzn” już od najmłodszych lat. W odniesieniu do dzieci i młodzieży, a także osób starszych, wsparcie w ramach LSR skupiać się winno na pobudzeniu aktywności tych grup poprzez włączenie w inicjatywy lokalnych organizacji. Pobudzeniu tej aktywności służyć mogą niewielkie projekty grantowe w ramach PROW oraz działania samopomocowe dla dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym (kluby samopomocy, kluby młodzieżowe, kluby pracy) w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Seniorzy Jest to grupa, której liczebność ma charakter wzrostowy, choć nadal nie jest odpowiednio doceniana. Standardowo faworyzuje się młodość, energię, nie zauważając ogromnego potencjału osób starszych, których w starzejącym się społeczeństwie (w tym w społeczeństwie na obszarze LGD) przybywa w szybkim tempie. Seniorzy są to osoby, które dysponują zazwyczaj większą ilością wolnego czasu (często emeryci), dużym doświadczeniem w różnych dziedzinach (czy to zawodowym, czy dotyczącym tradycji, kultury, rolnictwa), bardzo często wielką energią i zapałem, które należy pomóc im zidentyfikować, uświadomić i spożytkować. Seniorzy nie tylko powinni otrzymać ofertę pożytecznego i atrakcyjnego spędzania wolnego czasu (nauka, sport i rekreacja), ale powinno się pracować nad wykorzystaniem ich potencjału, energii, wiedzy i doświadczenia dla rozwoju gospodarczego i społecznego regionu (rozwój przedsiębiorczości, działania społeczne na rzecz rozwoju miejscowości). Na szczególną uwagę zasługują kobiety w wieku poprodukcyjnym, których jest dwukrotnie więcej niż mężczyzn.

Główne problemy tej grupy mieszkańców to ograniczona mobilność wynikająca głównie z wieku ale także ograniczona oferta usług opiekuńczych i integrujących środowiska osób starszych. W odniesieniu do osób starszych wsparcie w ramach LSR skupiać się powinno na pobudzeniu aktywności tej grupy poprzez włączenie w inicjatywy lokalnych organizacji. Pobudzeniu tej aktywności służyć mogą podobnie jak w przypadku dzieci i młodzieży niewielkie projekty grantowe w ramach PROW. Wywołanie najpierw inicjatyw integrujących środowiska osób w wieku poprodukcyjnym może w konsekwencji wywołać potrzebę rozwoju usług opiekuńczych, które są oczywistą potrzebą osób w wieku podeszłym.

Mieszkańcy miejscowości wiejskich o dużym skoncentrowaniu problemów społeczno – gospodarczych - w *Diagnozie obszaru* wykazano zarówno trwale wysoki poziom bezrobocia jak również wiele rodzin korzystających z pomocy społecznej, gdzie głównym powodem korzystania z tej pomocy jest ubóstwo. Dodatkowo często wskazywana była w badaniach własnych LGD niska aktywność mieszkańców wynikająca często z bezrobocia i bezradności. Interwencją w stosunku do tej grupy może być realizacja kompleksowych projektów rewitalizacyjnych – poprzez Oś 7 i 11 RPO WK-P (podniesienie standardu życia na tych obszarach powiązane z aktywizacją społeczno-zawodową)

Niezależnie od zdefiniowania grup produkty operacji realizowanych w ramach LSR będą służyć również ogółowi społeczeństwa.

3.2 Sytuacja demograficzna

Struktura ludności danego obszaru ma decydujące znaczenie dla procesów planowania społecznego, pozwala na ustalenie zasobów kapitału społecznego oraz wskazuje na rodzaj i skalę potrzeb społecznych.

Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w 2013 r. zamieszkiwało ogółem 41 636 osób, w tym w poszczególnych gminach zgodnie z poniższą tabelą:

Tabela 8. Liczba ludności i gęstość zaludnienia na terenie LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA

Lp.	Jednostka terytorialna	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia	Odsetek ludności
1.	Gmina Kamień Krajeński	163	7 028	43	16,88%
2.	Gmina Sępólno Krajeńskie	229	16 111	70	38,69%
3.	Gmina Więcbork	236	13 351	57	32,07%
4.	Gmina Sośno	163	5 146	32	12,36%
	Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA	791	41 636	53	100%
	Województwo Kujawsko-Pomorskie	17 972	2 092 564	116	
	Polska	312 679	38 495 659	123	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Migracje ludności

Migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy jednostki administracyjnej podziału terytorialnego kraju (migracje wewnętrzne) lub granicy państwa (migracje zagraniczne).

Na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA zarejestrowano ujemne saldo migracji.

Tabela 9. Zjawisko migracji mieszkańców na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w 2013 r.

Ludność na 31 XII 2013	Ruch naturalny		Migracje wewnętrzne na pobyt stały			Migracje zagraniczne na pobyt stały		
	Urodzenia	Zgony	Napływ	Odpływ	Saldo	Imigracja	Emigracja	Saldo
41 636	453	391	251	341	-90	4	42	-38

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

Prognoza liczby ludności

Raporty na temat długoterminowej prognozy liczby ludności (perspektywa do 2050 roku) wskazują, że do 2035 r. liczba mieszkańców na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA zmniejszy się o 5,9% (liczba mężczyzn o 6,9% mniejsza, liczba kobiet o 5,1% mniejsza).

Przeprowadzone badania statystyczne prognozują znaczący prawie 20% spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, 10% spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Poniższe wyniki potwierdzają ogólny proces starzenia się polskiego społeczeństwa, który jest efektem m.in. niskiego przyrostu naturalnego, wyższego wieku umieralności, migracji zagranicznych głównie młodych ludzi.

Tabela 10. Prognoza liczby ludności z podziałem na płeć i ekonomiczną grupę wieku na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA

Ekonomiczna grupa wieku	2013			2035			Zmiany
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Przedprodukcyjny	8 617	4 465	4 152	6 946	3 582	3 364	-19,4%
Produkcyjny	26 428	14 207	12 221	23 791	12 257	11 534	-10%
Poprodukcyjny	6 591	2 093	4 498	8 398	3 493	4 905	27,4%
Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA	41 636	20 765	20 871	39 135	19 332	19 803	-5,9%
Województwo Kujawsko-Pomorskie	2 092 564	1 014 225	1 078 339	1 959 684	948 803	1 010 881	-6,4%
Polska	38 495 659	18 629 535	19 866 124	36 476 780	17 663 027	18 813 753	-5,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, w tym Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050 (opracowana w 2014 r.).

Struktura ludności ze względu na wiek

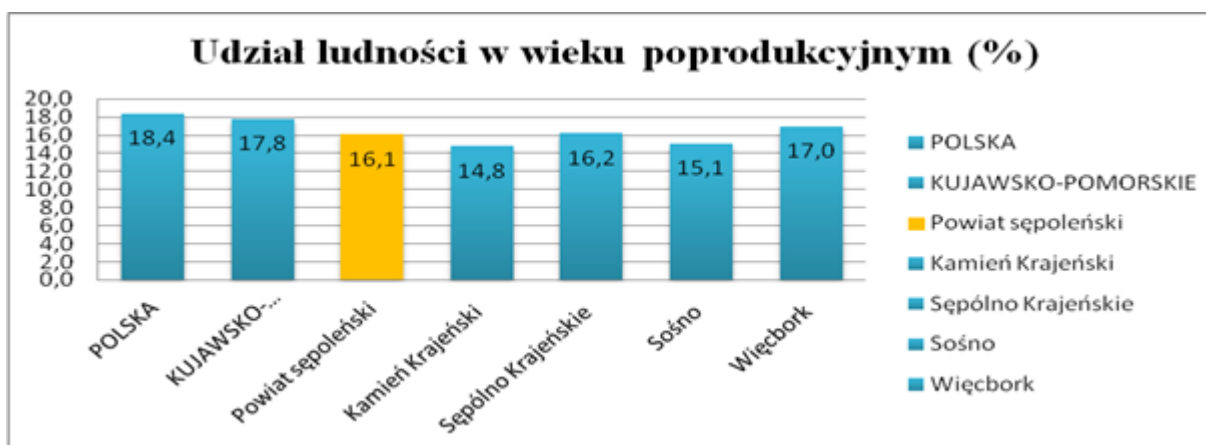
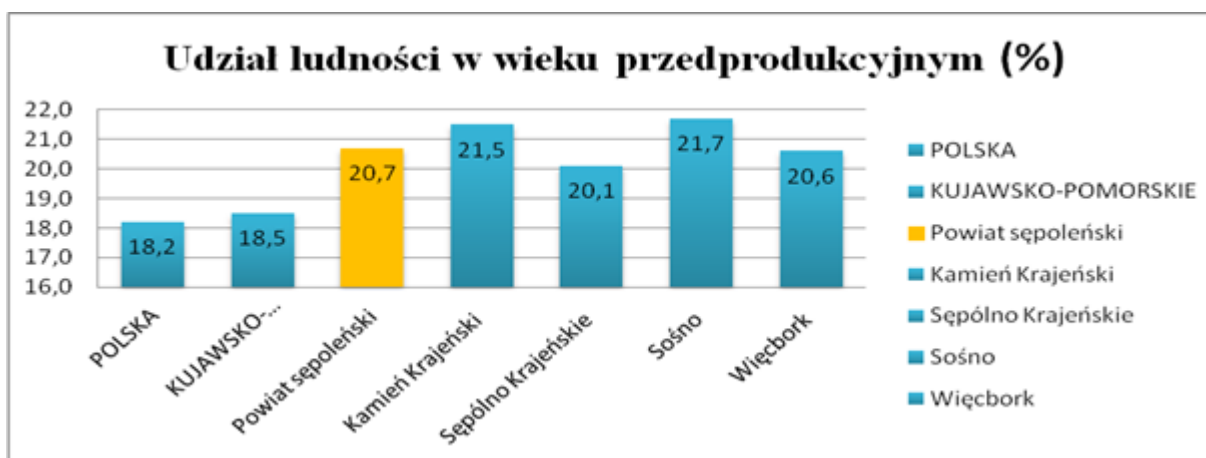
Wskaźnik obciążenia demograficznego, czyli liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, ma szczególne znaczenie m.in. dla analizy takich kwestii jak podaż siły roboczej, popyt na usługi w zakresie edukacji, ochrony zdrowia. Relacja ta jest jednym z determinantów rozwoju gospodarczego.

Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18 - 64 lata, dla kobiet – 18 - 59 lat.

W 2013 r. obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA zamieszkiwało 8617 osób w wieku przedprodukcyjnym (20,7%), 26316 osób w wieku produkcyjnym (63,2%) i 6 703 osób w wieku poprodukcyjnym (16,1%). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym przewyższa liczbę mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Analizując strukturę wiekową mieszkańców obszaru w stosunku do województwa można zauważyć następujące zależności:

- o 2,2% wyższy udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym na terenie Powiatu Sępoleńskiego,
- o 0,5% niższy udział ludności w wieku produkcyjnym na terenie Powiatu Sępoleńskiego (najmniej korzystny wskaźnik – 62,4% w gminie Więcbork),
- o 1,7% niższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym na terenie Powiatu Sępoleńskiego (najniższy wskaźnik – 14,8% - w gminie Kamień Krajeński).

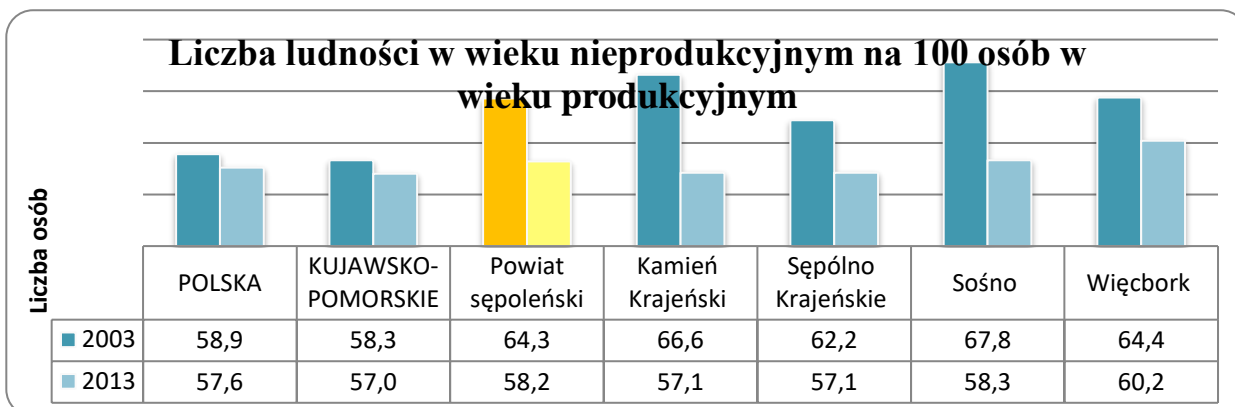
Wykres 1. Struktura wiekowa według ekonomicznych grup wieku w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

Na przestrzeni lat 2003-2013 wskaźnik obciążenia demograficznego na obszarze uległ zauważalnej zmianie. Najwyższym wskaźnikiem obciążenia demograficznego charakteryzuje się gmina Więcbork, natomiast najniższym gminy Kamień Krajeński i Sępólno Krajeńskie.

Wykres 2. Obciążenie demograficzne Powiatu Sępoleńskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL (GUS)

W 2014 r. przeciętne trwanie życia dla mężczyzn wynosiło 73,4 lat, a dla kobiet – 81,1 lat. W porównaniu do 1995 r. trwanie życia wydłużyło się o ponad 6 lat dla mężczyzn oraz ponad 5 lat dla kobiet¹.

Wśród mieszkańców Powiatu Sępoleńskiego w wieku poprodukcyjnym warto zwrócić uwagę na wskaźnik udziału osób w wieku 80+, który na terenie Powiatu Sępoleńskiego dla kobiet wynosi 22,19%, natomiast dla mężczyzn 19,65%. Wartość tego wskaźnika lokuje powiat powyżej średniej wojewódzkiej.

Ważnym aspektem analizy sytuacji życiowej osób starszych jest stan ich zdrowie i sprawność fizyczna. Jednym z problemów dotyczących osoby w podeszłym wieku może być pogarszający się stan zdrowia, np. schorzenia przewlekłe utrudniające codzienne funkcjonowanie, niepełnosprawność. Powiat sępoleński wyróżnia się jednym z najwyższych wskaźników odsetka osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

Na aktywność osób w wieku poprodukcyjnym – seniorów – mogą wpływać takie czynniki jak²:

- pogarszanie się stanu zdrowia wraz z upływem lat,
- sytuacja materialna skutkująca zmniejszeniem oczekiwań i potrzeb co do jakości życia,
- poczucie osamotnienia i marginalizacji,
- ogólna niechęć do aktywności społecznej,
- duże zaangażowanie w życie rodzinne,
- niewystarczające kompetencje cyfrowe.

Jak wskazują prognozy demograficzne zjawisko starzenia się społeczeństwa oraz wzrost ludności w wieku emerytalnym, będzie się pogłębiać, dlatego też należy podjąć działania mające na celu pomoc osobom starszym w codziennym życiu, w integracji ze społeczeństwem oraz przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

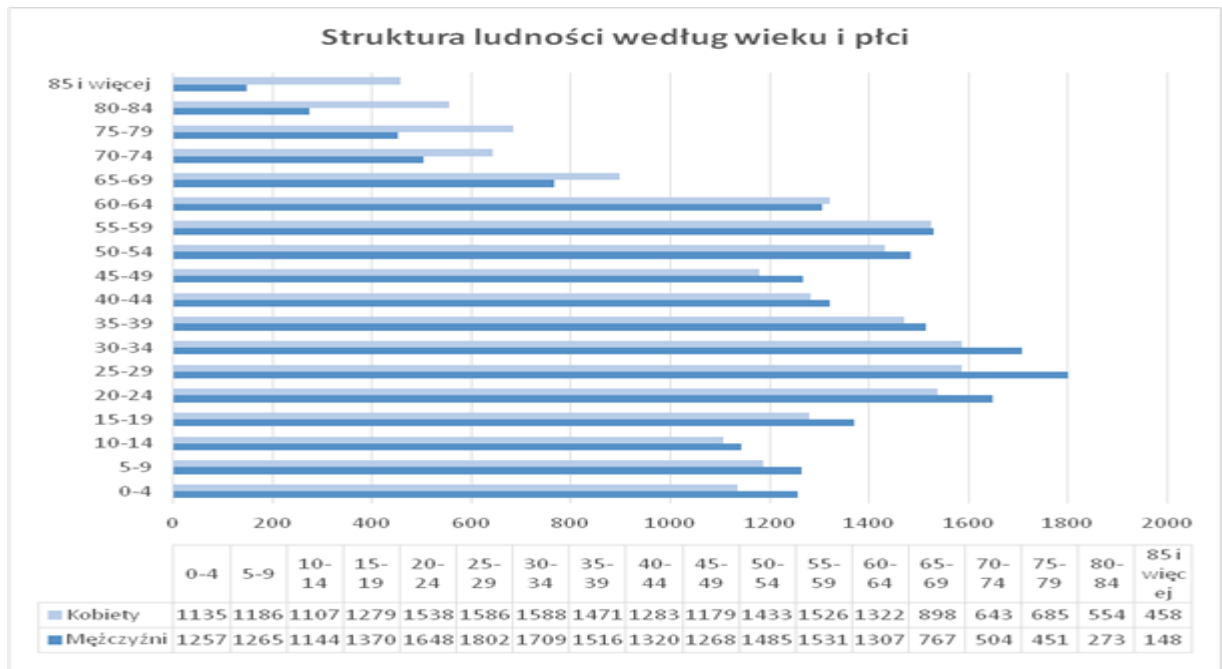
Struktura ludności ze względu na płeć

W 2013 r. Powiat Sępoleński zamieszkiwało 20871 (50,13%) kobiet oraz 20765 (49,87%) mężczyzn. W strukturze ludności analizowanego obszaru udział liczby mężczyzn przeważa w przedziale wiekowym przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Liczba kobiet przeważa w przedziale wiekowym powyżej 65 roku życia (60,17%).

¹ BIULETYN STATYSTYCZNY. Ochrona zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim w 2014 roku, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz 2015.

² Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się społeczeństwa, ROPS, Toruń 2013, s. 18

Wykres 3. Struktura ludności na terenie powiatu sępoleńskiego (2013 r.)

3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości.

3.3.1 Podmioty gospodarcze

W 2013 r. na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w sektorze publicznym i prywatnym działało łącznie 3083 podmiotów. Ich liczba wzrosła o 4,3% w porównaniu z rokiem 2010. Na terenie miasta Sępólno Krajeńskie działalność gospodarczą prowadzi 29,2% podmiotów z całego obszaru. W analizowanym okresie największy przyrost liczby podmiotów gospodarczych odnotowano na terenie miejskim Więcborka (12,0%). W pozostałych miastach tj. w Kamieniu Krajeńskim i Sępólnie Krajeńskim liczba przedsiębiorstw zmalała odpowiednio o 13 i 20 podmiotów. Najwyższym wskaźnikiem liczby podmiotów na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym charakteryzuje się miasto Kamień Krajeński – 186,1, a najniższym obszar wiejski gminy Kamień Krajeński – 70,5. Wskaźniki wyliczone dla całego obszaru są niższe niż wskaźniki dla województwa i całego kraju.

Tabela 11. Liczba podmiotów gospodarki narodowej na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA

Jednostka terytorialna	Ogólna liczba				Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym		
	2010	2013	Zmiana ilościowa	Zmiana %	2010	2013	Zmiana %
Sępólno Krajeńskie – miasto	919	899	-20	-2,2%	151,1	149,6	-1,0%
Sępólno Krajeńskie – wieś	303	324	21	6,9%	70,4	76,3	8,4%
Kamień Krajeński – miasto	299	286	-13	-4,3%	191,9	186,1	-3,0%
Kamień Krajeński – wieś	195	207	12	6,1%	66,8	70,5	5,5%
Więcbork – miasto	541	606	65	12,0%	143,5	162,6	13,3%
Więcbork – wieś	378	412	34	9,0%	81,7	89,4	9,4%
Sośno	321	349	28	8,7%	97,9	107,4	9,7%
Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA	2956	3083	127	4,3%	111,4	117,2	5,2%

KRAJNA							
Kujawsko-Pomorskie	186 007	191 252	5 245	2,8%	137,1	143,5	4,7%
Polska	3 909 802	4 070 259	160 457	4,1%	157,5	166,7	5,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.2 Najważniejsze branże przemysłu i usług

Dokonując analizy podmiotów gospodarki narodowej według sekcji i działów PKD można zauważyć, że najwięcej podmiotów zajmuje się **handlem hurtowym i detalicznym oraz naprawą pojazdów samochodowych** (sekcja G) - w branży tej działa 22% wszystkich firm funkcjonujących na terenie Powiatu Sępoleńskiego. Drugą branżą, w której działalność gospodarczą prowadzi ponad 14% przedsiębiorstw jest **budownictwo** (sekcja F), a trzecią w kolejności – **przetwórstwo przemysłowe** 10% (sekcja C).

Porównując liczbę podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie Powiatu Sępoleńskiego w latach 2010 i 2013, panuje stabilizacja, jedynie w branży przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) zauważalny jest niewielki wzrost liczby podmiotów gospodarczych z poziomu 282 do 308.

Pozostałe sekcje, które odnotowały nieznaczne lub zerowe wzrosty w analizowanym okresie to sekcja S (pozostała działalność usługowa) i T (pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników).

Wykres 4. Podmioty gospodarki narodowej na terenie powiatu według sekcji PKD w 2013 r.

Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie

Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych

Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją

Sekcja F – Budownictwo

Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle

Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa

Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi

Sekcja J – Informacja i komunikacja

Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa

Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości

Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna

Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne

Sekcja P – Edukacja

Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Sekcja S – Pozostała działalność usługowa

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.3.3 Rolnictwo.

Użytki rolne stanowią 65% ogólnej powierzchni gruntów rolnych w powiecie. Obszar cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi, ale niezbyt sprzyjającymi warunkami dla rozwoju rolnictwa. Na terenie powiatu nie notuje się klas I i II, natomiast klasa III a spotykana jest w niewielkich ilościach, głównie w gminie Kamień Krajeński i Sośno. Jej udział w tych gminach sięga 1,4% areалу. Gmina Kamień Krajeński notuje dosyć wysoki łączny udział klas III wynoszący ponad 1/5 ogółu gruntów, natomiast w gminie Sośno wynosi on 19%, jest to znacznie więcej niż w gminie Sępólno Krajeńskie, a zwłaszcza Więcbork. Interesującym wskaźnikiem jest udział gleb najslabszych (klasa V i VI), który w gminie Więcbork sięga 28%, w gminie Sępólno Krajeńskie wynosi ok. 1/4, a w gminach Sośno i Kamień Krajeński wynosi około 1/5. Dominującą klasą bonitacyjną w powiecie jest IV a, która w poszczególnych gminach stanowi od 32% do 40% ogółu gruntów ornych. Łącznie klasy IV zajmują w każdej z gmin od 57 do 64% ogółu gruntów.

Użytki rolne w 2010 r.³ zajmowały w powiecie 44 971 hektarów. W 3 gminach: Więcbork, Sośno i Sępólno Krajeńskie użytki rolne stanowią od 25,5% do 26,5%. Najmniej użytków rolnych było w gminie Kamień Krajeński – 9 786 ha (21,8%).

Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r., na terenie województwa kujawsko-pomorskiego było 88 633 gospodarstw, a na terenie Powiatu Sępoleńskiego funkcjonowało 2519 gospodarstw rolnych w tym:

- Gmina Więcbork – 731,
- Gmina Sępólno Krajeńskie – 697,
- Gmina Kamień Krajeński – 544,
- Gmina Sośno – 547.

Analizując gospodarstwa rolne pod względem wielkości można zauważyć, że na terenie Powiatu Sępoleńskiego największy udział miały gospodarstwa liczące powyżej 15 ha – prawie 35%, następnie gospodarstwa od 1 do 5 ha – 20%, gospodarstw od 10 do 15 ha było 13,2%. Najmniej gospodarstw to gospodarstwa w przedziale od 5 – 10 ha, stanowiące 10,5%. Gospodarstwa – grunty do 1 ha, których nie można uznać za gospodarstwo stanowią 21,3%.

W gospodarstwach obszaru przeważa produkcja mieszana (47%), kolejną grupę stanowią gospodarstwa prowadzące produkcję zwierzęcą (35%). Najmniej gospodarstw prowadzi jedynie produkcję roślinną (18%). W strukturze zasiewów dominują zboża - 88% w zależności od warunków glebowych uprawiane są pszenica, żyto i jęczmień, nieco rzadziej pszenżyto i mieszanki zbożowe. Wzrasta areał uprawy kukurydzy zarówno na kiszonkę jak i na ziarno. Okopowe stanowią 8%, rzepak i rzepik 3,5%. W ciągu ostatnich pięciu lat (2010-2015) zauważalny jest wzrost pogłowia bydła o 12%, w tym specjalizacja w zakresie produkcji mleka, a także spadek pogłowia trzody chlewnej o 18%. Mimo, że w Powiecie Sępoleńskim rolnictwo odgrywa ważną rolę to jednak poza obsługą rolnictwa np. handel środków do produkcji czy naprawa sprzętu rolniczego, mało jest podmiotów gospodarczych działających w branży przetwórstwa rolno-spożywczego. Rolnicy nie są zainteresowani tworzeniem oraz członkostwem w grupach producenckich, czy spółdzielniach rolniczych.

Poza rolnictwem największe znaczenie dla gospodarki obszaru ma sektor przemysłu drzewnego – tartaki, zakłady przetwórstwa drewna czy zakłady meblarskie. Duża liczba firm wymienianych wśród największych pracodawców tego regionu, działa w branży rolniczej i jej pochodnej oraz w branży drzewnej.

3.3.2 Przedsiębiorczość społeczna.

Na terenie Powiatu Sępoleńskiego nie działa żadna spółdzielnia socjalna. Na terenie Powiatu Sępoleńskiego nie działa żadna spółdzielnia socjalna. Także organizacje pozarządowe rzadko korzystają z możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i przeznaczania zysków na cele statutowe. Istnieją na terenie powiatu przedsiębiorstwa w formie spółdzielni (np. Bank Spółdzielczy w Więcborku, Spółdzielnia Rolników Indywidualnych „ROLNIK”) jednak ich struktury nie dają ich członkom realnie odczuć wspólnego działania i odnoszenia z tego korzyści.

3.4 Rynek pracy

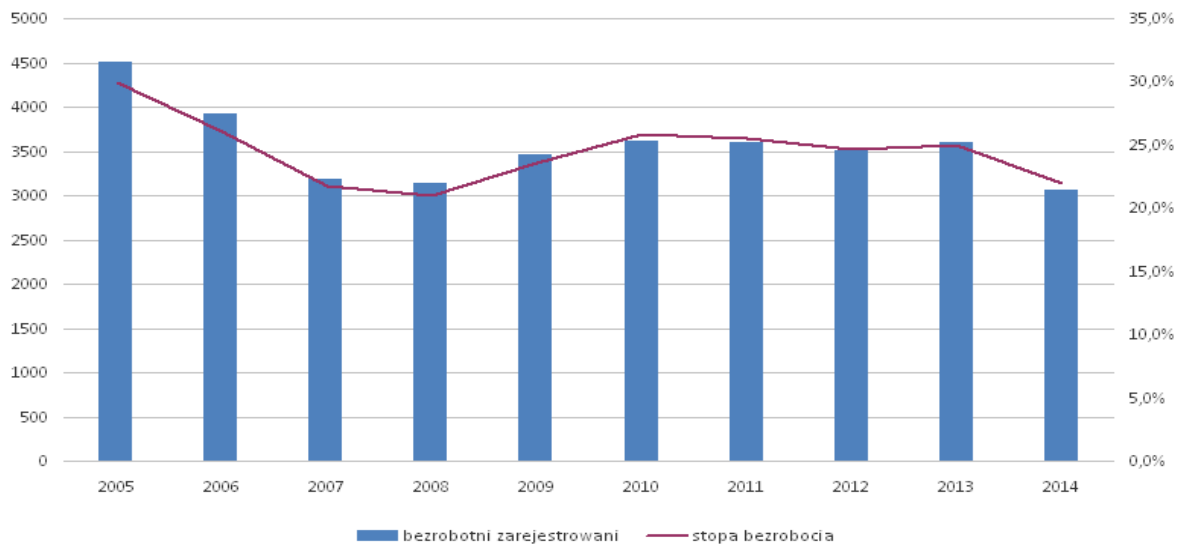
Dokonując diagnozy lokalnego rynku pracy, bardzo ważnym aspektem wymagającym wnikliwej analizy jest temat bezrobocia.

W 2014 r. na terenie Powiatu Sępoleńskiego odnotowano stopę bezrobocia na poziomie 22%. Była ona znacznie wyższa od stopy bezrobocia w województwie (15,7%) oraz w kraju (11,5%). Analizując lata 2004-2013 można zauważyć, że najniższą stopę bezrobocia odnotowano w roku 2008 (21%). Był to czas stosunkowo dobrej koniunktury gospodarczej, zarówno w Polsce, jak i na świecie. Pogorszenie sytuacji ekonomicznej polskiej gospodarki na skutek globalnego kryzysu wpłynęło na wzrost liczby bezrobotnych nie tylko w kraju, ale także na terenie Powiatu Sępoleńskiego. W latach 2009-2014 stopa bezrobocia oscylowała w granicach 21-26%.

---

³ Dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

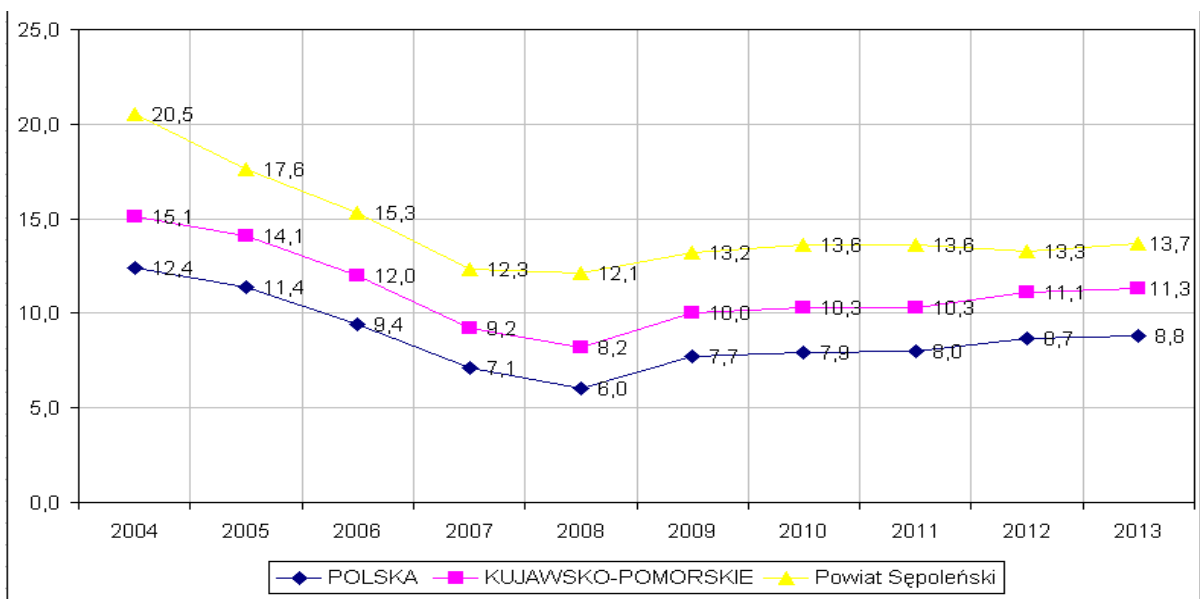
Wykres 5. Bezrobotni zarejestrowani oraz stopa bezrobocia na terenie Powiatu Sępoleńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2013 r. na terenie Powiatu Sępoleńskiego na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 14 osób bezrobotnych – w kraju było to 9 osób, a w województwie 11.

Wykres 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie Powiatu Sępoleńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba osób bezrobotnych zamieszkujących teren Powiatu Sępoleńskiego w 2014 r. wyniosła 3 058, z czego 56% to kobiety. W grupie mieszkańców pozostających bez pracy przeważały osoby pozostające bez pracy przez okres poniżej roku. Długotrwale bezrobotni stanowili 34,3% ludności obszaru pozostającej bez zatrudnienia. Osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej oraz zasadniczym zawodowym stanowiły 65,4% wszystkich bezrobotnych. Najwięcej osób pozostających bez pracy to osoby w przedziale wiekowym 25-34 lata.

Tabela 12. Bezrobotni wg płci, wieku, wykształcenia i czasu pozostawania bez pracy w 2014 r.

Jednostka terytorialna	Liczba osób bezrobotnych			Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy		Bezrobotni wg wykształcenia					Bezrobotni wg wieku				
	ogółem	mężczyźni	kobiety	do roku	pow. roku	wyższe	politechniczne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej	18-24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
Sępólno Krajeńskie – miasto	659	294	365	460	199	41	175	87	248	108	109	168	146	135	101
Sępólno Krajeńskie – wieś	537	230	307	358	179	28	73	37	195	204	93	150	131	99	64
Kamień Krajeński – miasto	156	59	97	113	43	12	40	21	48	35	34	43	26	23	30
Kamień Krajeński - wieś	364	154	210	250	114	16	57	19	158	114	71	100	70	78	45
Więcbork – miasto	416	188	228	261	155	17	103	49	149	98	79	116	85	66	70
Więcbork - wieś	528	234	294	318	210	21	108	31	179	189	104	176	97	89	62
Sośno	398	189	209	248	150	21	78	25	162	112	83	119	76	64	56
Powiat Sępoleński	3 058	1 348	1 710	2 008	1 050	156	634	269	1 139	860	573	872	631	554	428
Kujawsko-Pomorskie	150 145	69 143	81 002	90 189	59 956	11 777	29 079	14 703	46 478	48 108	29 139	42 248	31 876	28 280	18 602
Polska	2 157 883	1 058 427	1 099 456	1 330 803	827 080	258 815	476 074	228 802	605 664	588 528	401 037	613 563	435 364	403 014	304 905

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PUP w Sępólnie Krajeńskim

3.4.1 Charakterystyka grup pozostających poza rynkiem pracy.

Doświadczenia wynikające z aktywizacji osób bezrobotnych oraz dane statystyczne wskazują na występowanie grup osób, które napotykać na szczególne bariery w dostępie do zatrudnienia. Typowanie grup ryzyka obarczone jest pewną trudnością, wynikającą z łącznego występowania czynników warunkujących sytuację poszczególnych grup osób na rynku pracy. Kryterium decydujące o uznaniu danej grupy osób bezrobotnych za znajdującą się w szczególnej sytuacji na rynku pracy przyjęto czas pozostawania bez pracy. Umożliwiło to wyodrębnienie następujących czynników warunkujących szanse na podjęcie pracy: **płeć, miejsce zamieszkania, wiek i niepełnosprawność.**

Płeć. Analiza danych statystycznych jednoznacznie wskazuje na **trudniejszą sytuację kobiet na rynku pracy.** Niższy poziom zatrudnienia i aktywności zawodowej kobiet, konieczność reintegracji zawodowej po okresie wychowywania dziecka, schematyczne określanie ról i możliwości zawodowych, stanowią poważne wyzwania dla służb zatrudnienia i podmiotów działających w obszarze rynku pracy. Jednym z podstawowych wskaźników obrazujących sytuację danej grupy na rynku pracy jest rozmiar bezrobocia rejestrowanego. Uwzględniając dane na koniec grudnia 2008 i 2013 r. liczba bezrobotnych kobiet nieznacznie się zwiększyła z poziomu 1 922 osób do 1 989. Udział bezrobotnych kobiet w grupie osób zarejestrowanych ogółem wyniósł odpowiednio 61,2% oraz

55,3%. Ocena perspektyw na skuteczną aktywizację bezrobotnych kobiet wymaga analizy struktury bezrobocia pod kątem: poziomu wykształcenia, czasu pozostawania bez pracy i wieku. Przeważająca część bezrobotnych kobiet posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe lub niższe. Podkreślić jednak należy, że udział kobiet w wymienionych kategoriach jest niższy niż w ogólnej liczbie osób zarejestrowanych. Uwzględniając czas pozostawania bez pracy powyżej 12 m-cy na koniec grudnia 2013 największy udział odnotowano w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej na poziomie 45,8% (238 osób) oraz zasadniczym zawodowym 41,7% (255 osób). Najmniej bezrobotnych kobiet zarejestrowanych było powyżej 12 miesięcy w grupie osób z wyższym wykształceniem 28,8% (40 osób). Powyższe dane wskazują, że czas pozostawania bez pracy jest w pewnym stopniu uzależniony od posiadanego poziomu wykształcenia. Im niższe wykształcenie tym czas oczekiwania na pracę jest dłuższy. Kobiety są w większym stopniu zagrożone długotrwałym pozostawaniem bez pracy. Szczególnie niepokojący jest znaczny udział kobiet w grupie osób zarejestrowanych powyżej 24 miesięcy. Pozostawanie bez pracy przez okres ponad dwóch lat poza dezaktualizacją kwalifikacji i umiejętności powoduje także negatywne zmiany w postawach (apatia, wycofanie się z życia zawodowego i społecznego, bierność), co utrudnia powrót na rynek pracy i wydłuża okres aktywizacji.

Wykształcenie i czas pozostawania bez pracy są ograniczeniami, które można złagodzić dzięki odpowiednim działaniom i wsparciu.

Sytuacja przedstawia się o wiele trudniej w przypadku wieku, który stanowi jeden z istotniejszych czynników dyskryminujących na rynku pracy. Pomijanie w zatrudnieniu osób w wieku powyżej 50 lat jest warunkowane zarówno stanem zdrowotności społeczeństwa jak i uwarunkowaniami społeczno-psychologicznymi, które funkcjonują w postaci utartych schematów o mniejszej wydajności i zdolności do zmian osób starszych. Najwięcej kobiet zarejestrowanych jest w kategorii wiekowej 25-34 lata. Liczne są także kategorie wiekowe 18-24 i 35-44 lata. Przeważający udział kobiet występuje w grupie wiekowej od 25 do 44 lat. Znaczny spadek udziału kobiet wraz z wiekiem może wskazywać na szybsze kończenie aktywności zawodowej, na skutek trudności w znalezieniu zatrudnienia. Potwierdzają to dane dotyczące czasu pozostawania bez pracy. Kobiety pozostające nieprzerwanie w ewidencji bezrobotnych przez okres ponad 12 m-cy na koniec grudnia 2013 w grupie osób powyżej 55 roku życia stanowiły 48%, podczas gdy dla całej populacji bezrobotnych kobiet wskaźnik ten wyniósł 40%. Zauważyć należy także wysoki udział osób długotrwale bezrobotnych w grupie kobiet w przedziale wiekowym 25-44 lata, który wyniósł około 44%. Wskazywać to może na niewystarczającą liczbę dostępnych miejsc pracy.

Bezrobotni mieszkańcy wsi Zaliczenie osób zamieszkujących obszary wiejskie do znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy wynika z kilku uwarunkowań. Pierwsze z nich dotyczy trudności w dojeździe do potencjalnego miejsca pracy. Problem ten dodatkowo pogłębia się w przypadku pracy wielozmianowej. Zmniejszenie w ostatnich latach liczby połączeń komunikacyjnych dodatkowo pogłębiło to zjawisko. Oddolne inicjatywy dotyczące organizacji dojazdu do pracy z wykorzystaniem własnych środków transportu stanowią czasami jedyną, realną możliwość dojazdu i stwarzają szansę na podjęcie, i kontynuowanie zatrudnienia. Poza trudnościami z dojazdem do pracy, dodatkową barierą jest obciążenie finansowe związane z zakupem biletu, czy też utrzymaniem własnego środka transportu. Sytuacja taka często w pierwszym okresie zatrudnienia, gdy osiągnięte wynagrodzenie jest niskie, decyduje o opłacalności i motywacji do podjęcia pracy. Trudności w dostępie do rynku pracy w analogiczny sposób można przenieść na możliwości kształcenia, szczególnie na poziomie średnim i wyższym. Utrudniony dostęp do zatrudnienia wpływa na sytuację materialną rodzin wiejskich, co warunkuje szanse na podjęcie kształcenia przez młodzież. Świadomość kształcenia i potrzeby rozwoju warunkowane są także ograniczonym dostępem do kultury czy też nowoczesnych środków przekazu. Z danych statystycznych wynika, że na koniec grudnia 2013 r. zarejestrowane były 2 144 osoby zamieszkujące obszary wiejskie, które stanowiły 59,6% całej populacji bezrobotnych. Na koniec 2008 r. zarejestrowanych było 1 912 mieszkańców wsi, którzy stanowili 60,1% populacji bezrobotnych. Z powyższych danych wynika, że udział osób pozostających bez pracy zamieszkujących obszary wiejskie utrzymuje się na zbliżonym poziomie mimo wahań liczebności osób bezrobotnych zarejestrowanych ogółem.

Osoby niepełnosprawne. Osoby niepełnosprawne stanowią liczebnie niewielką grupę osób, lecz problem aktywizacji osób niepełnosprawnych jest o wiele bardziej złożony niż w przypadku innych osób z grup ryzyka. Poza barierami, które napotykają wszystkie osoby poszukujące pracy osoby niepełnosprawne dodatkowo muszą zmagać się z ograniczeniami wynikającymi z posiadanej niepełnosprawności. Uwzględniając dane na koniec grudnia 2013 r. zarejestrowanych było 146 osób bezrobotnych posiadających stopień niepełnosprawności i 23 osoby niepełnosprawne poszukujące pracy i nie pozostające w zatrudnieniu. Dla porównania w 2008 r. zarejestrowanych było 117 bezrobotnych niepełnosprawnych. Grupa osób poszukujących pracy jest nieliczna. Biorąc pod uwagę poziom posiadanej niepełnosprawności na koniec grudnia 2013 r. najczęściej zarejestrowanych było osób ze stopniem lekkim (85 osoby), a następnie umiarkowanym (58 osób) i ze znacznym (3 osoby). Uwzględniając rodzaj niepełnosprawności najczęściej osób posiadało upośledzenie narządów ruchu (50 osób), choroby psychiczne (26 osób) i choroby układu oddechowego i układu krążenia (14 osób). Mając na uwadze czas pozostawania bez pracy w grupie osób bezrobotnych niepełnosprawnych najczęściej osób zarejestrowanych

było przez okres 6-12 miesięcy (31 osób), 3-6 m-cy (30 osób) i 1-3 m-cy (10 osób). Osoby niepełnosprawne w przeważającej części posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (53 osoby) oraz gimnazjalne i niższe (42 osoby).

Z analizy danych dotyczących wieku osób niepełnosprawnych wynika, że najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 55-59 lat (36 osób) oraz 45-54 lat (35 osób). Przeważająca część osób niepełnosprawnych posiada staż pracy w przedziale 10-20 lat (33 osoby) oraz 20-30 lat (27 osób). Zarejestrowanych było także 19 osób nie posiadających doświadczenia zawodowego. W ciągu 2013 r. podjęło pracę lub uczestniczyło w różnych formach aktywizacji 69 osób niepełnosprawnych. W przeważającej części była to praca niesubsydiowana (35 osób), praca subsydiowana (15 osób) oraz staże (14 osób). Osoby młode w wieku 18-25 lat oraz powyżej 50 roku życia Osoby młode do 25 roku życia wchodząc na rynek pracy napotyka często na bariery związane z brakiem doświadczenia zawodowego i ograniczonymi umiejętnościami skutecznego poszukiwania pracy. Ponadto znaczna część osób posiada kwalifikacje niedostosowane do potrzeb lokalnych pracodawców, co utrudnia skuteczne poszukiwanie pracy. Uwzględniając dane na koniec grudnia 2013 r. zarejestrowanych było 819 osób do 25 lat i była to liczba wyższa niż w 2008 r. gdy zarejestrowanych było 719 osób w tej kategorii wiekowej. Udział procentowy osób młodych w grupie bezrobotnych mimo zmian ilościowych nie uległ istotnym zmianom i wyniósł odpowiednio 22,8% i 22,9%. Mając na uwadze czas pozostawania bez pracy na koniec grudnia 2013 r. najwięcej, bo 208 osób do 25 roku życia, przebywało w ewidencji przez okres 1-3 m-cy (25,4%). Zbliżoną wielkością była grupa osób zarejestrowanych przez okres 3-6 m-cy, których odnotowano 193. Pozytywnym zjawiskiem jest relatywnie mały udział osób bezrobotnych powyżej 24 miesięcy, które stanowiły 9% zarejestrowanych. Analiza danych dotyczących wykształcenia wskazuje, że najliczniejszą grupą wśród młodych bezrobotnych były osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, których zarejestrowanych było 275 (33,6%) oraz policealnym i średnim zawodowym 204 osoby (24,9%). Odnotowano także 173 osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i niższe, co jest znaczącą ilością.

Uwzględniając czynnik wieku grupą bezrobotnych, która napotyka na dodatkowe trudności w uzyskaniu zatrudnienia są także osoby powyżej 50 roku życia. Na koniec grudnia 2013 r. zarejestrowanych było 765 osób powyżej 50 roku życia, które stanowiły 21,3% zarejestrowanych bezrobotnych. Dla porównania na koniec 2008 r. zarejestrowane były 633 osoby, które stanowiły 20,2% populacji bezrobotnych. Przedstawione dane wskazują na nieznaczny wzrost udziału osób powyżej 50 roku życia, mimo realizacji w ostatnich latach znacznej liczby programów bezpośrednio adresowanych do tej grupy. Analizując czas pozostawania bez pracy największa liczba osób przebywała w ewidencji przez okres 6-12 miesięcy (154) oraz 12-24 m-cy (141). Znaczący był także udział osób pozostających bez pracy powyżej 24 m-cy, których zarejestrowanych było 138 (18%). Porównując jednak dane za 2008 r. zaobserwować możemy znaczący spadek liczebności tej grupy bezrobotnych. Na koniec grudnia 2008 r. zarejestrowanych było 268 osób pozostających bez pracy pow. 24 m-cy, które stanowiły 42,3%.

Udział osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia w podjęciach pracy i aktywnych formach wyniósł 16% i był niższy niż udział tej grupy wśród ogółu bezrobotnych. Wymaga to zintensyfikowania działań.

(rozdział opracowano na podstawie dokumentu: Powiatowy Program Przeciwdziałania Bezrobociu i Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy na lata 2014-2020, Sępólno Krajeńskie 2014 r., opracowanego przez Powiatowy Urząd Pracy w Sępólnie Krajeńskim)

3.5 Problemy społeczne

Na obszarze LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA w 2014 r. z pomocy społecznej skorzystało 1710 rodzin, które liczyły 5243 osoby (12,62% ogółu obszaru). Najtrudniejsza sytuacja występowała na terenie gmin Kamień Krajeński i Sośno.

Tabela 13. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej udzielanej przez OPS

Jednostka administracyjna	2010		2013		2014		Udział osób objętych pomocą społeczną w 2013 r. w ogólnej liczbie mieszkańców	Udział osób objętych pomocą społeczną w 2014 r. w ogólnej liczbie mieszkańców
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach		
Kamień Krajeński	334	1244	413	1482	356	1282	21,08%	18,04%
Sępólno Krajeńskie	638	2016	477	1434	446	1307	8,90%	8,18%
Sośno	280	1048	300	979	288	933	19,08%	17,88%

Więcbork	579	1788	669	1868	620	1 721	13,99%	12,99%
Obszar LGD Stowarzyszenia NASZA KRAJNA	1831	6096	1859	5763	1710	5243	13,41%	12,62%
Województwo Kujawsko – Pomorskie	89 735	242 461	92 153	240 362	b. d.	b. d.	11,47%	-
Polska	1 229 371	3 338 703	1 240 697	3 204 830	b. d.	b. d.	8,32%	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin obszaru

Powody przyznawania świadczeń pomocy społecznej związane są przede wszystkim z utrzymującym się bezrobociem, pogarszającą się sytuacją ekonomiczną rodzin, zwiększeniem się częstotliwości występowania długotrwałych chorób i niepełnosprawności oraz niezaradnością życiową utrudniającą codzienną egzystencję rodzin.

Na terenie obszaru dominującym problemem mieszkańców i przyczyną korzystania z pomocy społecznej jest bezrobocie, które w 2014 r. dotknęło ogółem 1040 rodzin (60,82% rodzin objętych pomocą). Brak pracy przekłada się na problem ubóstwa, którego doświadczyło 54,04 % rodzin, które zgłosiły się do ośrodków pomocy społecznej.

Kolejnym dominującym czynnikiem przyznawania świadczeń pomocy społecznej są przyczyny zdrowotne, tzn. długotrwała choroba oraz często powiązana z nią niepełnosprawność. Rodziny w zetknięciu z ubóstwem zmuszone są często do podejmowania trudnych wyborów pomiędzy rozpoczęciem lub kontynuowaniem leczenia, a koniecznością zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych. Problem długotrwałej lub ciężkiej choroby wystąpił u 830 rodzin, natomiast niepełnosprawność dotyczyła 654 rodzin

Należy nadmienić, że jedna rodzina może mieć więcej niż jeden powód, dla którego znalazła się w trudnej sytuacji. Większość beneficjentów pomocy społecznej zmaga się z kilkoma problemami jednocześnie, dlatego kluczowe znaczenie ma indywidualne podejście do objętego pomocą mieszkańca.

Terenu nie ominął problem bezdomności.

Tabela 14. Powody korzystania z pomocy społecznej w 2014 r.

Powód	Liczba rodzin w 2014 r.				Powiat
	Kamień Krajeński	Sępólno Krajeńskie	Sośno	Więcbork	
Bezrobocie (brak pracy)	245	313	165	317	1040
Niepełnosprawność	128	191	44	291	654
Długotrwała lub ciężka choroba	204	210	54	362	830
Ubóstwo	189	250	142	343	924
Potrzeba ochrony macierzyństwa	87	40	0	54	181
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gosp. dom.	34	47	1	126	208
Przemoc w rodzinie	4	20	-	23	47
Alkoholizm	44	54	5	98	201
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0	10	0	4	14
Bezdomność	0	8	3	4	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań OPS gmin obszaru

3.5.1 Osoby niepełnosprawne

Osoby niepełnosprawne borykają się przede wszystkim z problemami typu:

- brak pracy,
- utrudniony dostęp do leczenia i rehabilitacji (wysokie koszty, „kolejki”, niewystarczający zakres itp.),
- bariery architektoniczne i komunikacyjne (zarówno w przestrzeni publicznej i prywatnej),
- wycofanie się z życia społecznego (z własnej woli lub przez „odrzućenie”).

Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności (PZSON) w Sępólnie Krajeńskim z siedzibą w Więcborku w roku 2014 wydał 1505 orzeczeń o niepełnosprawności oraz 176 kart parkingowych.

Coraz częstszą przyczyną orzekania niepełnosprawności są upośledzenia umysłowe i choroby psychiczne. W 2011 r. PZSON wydał 63 takie orzeczenia, w 2012 r. było ich 179, natomiast w już I połowie 2013 r., aż 112.

W Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Sępólnie Kraj. z siedzibą w Więcborku w 2014 r. udzielano pomocy 432 osobom niepełnosprawnym w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej m.in. w formie dofinansowania do:

- pobytu na turnusie rehabilitacyjnym (48 osób w 2014 r.);
- zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (312 osób w 2014 r.);
- likwidacji barier architektonicznych (1 osoba w 2014 r.);
- likwidacji barier w komunikowaniu się i technicznych (24 osoby w 2014 r.);
- pomocy w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu (1 osoba w 2014 r.);
- pomocy w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B (2 osoby w 2014 r.);
- pomocy w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania (4 osoby w 2014 r.);
- pomocy w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym (4 osoby w 2014 r.);
- pomocy w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym (2 osoby w 2014 r.);
- pomocy w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (5 osób w 2014 r.);
- pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym (29 osób w 2014 r.).

3.6 Działalność sektora społecznego

Bardzo ważnym wskaźnikiem ilustrujących aktywność społeczności lokalnej jest wyrażanie się poprzez działanie w różnego rodzaju organizacjach pozarządowych. Teren powiatu sępoleńskiego jest bogaty w aktywność ludzi pragnących działać, ukazywać najbardziej atrakcyjne gałęzie obszaru, na którym zamieszkują. Organizacje, o których mowa, w głównej mierze wspierają ludzi niepełnosprawnych, działają na korzyść dzieci i młodzieży, krzewią sport, ruch, aktywny wypoczynek oraz działają w kierunku rozwoju turystyki na terenie powiatu. Poniższa tabela przedstawia organizacje pozarządowe (nie uwzględniając organizacji przykościelnych, które także swym działaniem jednoczą i mobilizują społeczność lokalną do działania) mające siedzibę na terenie powiatu sępoleńskiego.

Tabela 15. Zestawienie organizacji pozarządowych z terenu Powiatu Sępoleńskiego

Stowarzyszenia zwykle	Fundacje zarejestrowane w KRS	Stowarzyszenia kultury fizycznej nieprowadzące działalności gospodarczej	Uczniowskie kluby sportowe	Stowarzyszenia zarejestrowane w KRS
8	3	28	15	56

Źródło: dane z Wydziału Organizacyjnego i Spraw Obywatelskich oraz z Wydziału Edukacji, Kultury, Sportu, Turystyki i Promocji Starostwa Powiatowego w Sępólnie Krajeńskim

Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” (SDD) od 1999 r., prowadzi aktywną działalność skierowaną do

społeczeństwa Powiatu Sępoleńskiego. Aktywizuje mieszkańców poprzez m.in. działania szkoleniowe, edukacyjne, animacyjne. Współpracuje z jednostkami organizacyjnymi całego powiatu sępoleńskiego. Obserwując współpracę swoją jak i innych podmiotów zauważono, że NGO z Powiatu Sępoleńskiego nie do końca wykorzystują swój potencjał, mimo dużego zapotrzebowania na ich usługi ze strony społeczeństwa jak i lokalnych samorządów (badanie w latach 2012-2013 na terenie powiatu). Wskazuje to jednoznacznie na potrzebę utworzenia silnego i kompetentnego partnerstwa międzysektorowego. Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” w maju 2013 r., przeprowadziło ankietę wśród lokalnych samorządów i NGO z gmin Powiatu Sępoleńskiego na temat kondycji sektora pozarządowego (III sektor) i współpracy międzysektorowej, następnie realizując projekt "Modelowa współpraca w powiecie sępoleńskim" w 2014 r., na bieżąco analizowana była kondycja III sektora oraz jakość współpracy pomiędzy jst i NGO. Dwukrotnie - w ramach projektu została przeprowadzona diagnoza lokalna (wykorzystano narzędzie Modelu Współpracy do badania - Lokalnego Indeksu Jakości Współpracy LIJW").

Wybrane wnioski z badania w maju 2013 r., i badania LIJW z lutego 2014 r., - (rozpoczęcie projektu "Modelowa współpraca w powiecie sępoleńskim"):

- znaczna część organizacji pozarządowych Powiatu Sępoleńskiego nie wdraża u siebie standardów działania, a swojego funkcjonowania nie opiera o żadne zasady samoregulacji;
- tylko 2 NGO wykazały w swoich planach działania nastawione na stałą współpracę z JST opartą o procedurę wewnętrzną;
- organizacje nie znają wzajemnie swoich działań w terenie (brak stron internetowych, stałej wymiany informacji);
- tylko Stowarzyszenie „Dorośli-Dzieciom” prowadzi corocznie diagnozę lokalną w gminie i na niej opiera swoje plany;
- udział NGO w konsultacjach w gminach objętych projektem jest na poziomie 25%;
- lokalne samorzady nie zmieniły swojej procedury konsultacyjnej od wielu lat i ogranicza się ona do spotkania, a w niektórych tematach do wywieszenia informacji na stronie urzędu gminy;
- prawie 90% badanych NGO uważa, że procedura współpracy finansowej powinna ulec modyfikacji i ujednoczeniu, aby zachować równe szanse w dostępie do środków publicznych.

Po realizacji 12 miesięcznego wsparcia dla NGO przeprowadzono kolejne badania wykorzystując ponownie LIJW (styczeń 2015 r.). Pierwsze wnioski jakie się pojawiły po badaniu to:

- powstało 5 nowych NGO, kolejne 4 czekają na rejestrację, organizacje te wywodzą się z grup nieformalnych, stowarzyszeń nierejestrowych, kół gospodyń wiejskich. Podmioty te powstały, ponieważ zostały objęte kompleksowym wsparciem merytorycznym jak i doradczym. Pozwoliło im to przygotować plany działania na najbliższe miesiące oraz nawiązać współpracę z innymi podmiotami;
- powstała Mapa Aktywności Lokalnej, która przyczyniła się do popularyzacji działań w środowisku lokalnym;
- członkowie NGO mieli okazję uczestniczyć we wspólnych spotkaniach z samorządowcami co pozwoliło na stworzenie pozytywnych relacji;
- wypracowano nowe sposoby konsultacji społecznych z udziałem społeczności lokalnych;
- 40% NGO przyznało, że jest gotowa na dalszy rozwój;
- powstały podręczniki współpracy finansowej i pozafinansowej oraz publikacja o lokalnych podmiotach na terenie powiatu.

Mimo wielu sukcesów u 95% NGO nadal występuje potrzeba pracy nad rozwojem swoich organizacji i całego środowiska lokalnego. Organizacje jasno wskazały, że są bardzo zainteresowane kontynuacją działań na rzecz wzmocnienia potencjału Powiatu Sępoleńskiego, zwłaszcza działaniami edukacyjnymi, doradczymi, wspólnymi spotkaniami branżowymi.

3.7 Kultura i zabytki

Rola kultury i tradycji w rozwoju społeczno-gospodarczym ma duże znaczenie. To na kulturze opiera się rozwój społeczeństwa i gospodarki, to z kultury czerpiemy inspiracje do dalszych pomysłów, rozwoju nowych trendów.

Poniższa tabela zawiera zestawienie instytucji kultury, zlokalizowanych w powiecie sępoleńskim, w podziale na biblioteki i domy/ośrodki kultury.

Tabela 16. Zestawienie instytucji kultury w powiecie sępoleńskim (stan na 2015 r.)

Jednostka terytorialna	Biblioteki i filie	Domy i ośrodki kultury
Kamień Krajeński	1 (+ 1 filia)	1 (+ 2 wiejskie domy kultury)
Sępólno Krajeńskie	1 (+ 1 filia)	1 (+ 2 wiejskie ośrodki kultury)
Sośno	1 (+2 filie)	1
Więcbork	1 (+ 2 filie)	1 (+ 1 wiejski dom kultury)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji i materiałów z urzędów gmin

Z powyższego zestawienia wynika, że w powiecie nie występuje duża liczba instytucji kultury. Funkcjonują tu biblioteki (10 placówek wraz z filiami) oraz kilka domów kultury (4 placówki wraz z funkcjonującymi w ich strukturze 5 wiejskimi domami/ośrodkami kultury). Brak jest natomiast teatru, kina (funkcjonują wyłącznie sale kinowe w Miejsko – Gminnym Ośrodku Kultury w Więcborku oraz Centrum Kultury i Sztuki w Sępólnie Krajeńskiej, sala kinowa w Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Kamieniu Krajeńskim od dłuższego czasu nie prowadzi projekcji) oraz instytucji muzycznych.

Poza ww. instytucjami w gminach funkcjonują świetlice wiejskie, w których odbywają się m. in. zebrania wiejskie, imprezy okolicznościowe, spotkania kół gospodyń wiejskich.

Równie ważne jak prawidłowe funkcjonowanie instytucji kultury, jest także podjęcie odpowiednich działań mających na celu wsparcie w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. W tym kontekście szczególnie ważne jest położenie nacisku na właściwe gospodarowanie wszelkimi zasobami materialnymi i niematerialnymi regionu, posiadającymi wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju społecznego i kulturalnego, które należy przekazać następnym pokoleniom.

Liczbowe zestawienie obiektów dziedzictwa kulturowego powiatu sępoleńskiego, ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych przedstawia się następująco:

Tabela 17. Obiekty dziedzictwa kulturowego, ujęte w rejestrze zabytków nieruchomych

Typ obiektu	Gmina Kamień Krajeński	Gmina Sępólno Krajeńskie	Gmina Sośno	Gmina Więcbork
kościół rzymsko- katolickie	7 (5 w ewidencji)	5	5	5
klasztory	1	0	0	1
cerkwie	0	0	0	0
cmentarze rzymsko - katolickie	10 (6 w ewidencji)	1	0	34
inne (plebanie, kaplice)	4	1	1	6
ruiny zamkowe, mury obronne	1	0	0	1
pałace i dworki	1	5	8	2
ratusze	0	0	0	0
zespoły folwarczne	1	0	0	0
zespoły dworsko - parkowe	1	8	2	2
historyczne założenia urbanistyczne miasta	1	0	0	1
wille	0	6	0	0
szkoły	0	2	3	5
budynki mieszkalne	241	218	0	200
zespoły tężni i łazienek	0	0	0	0
teatry letnie	0	0	0	0
parki	0	0	0	4
zabytki kolejnictwa	1	0	0	4
wiatraki i młyny	1	5	0	3
Powiat	276	251	19	268

3.8 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych.

Niniejsze potrzeby zdiagnozowano na podstawie opinii samorządów gmin i powiatu obszaru LSR. Jednostki samorządu terytorialnego z obszaru LSR podkreślają pilną potrzebę przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych na wielu obszarach wiejskich ale i miejskich LSR. W ramach przygotowań do działań rewitalizacyjnych, samorzady gmin i powiatu, określiły wstępnie obszary problemowe w zakresie rewitalizacji, których niwelacja prowadzić będzie do faktycznej odnowy społecznej i przestrzennej obszarów problemowych. Efektem podejmowanych działań będzie zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego, wzrost potencjału gospodarczego oraz wzrost aktywności społecznej na obszarach problemowych. W ramach działań rewitalizacyjnych w obrębie LSR przewidywane są wyłącznie inwestycje infrastrukturalne będące uzupełnieniem planowanych, będących w realizacji lub zrealizowanych operacji w ramach środków dostępnych w LSR z Europejskiego Funduszu Społecznego (oś 11 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego) i mające zarazem na celu wywołanie określonego efektu gospodarczego i społecznego na zidentyfikowanym obszarze problemowym. Podstawą realizacji projektów na terenie danej gminy z zakresu rewitalizacji będzie Gminny Program Rewitalizacji. Obecnie żadna z Gmin Powiatu Sępoleńskiego nie posiada aktualnego (zgodnego z obowiązującymi przepisami) Gminnego Programu Rewitalizacji.

Na terenie wszystkich gminy rewitalizacji wymagają obszary wiejskie np. miejsca rekreacji, osiedla popegeerowskie, infrastruktura osiedli mieszkalnych np. zagospodarowanie terenów wokół budynków wielorodzinnych, budynki zabytkowe. Wśród potrzeb zgłaszanych przez Gminy powtarzającymi są:

- infrastruktura społeczna służąca włączeniu społecznemu – np. domy pobytu dziennego dla seniorów, warsztaty terapii zajęciowej, kluby samopomocy, itp. Adaptacja licznych niezagospodarowanych lub o złym stanie technicznym obiektów do pełnienia funkcji społecznych.
- tworzenie nowych i rewitalizacja istniejących parków i terenów zielonych, celem przywrócenia ich funkcji rekreacyjnej i wypoczynkowej , itp.
- podniesieni parametrów techniczno – eksploatacyjnych dróg lokalnych co wpłynie pozytywnie na poprawę warunków życia mieszkańców i jednocześnie zwiększy możliwości aktywizacji społeczno-gospodarczej (ułatwiony dojazd do pracy, szkół, ośrodka opieki zdrowotnej, itp.).
- rewitalizacji zabytków,
- rewitalizacja przestrzeni do turystyki i rekreacji,
- procesem rewitalizacji należałoby objąć budynki o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujące się na terenie powiatu oraz ich adaptacją na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne.
- przywrócenia funkcji integracyjnej infrastrukturze kulturalnej i społecznej, w szczególności poprzez remonty i wyposażenie świetlic wiejskich. Infrastruktura będzie służyć mieszkańcom tych miejscowości dla podejmowania działań integracyjnych i inicjatyw oddolnych nakierowanych na podtrzymywanie tradycji i rozwój tożsamości lokalnej,

3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji.

Powiat Sępoleński należy do obszarów o dużych możliwościach turystycznych. Świadczą o tym bogate walory i duża atrakcyjność środowiska przyrodniczego, w tym krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Walory przyrodniczo-krajobrazowe obszaru wynikają przede wszystkim z urozmaiconej rzeźby terenu, wysokiego stopnia lesistości, wysokiej jeziorności (przy dużej ich przydatności dla turystyki i wędkarstwa), bardzo dobrego stanu środowiska przyrodniczego oraz położenia w obrębie Krajeńskiego Parku Krajobrazowego.

Największy, podobny udział gruntów leśnych w odniesieniu do powierzchni gminy zaobserwować można w gminie Więcbork – 29,18% oraz w gminie Sępólno Krajeńskie – 28,63%. Najmniej lasów występuje w gminie Sośno – 17,15%, natomiast w gminie Kamień Krajeński powierzchni leśnych jest – 21,9%. Średnio na terenie Powiatu Sępoleńskiego lasy zajmują ponad 25% ogólnej powierzchni obszaru.

Tabela 18. Obszary leśne na terenie Powiatu Sępoleńskiego (2014 r.)

Jednostka terytorialna	Powierzchnie leśne w ha
Sępólno Krajeńskie	6 560
Kamień Krajeński	3 578
Więcbork	6 887
Sośno	2 789
Powiat Sępoleński	19 814

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania LO-3 o lasach za 2014 rok.

Powiat Sępoleński należy do obszarów o relatywnie dużym wskaźniku jeziorności. W gminach Więcbork i Sępólno Krajeńskie jest ona oceniana na około 3 – 4% powierzchni ogólnej tych gmin, w gminie Kamień Krajeński na około 2 - 3%, a gmina Sośno lokowana jest w grupie gmin o jeziorności poniżej 1%. Na obszarze Powiatu Sępoleńskiego znajdują się 52 jeziora o powierzchni ponad 1 ha. Rozmieszczenie jezior jest bardzo nierównomierne. Najwięcej znajduje się w gminie Więcbork (prawie połowa). Wszystkie jeziora zawdzięczają swoje powstanie epoce lodowcowej, a powstały w wyniku erozyjnej działalności wód lodowcowych (jeziora rynnowe) bądź w dnach wytopisk polodowcowych (jeziora morenowe).

Powiat Sępoleński charakteryzuje się dużym udziałem powierzchni chronionych oraz występowaniem różnorodnych form ochrony przyrody takich jak:

- Rezerwaty przyrody;
- Pomniki przyrody,
- Użytki ekologiczne,
- Obszar Natura 2000,
- Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy,
- Krajeński Park Krajobrazowy.

Łącznie powierzchnie chronione zajmują ok. 60 639 ha, co stanowi 76,65 % powierzchni ogólnej i wskaźnik ten jest zdecydowanie najwyższy wśród powiatów ziemskich.

Najwyższą pod względem prawnym, występującą formą ochrony na terenie obszaru są **rezerwaty przyrody**. Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody, za rezerwat przyrody uznaje się obszar obejmujący zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej, mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych, kulturowych bądź krajobrazowych. Na terenie powiatu znajduje się 6 rezerwatów przyrody:

- „Gaj Krajeński” (w gminie Sępólno Krajeńskie) - utworzony w 1965 r. w celu ochrony drzewostanu bukowego na siedlisku łąkowym oraz runa leśnego (unikatowego na równinach), o pow. 10,27 ha;
- „Lutowo” (w gminie Sępólno Krajeńskie) – utworzony w 1955 r. w celu ochrony fragmentu boru bagiennego, o pow. 19,39 ha;
- „Wąwelnio” (w gminie Sośno) – utworzony w 1958 r. w celu ochrony lasu liściastego z wiekowymi okazami dębu, jesionu, buku i stanowiskiem brekini, o pow. 4,72 ha (poza terenem KPK);
- „Buczyna” (w gminie Sępólno Krajeńskie) - utworzony w 2000 r. w celu ochrony drzewostanu bukowego, o pow. 20,01 ha;
- „Dęby Krajeńskie” (w gminie Sępólno Krajeńskie) – utworzony w 2000 r. w celu ochrony lasu łąkowego z drzewostanem dębowo - bukowym, o pow. 45,83 ha;
- „Jezioro Wieleckie” (w gminie Więcbork) – utworzony w 2005 r. w celu ochrony fauny i flory wodnej jeziora o pow. 102,76 ha.

Na terenie powiatu sępoleńskiego występują ponadto pomniki przyrody w postaci pojedynczych drzew, skupisk drzew, alei i głązów narzutowych oraz użytki ekologiczne (będące najczęściej bagnem, fragmentem drzewostanu czy łąką). W poniższej tabeli zamieszczono informacje o pomnikach przyrody i użytkach ekologicznych w poszczególnych gminach powiatu.

Obszar Natura 2000 mający znaczenie dla Wspólnoty Dolina Łobzonki **PLH300040**. Dolina Łobzonki obejmuje ogólną powierzchnię 5 894,45 ha, z czego 3 147,51 ha jej powierzchni znajduje się w granicach Gminy Sępólno Krajeńskie i Gminy Więcbork. Obszar chroni rzekę Łobzonkę (Łobzonkę) wraz z fragmentami dopływów – Lubczą i Orlą oraz tereny do nich przyległe, stanowiąc jeden z najcenniejszych obszarów przyrodniczych na Krajnie (Pojezierzu Krajeńskim). Osią obszaru jest około 60 kilometrowa dolina rzeki

Łobżonki od okolic Białobłocia i Lutówka aż po dolinę rzeki Noteć (poniżej Osieka n/Not). W rzekach dominuje żwirowo-piaszczysty charakter dna i żwawy nurt nawiązujący do rzek podgórskich. Ostoję wyróżnia obecność bogatych florystycznie, właściwie wykształconych łąk w odmianie krajeńskiej oraz znaczne powierzchnie ekstensywnie użytkowanych łąk. Cechą ostoi jest bogactwo w siedliska i gatunki z załączników I i II Dyrektywy Rady 92/43/EWG oraz rola korytarza ekologicznego o znaczeniu ponadregionalnym.

Zespół przyrodniczo - krajobrazowy „Torfowisko Messy”, zespół ten utworzony został w 1997 roku i zajmuje powierzchnię 634,45 ha, w tym w gminie Sępólno Krajeńskie- 264,15 ha, w gminie Więcbork - 370,3 ha. Utworzony został w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, dla zachowania jego wartości estetycznych.

Na obszarze powiatu znajduje się również park krajobrazowy jest to **Krajeński Park Krajobrazowy**, został on utworzony z inicjatywy lokalnej społeczności, na mocy Rozporządzenia Nr 24/98 Wojewody Bydgoskiego dnia 17 sierpnia 1998 roku. Jego teren obejmuje gminy: Więcbork (22 283 ha), Sępólno Krajeńskie (22 066 ha), Kamień Krajeński (15 835 ha), Mrocza (4 881 ha), Kęsowo (8 330 ha), oraz częściowo Sośno (455 ha). Park zajmuje powierzchnię 73 850 ha (60 639 ha na terenie powiatu sępoleńskiego) terenu typowo rolniczego, urozmaiconego lasami, pagórkami i jeziorami. Pomimo niewątpliwych wartości przyrodniczych, wśród mieszkańców obszaru pojawiają się opinie o ograniczeniach rozwojowych związanych z dość restrykcyjnymi przepisami obowiązującymi na terenie KPK.

Szlaki piesze i ścieżki rowerowe

Turystycznej penetracji obszaru oraz korzystaniu z walorów rekreacyjnych sprzyja dość gęsta sieć pieszych szlaków turystycznych, których jest 12 (spośród 114 ogółem w regionie). Turystyka wędrowska w ostatnich latach przeżywa regres, stąd też obecność wyznaczonych i opisanych szlaków pieszych i rowerowych jest wprawdzie czynnikiem poprawiającym atrakcyjność obszaru dla tego typu ruchu, niemniej jednak nie wiąże się z dużym natężeniem ruchu.

Warto zauważyć jednak, że obszar, o którym mowa, wykazuje predyspozycje dla rozwoju agroturystyki, a dla tego segmentu ruchu szlaki piesze i rowerowe stanowią istotne wzbogacenie oferty. Szlaki przebiegają zarówno przez obszary najcenniejsze przyrodniczo (np. rezerваты przyrody; większość szlaków biegnie na terenie KPK), jak też krajoznawczo (lasy, brzegi jezior, wyniesienia terenu i doliny rzek) i kulturowo (np. Komierowo) oraz przez miejsca pamięci narodowej (Karolewo, Radzim). Podkreślić jednak należy duże różnice w tym zakresie pomiędzy poszczególnymi gminami, i tak zdecydowanie najgorsza sytuacja ma miejsce w gminie Sośno (krótki „tranzytowy” fragment 1 szlaku w północnej części gminy), natomiast najlepsza w gminach Więcbork (8 szlaków, w tym 3 wspólne z gminą Sępólno Krajeńskie; wszystkie szlaki rozpoczynają się lub kończą na terenie gminy Więcbork) i Sępólno Krajeńskie (7 szlaków, w tym 5 rozpoczynających się lub kończących na terenie gminy).

Przebieg szlaków wskazuje, iż centrami redystrybucji turystów na terenie powiatu są przede wszystkim: Sępólno Krajeńskie, Więcbork i Sypniewo, gdzie rozpoczyna się lub kończy większość szlaków (miejscowości te stanowią węzły komunikacji publicznej, stąd łatwo w nich rozpocząć lub zakończyć wędrowkę). Przebieg szlaków pieszych - w dużej części wzdłuż lokalnych dróg (o małym natężeniu ruchu) sprzyja także wykorzystaniu ich odcinków dla turystyki rowerowej.

Długość ścieżek rowerowych na terenie Powiatu Sępoleńskiego wynosi ok. 30 km. Lokalizacja ścieżek została przedstawiona w poniższej tabeli.

Tabela 19. Długość ścieżek rowerowych

Jednostka terytorialna	Długość ścieżek rowerowych i ciągów pieszo-jezdne w km	Lokalizacja
Sępólno Krajeńskie	18,5	Osiedle Jana Pawła II, ul. Kościuszki, ul. Wojska Polskiego, ul. Koronowska, ul. Hanki Sawickiej, wokół Jeziora Sępoleńskiego
Kamień Krajeński	-	
Więcbork	11,3	od granicy z gminą Sępólno Krajeńskie przez Nowy Dwór, Witunię do jeziora Więcborskiego
Sośno	-	
Łącznie	29,8 km	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów i informacji z urzędów gmin

Długość ścieżek rowerowych na terenie powiatu jest niewystarczająca. W 2014 w ramach projektu pn.: „Rozwój turystyki, rekreacji i sportu na terenie Pojezierza Krajeńskiego” wybudowano nowe odcinki pieszo-rowerowe, piesze oraz pieszo-jezdne wzdłuż ulic lokalnych, dojazdowych oraz pieszych ciągów gruntowych na terenie miasta i gminy Sępólno Krajeńskie oraz Więcbork. Wybudowana ścieżka rowerowa o długości 21,6 km biegnie przez tereny Krajeńskiego Parku Krajobrazowego i łączy wybudowaną halę widowiskowo-sportową, plażę miejską w Sępólnie Krajeńskiej, molo wraz z amfiteatrem i przystanią żeglarską z zagospodarowanym nabrzeżem Jeziora Więcborskiego poprzez wieś Nowy Dwór, Witunia oraz miasto Więcbork. Ścieżka rowerowa w obrębie miast utwardzona jest kostką betonową.

Ponadto głównie na terenach miejskich występują krótkie odcinki lokalnych, osiedlowych ścieżek rowerowych. Ścieżki te nie tworzą logicznej i usystematyzowanej sieci, ich lokalizacja uwarunkowana jest głównie potrzebą poprawy bezpieczeństwa danego terenu.

Wyżej opisane potencjały walorów przyrodniczych stanowią szansę dla rozwoju turystyki. Rozwój tej branży, jednak uzależniony jest od właściwego przygotowania infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (bazy lokalowej, ścieżek pieszo-rowerowych, małej architektury, zagospodarowania plaż) czy stworzenia lokalnej marki – produktu.

Jak wspomniano wcześniej, przeszkodą do rozwoju turystyki na obszarze LRS jest niewystarczająca baza pobytowa. Biorąc pod uwagę liczbę miejsc noclegowych przypadającą na 1000 mieszkańców powiat sępoleński plasuje się w średniej wojewódzkiej, odbiega jednak znacznie od zdecydowanie wyższego wskaźnika dla sąsiadującego powiatu tucholskiego. Z kolei jest znacznie wyższy niż w przylegającym powiecie nakielskim, który notuje wskaźnik najniższy w województwie (wg danych na 2014 r.).

Na obszarze LSR funkcjonuje zaledwie 14 gospodarstw agroturystycznych (2014 r.), co na obszarze o znacznej liczbie gospodarstw rolnych świadczy o niskiej aktywności społeczeństwa w tej materii. Liczbę gospodarstw agroturystycznych w powiatach województwa kujawsko – pomorskiego przedstawia Tabela 20.

Tabela 20. Liczba gospodarstw agroturystycznych w wybranych powiatach województwa kujawsko-pomorskiego (powiat sępoleński i powiaty ościenne).

Pozycja w rankingu	Nazwa powiatu	Liczba gospodarstw agroturystycznych
1	tucholski	84
4	bydgoski	28
8	sępoleński	14
16	nakielski	7

Źródło: opracowanie własne

Podobnie analizując wskaźnik intensywności ruchu turystycznego (tzw. **Wskaźnik Schneidera**) wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych obszar charakteryzuje się jednym z niższych wskaźników w województwie.

Tabela 21. Wskaźnik Schneidera dla powiatu sępoleńskiego oraz dla powiatów ościennych.

	Korzystający z noclegów na 1000 ludności (Wskaźnik Schneidera)
KUJAWSKO-POMORSKIE	444,50
Powiat tucholski	517,76
Powiat sępoleński	241,31
Powiat bydgoski	332,75
Powiat nakielski	65,21

3.10 Produkty lokalne podkreślające specyfikę obszaru

Po debacie w naszym stowarzyszeniu uznaliśmy, że jednymi z najbardziej wartościowych produktów regionalnych są tradycje kulinarne i obrzędowe terenów historycznej Krajny oraz działalność osób zamieszkujących na tych terenach. Dlatego też LGD NASZA KRAJNA była i jest inicjatorem i organizatorem warsztatów kulinarnych na terenie naszych gmin. Krajna, onegdaj region posiadający wyraźną tożsamość kulturową, dziś znajduje się w obrębie województw kujawsko – pomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego. LGD NASZA KRAJNA funkcjonuje w tej części regionu, który owej tożsamości najbardziej poszukuje. Czerpiąc z dziedzictwa kulturowego możemy się przyczynić się do wzrostu atrakcyjności regionu ukazując jego wartości kulturowe w powiązaniu z jego naturalnymi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz historycznymi czy nawet prehistorycznymi. W latach 2012/2013 oraz 2015 korzystaliśmy ze wsparcia Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, która podejmuje niezwykle skuteczne działania służące odtworzeniu tożsamości kulturowej i kulinarnej regionów etnograficznych województwa kujawsko – pomorskiego. Korzystaliśmy z konferencji i szkoleń, konkursów i warsztatów kulinarnych. W naszym mniemaniu przedsięwzięcia te dają już pierwsze owoce. Zwiększa się atrakcyjność turystyczna obszarów wiejskich, rozwój agroturystyki obfitujący w zróżnicowaną ofertę wypoczynku z ofertą kulturową i kulinarną, plenerowe wydarzenia, w których mieliśmy również swój udział.

Celem podejmowanych inicjatyw jest stworzenie Krajeńskiego Produktu Turystycznego powiązanego z lokalną marką kulinarną. Odwołując się do obyczajowości i dziedzictwa kulinarnego, chcemy wyodrębnić i wdrożyć produkty utożsamiane z naszym regionem, z ukierunkowaniem na wyroby z dziczyzny.

Rzecz w tym, że społeczność krajeńska nie ma prawdopodobnie świadomości posiadanego potencjału, wysiłki zaś poszczególnych podmiotów funkcjonujących na terenie Krajny są rozproszone. Pora, aby zainteresowanych rozwojem regionu zebrać wokół jasno sprecyzowanego projektu. Zamierzenie to winno przede wszystkim zainteresować władze lokalne w aspekcie promocji regionu jako turystycznie atrakcyjnego, przedstawiciele organizacji zarządzających zasobami naturalnymi, koła łowieckie, lokalną grupę rybacką, a także przedsiębiorców branży turystycznej i gastronomicznej.

Produkty lokalne są wizytówką regionu i niewątpliwie mogą być zachętą do odwiedzenia Krajny. W Polsce mamy jednak problem z dostępem do takich produktów na rynku. Żywność lokalna, tradycyjna, ze względu na niesprzyjające przepisy prawa, jest zwykle przygotowywana okazjonalnie i dystrybuowana bez kontroli i wymaganych certyfikatów podczas różnego rodzaju imprez. Tę sytuację mogłyby zapewne zmienić inkubatory przetwórstwa udostępniające przestrzeń dla drobnych producentów lokalnych. Udostępnienie mieszkańcom wsi, zwłaszcza przetwórcom produktów lokalnych, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, niewątpliwie ułatwi im rozwój działalności gospodarczej i stworzy szansę na dodatkowy dochód w gospodarstwach rolnych, a tym samym zwiększy dostępność produktów lokalnych na rynku.

3.11 Podsumowanie diagnozy

1. W porównaniu do wyników dla województwa kujawsko-pomorskiego Powiat Sępoleński charakteryzuje się dużym udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym, tj. do 17 lat (20,7%).
2. Prognoza demograficzna potwierdzająca proces starzenia się społeczeństwa obliguje do działań mających na celu zaspokojenie potrzeb osób starszych.
3. Wsparciem należy objąć mieszkańców w wieku produkcyjnym, borykających się często z wieloma problemami społecznymi i gospodarczymi, których liczebność i aktywność decyduje o funkcjonowaniu pozostałych grup wiekowych.
4. Powiat Sępoleński jest obszarem rozwijającym się gospodarczo na poziomie średniej krajowej (4,1%). Dynamika przyrostu nowych podmiotów gospodarczych wynosi 4,3%, przy średniej dla województwa 2,8%. W ogólnym rozrachunku w latach 2010 – 2013 przybyło 127 podmiotów gospodarczych, przy jednoczesnym spadku liczby podmiotów w dwóch miastach tego obszaru – Sępólnu Krajeńskim i Kamieniu Krajeńskim.
5. Większość podmiotów gospodarczych to mikro przedsiębiorstwa, w dużym stopniu będące firmami rodzinnymi. Tego typu przedsiębiorstwa charakteryzują się dużą zachowawczością pod względem wprowadzania innowacyjnych rozwiązań i tworzenia nowych miejsc pracy.
6. Kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru ma rolnictwo i przemysł drzewny.
7. Obszar charakteryzuje się bardzo wysokim bezrobociem, znacznie wyższym niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Nadal utrzymywana jest tendencja występowania wyższego bezrobocia

wśród kobiet – 56%. Aż 60% bezrobotnych zamieszkuje tereny wiejskie. W związku z powyższym należałoby podjąć działania aktywizujące skierowane do kobiet oraz ludności wiejskiej.

8. Największe bezrobocie występuje wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym, jednocześnie zawodami najbardziej deficytowymi są zawody nie wymagające wysokich specjalizacji. Można z tego wnioskować, że współpraca pracodawców z wszystkimi instytucjami pośrednictwa pracy nie jest do końca skorelowana bądź oferta szkoleń dokształcających nie jest dopasowana do faktycznych potrzeb rynku pracy.
9. Planowane działania rewitalizacyjne wynikają z potrzeb społecznych mieszkańców.
10. Powiat Sępoleński jest atrakcyjny pod względem walorów turystycznych i krajobrazowych. Główne walory przyrodnicze, na bazie, których można rozwijać ofertę turystyczną obszaru, skupiają się przede wszystkim wokół dużej ilości czystych jezior, lasów i niewypromowanych dostatecznie miejsc np. „Czarnej Góry” (najwyższy punkt w województwie kujawsko-pomorskim). Istniejący potencjał regionu należy wobec powyższego rozwijać poprzez inwestycje w odpowiednią infrastrukturę turystyczno-wypoczynkową np. agroturystykę, turystykę pobytową i kwalifikowaną, których celem będzie rozpropagowanie dziedzictwa naturalnego i kulturowego regionu np. w ramach wypromowania potencjalnej marki „Krajna”.
11. Życie kulturalne mieszkańców Powiatu Sępoleńskiego skupia się głównie wokół gminnych ośrodków kultury oraz gminnych bibliotek, które w głównej mierze są organizatorami imprez i wydarzeń kulturalnych. Wiele z tych wydarzeń ma charakter lokalny i sezonowy (np. dni miast, dożynki, imprezy na powitanie lata itp.). Niemniej jednak organizowane są również imprezy o randze krajowej i międzynarodowej. Można zauważyć dużą świadomość lokalnej społeczności o istniejących potencjałach kulturowych (głównie w odniesieniu do zabytków) oraz imprezach kulturalnych.
12. Instytucje kultury, jak i obiekty zabytkowe wymagają wsparcia finansowego, zarówno w odniesieniu do samej infrastruktury, jak i do prowadzonej działalności. Takie wsparcie pozwoli na jeszcze większe wykorzystanie posiadanych potencjałów lokalnych.
13. Z pomocy społecznej na terenie Powiatu Sępoleńskiego korzysta 12,62% mieszkańców. Głównymi powodami korzystania z pomocy społecznej są bezrobocie, ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.
14. Konieczne jest podejmowanie działań mających na celu aktywizację społeczną osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, prowadzących do ich włączenia społecznego. Szczególnej uwagi wymaga grupa osób w wieku produkcyjnym, których aktywność wpływa na jakość życia osób od nich zależnych. Aktywizacja powinna odbywać się m.in. poprzez szkolenia i podnoszenie kwalifikacji zawodowych oraz organizację zatrudnienia w formie prac społecznie użytecznych i staży.
15. W związku z postępującym zjawiskiem starzenia się społeczeństwa i wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym uzasadniony jest rozwój infrastruktury ukierunkowanej na aktywizację i integrację seniorów, m.in. w formie klubów i świetlic, oraz wsparcie organizacji pozarządowych realizujących działania na rzecz osób starszych. Należałoby podjąć działania zmierzające w kierunku zaspokojenia potrzeb i pragnień osób starszych, okazać większe zainteresowanie i wsparcie dla tej grupy społecznej.
16. Celowe jest kontynuowanie/wspieranie inicjatyw wpływających pozytywnie na integrację osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Istotnym zadaniem jest wsparcie integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych.
17. Z uwagi na liczne problemy społeczne związane z rosnącą liczbą osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym niezbędne jest systematyczne wspieranie instytucji pomocy społecznej w zakresie realizacji usług.
18. Powodzenie działań z zakresu pomocy społecznej uzależnione jest m.in. od uczestnictwa partnerów społecznych, organizacji społecznych, a także zaangażowaniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które podejmą wraz z instytucjami pomocy społecznej na terenie Powiatu Sępoleńskiego wysiłek na rzecz zmiany swej sytuacji społecznej.
19. Złożoność problemów, jakie występują na terenie Powiatu Sępoleńskiego wymaga stałego podnoszenia jakości usług kierowanych do różnych grup społecznych, podejmowanie nowych rozwiązań oraz współpracy z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi.
20. Należy podejmować działania wspierające rozwój organizacji pozarządowych na terenie Powiatu Sępoleńskiego.

21. Należy dążyć do zahamowania zgłaszanych przez mieszkańców niekorzystnych zmiany prawa, sprzecznych zapisów w ustawach (niepewność, brak stabilności).
22. Należy dążyć do zahamowania ograniczeń biurokratycznych i skomplikowane procedury przyznawania dotacji.

3.12 Spójność obszaru objętego Strategią

Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność obejmuje gminy Sośno, Sępólno Krajeńskie, Więcbork i Kamień Krajeński i w całości pokrywa się z obszarem powiatu sępoleńskiego. Analizowany obszar charakteryzuje się wysokim stopniem spójności, która to przejawia się poprzez:

Spójność administracyjna

Wszystkie gminy tworzące obszar objęty LSR położone są na terenie powiatu sępoleńskiego.

Spójność geograficzna

Powiat Sępoleński położony jest na obszarze mezoregionu Pojezierza Krajeńskiego, wchodzącego w skład makroregionu Pojezierzy Południowopomorskich. Najpowszechniej występującą formą morfologiczną są płaskie oraz faliste równiny morenowe pokrywające zdecydowaną większość powierzchni gmin wchodzących w skład powiatu. Należy nadmienić, że całość obszaru charakteryzują zbliżone typy mikroklimatów.

Spójność turystyczno-przyrodnicza

Jednolitość walorów turystycznych jest uwarunkowane walorami geograficznymi i przyrodniczymi. W części analizowanych gmin znajdują się rezerваты przyrody. Każda gmina charakteryzuje się tym, iż na jej terenie są obszary Krajeńskiego Parku Krajobrazowego. Choć gmina Sośno jest najuboższa w naturalne zasoby wodne to jednak cały obszar otaczają jeziora. W lasach wszystkich gmin większość drzewostanów stanowi brzoza i sosna. Występują również te same gatunki zwierząt, tj. sarny, jelenie, dziki, lisy, zające, kuny, borsuki. Ptactwo tych terenów to przede wszystkim bieliki, orły i bociany.

Na uwagę zasługuje jednak niedostateczne we wszystkich analizowanych gminach, wyposażenie w infrastrukturę techniczną związaną z turystyką.

Spójność kulturowo-historyczna

Na obszarze Powiatu Sępoleńskiego wykształciła się kultura zwana krajeńską. Jednolitość kulturowa tego obszaru przejawia się m.in. w kultywowaniu podobnych tradycji, zwyczajów, charakterystycznych dla regionu potraw. Tworzą tutaj ludowi artyści – hafciarki, malarze, rzeźbiarze. Ważnym elementem spójności kulturowej są wspólne doświadczenia historyczne.

Spójność demograficzna

Ludność na obszarze 4 Powiatu Sępoleńskiego cechuje mała gęstość zaludnienia. Spójna jest też struktura wiekowa ludności, w szczególności grupy produkcyjnej i poprodukcyjnej. Negatywnym zjawiskiem obecnym we wszystkich gminach jest niski procent osób posiadających wyższe wykształcenie oraz migracje zarobkowe młodych ludzi posiadających dobre wykształcenie.

Spójność gospodarcza

Cały obszar leży w strefie, w której nie rozwija się przemysł uciążliwy dla środowiska, do dominujących działalności zaliczyć można handel, budownictwa i przemysł drzewny i rolnictwo. W każdej z analizowanych gmin zauważyć można niewielkie, dodatnie saldo przyrostu nowych firm w ostatnich latach. Widoczna jest również spójność struktury bezrobocia, która przejawia się w tym, iż wszędzie zauważyć można znaczny udział: osób długotrwale bezrobotnych, kobiet w ogólnej liczbie bezrobotnych, osób w wieku 25-34 oraz osób bezrobotnych zamieszkujących obszary wiejskie. Wszystkie gminy analizowanego obszaru LSR znajdują się w wykazie gmin zagrożonych szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym.

Spójność rolnicza

Rolnictwo wykształciło podobny we wszystkich gminach model produkcji rolnej opartej na mało wymagających uprawach oraz hodowli trzody chlewnej i bydła mlecznego. Na całym obszarze zauważyć można podobną strukturę gospodarstw rolnych, zarówno pod względem wielkości oraz czasu prowadzenia gospodarstwa, jak i wykształcenia rolników.

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT to najpopularniejsza technika analityczna, która służy do porządkowania informacji. Jest stosowana we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie pierwszego etapu analizy strategicznej. Pozwala ona zidentyfikować problemy, potencjał rozwojowy, ewentualne zagrożenia oraz szanse. Technika analityczna SWOT pozwala na posegregowanie posiadanych informacji o danym obszarze na cztery kategorie strategiczne - mocne strony (Strengths), słabe strony (Weaknesses), szanse (Opportunities) i zagrożenia (Threats). Analizując silne i słabe strony, należy je traktować, jako cechy wewnętrzne obszaru, zależne od mieszkańców/LGD, na które można wpływać i je zmieniać. Wszystkie zdiagnozowane silne i słabe strony dotyczą całego obszaru. Szanse i zagrożenia opisują otoczenie zewnętrzne, na które mieszkańcy/LGD nie mają wpływu, ale które bezwzględnie mają związek z obecną sytuacją obszaru i mają lub mogą mieć w przyszłości znaczenie dla jego sytuacji.

Analiza SWOT jest ściśle powiązana z diagnozą obszaru i ludności co obrazuje Tabela 22.

Tabela 22. Powiązanie analizy SWOT z diagnozą obszaru i ludności

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
<ul style="list-style-type: none"> - zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, („Ozy wielowickie” - obiekt geologiczny, Wielowicz – góry, pradolina Sępolenki, lasy, rzeka, jeziora, czyste powietrze, ukształtowanie terenu, mikroklimat, KPK, Czarna Góra, różnorodna fauna i flora, - miejsca do wypoczynku i rekreacji (min. stadion, hala sportowa, orlik, boisko do piłki plażowej, place zabaw, ścieżki rowerowe, amfiteatr, rynek i fontanna, sport, rekreacja) 	Cz. 3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczająca baza turystyczna, gastronomiczna i noclegowa, - mało istniejących ścieżek rowerowych i słabo oznakowane - brak obiektów/gospodarstw „tematycznych” - niewystarczająca ilość obiektów sportowych, turystycznych, rekreacyjnych na terenach wiejskich i niszcząca infrastruktura placów zabaw na wsiach, - krótki sezon turystyczny – brak infrastruktury, wydarzeń itp. - istnienie ograniczeń KPK, 	Cz. 3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji
<ul style="list-style-type: none"> - aktywni twórcy ludowi, - pszczelarstwo, - tradycja i obyczaje jako potencjał do wyrobienia lokalnej marki 	Cz. 3.10 Produkty lokalne podkreślające specyfikę obszaru	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające kompleksowe wsparcie dla osób wykluczonych społecznie, - duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej 	Cz. 3.1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup Cz. 3.5 Problemy społeczne
<ul style="list-style-type: none"> - aktywne i kreatywne społeczeństwo oraz liderzy lokalni - rosnąca liczba aktywnych organizacji 	Cz. 3.6 Działalność sektora społecznego	<ul style="list-style-type: none"> - słaba jakość gleb (rolnictwo), - brak pozarolniczych źródeł utrzymania - niewystarczająca liczba 	Cz. 3.3.3 Rolnictwo

pozarządowych i nieformalnych		podmiotów skupujących i przetwarzających produkty rolne,	
- zabytki (kościół, chaty, młyny, zagrody „Poniatówki”, cmentarze) mury obronne, pałace, kościół ewangelicki, - infrastruktura kulturalna (świetlice i domy Kultury) - organizacja imprez sportowych wojewódzkich i ogólnopolskich,	Cz. 3.7 Kultura i zabytki	- brak wypromowanego produktu lokalnego dla obszaru, - brak wystarczającej promocji regionu na zewnątrz i spójnej informacji o ofercie regionu,	Cz. 3.10 Produkty lokalne podkreślające specyfikę obszaru
-duży potencjał rolny obszaru	Cz. 3.3.3 Rolnictwo	- niedostateczna oferta kulturalna (doposażenie świetlic wiejskich/uaktywnienie/oferta dla dzieci/boiska wiejskie/animacja zajęć, brak oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z terenów wiejskich, brak środków na kulturę/słaba infrastruktura,) - brak zajęć integrujących pokolenia(rodzice-dzieci, dziadkowie-dzieci)	Cz. 3.8 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych oraz cz. 3.7 Kultura i zabytki
- siła robocza,	Cz. 3.4 Rynek pracy	- obszary zaniedbane społeczno-gospodarczo-infrastrukturalnie (np. miejscowości popegeerowskie) - pasywna i roszczeniowa mentalność mieszkańców, - postępująca degradacja obiektów geologicznych (ozy) - zabytki – dwory – zaniedbane - zły stan infrastruktury drogowej,	Cz. 3.8 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych
- infrastruktura sprzyjająca przedsiębiorczości (obszary objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, powstająca strefa przemysłowa, inkubator przedsiębiorczości)	Cz. 3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości	- odpływ ludzi młodych, wartościowych, - brak instytucji otoczenia biznesu w zakresie wsparcia administracyjno-finansowego -niski poziom przedsiębiorczości - niedostateczne wykorzystanie potencjału OZE	Cz. 3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości
		-brak infrastruktury społecznej (mieszkania	Cz. 3.5 Problemy społeczne

		chronione), - duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej - starzejące się społeczeństwo, niedostateczna oferta usług społecznych dla osób starszych i niepełnosprawnych (opieka całodobowa w miejscu zamieszkania) ,	
		- wysoki odsetek osób bezrobotnych niezainteresowanych podjęciem pracy - wysoki stopień bezrobocia w powiecie i emigracja zarobkowa - niedostosowanie systemu edukacji do wymagań rynku pracy oraz słabe przygotowanie młodzieży do wyboru i świadomego kierowania ścieżką kariery zawodowej, - niewystarczające środki finansowe gmin (rosnące zadłużenie),	Cz. 3.4 Rynek pracy
Szanse		Zagrożenia	
-profilaktyka zdrowotna,	Cz. 3.3 Charakterystyka gospodarki/ Przedsiębiorczości, Cz. 3.2 Sytuacja demograficzna Cz. 3.5 Problemy społeczne	- niekorzystne zmiany prawa, sprzeczne zapisy w ustawach, - ograniczenia biurokratyczne, skomplikowane procedury przyznawania dotacji,	3.11 Podsumowanie diagnozy
- rozwój turystyki jako trend i coraz więcej ludzi szukających atrakcji i aktywnego wypoczynku, - poszukiwanie przez turystów produktów regionalnych, żywności ekologicznej, spokojnego wypoczynku, agroturyzm	Cz. 3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla rozwoju turystyki i rekreacji	- za duża protekcyjność państwa, państwo „socjalne”, negatywne nastawienie społeczeństwa (roszczeniowe), - zubożenie społeczeństwa, - patologie (złe wzorce)	Cz. 3.1 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów i obszarów interwencji odnoszących się do tych grup Cz. 3.5 Problemy społeczne
- ogólnodostępny internet (dynamiczny rozwój sieci dzięki	Cz. 3.3 Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości	- sąsiedztwo obszarów o bogatszej ofercie kulturalnej,	Cz. 3.9 Obszary atrakcyjne turystycznie oraz potencjał dla

<p>środkom z UE),</p> <ul style="list-style-type: none"> - strefa ekonomiczna (przyciągnięcie potencjalnych inwestorów krajowych i zagranicznych), - środki zewnętrzne, system zachęt, - współpraca międzysektorowa, - możliwość pozyskania inwestorów zewnętrznych 		<ul style="list-style-type: none"> - zbyt restrykcyjne przepisy prawa w zakresie ochrony przyrody, ochrony zabytków (KPK), fiskalne, itp. itd. - duża konkurencja ze strony Chojnic, Człuchowa, Borów Tucholskich, w zakresie turystyki, - brak właściwej polityki nieruchomości zabytkowych – ANR, konserwatorzy , 	<p>rozwoju turystyki i rekreacji</p> <p>Cz. 3.7 Kultura i zabytki</p>		
<ul style="list-style-type: none"> - potencjał miejsc pracy przy opiece nad osobami starszymi (starzenie społeczeństwa) - napływ ludności z ośrodków miejskich, - większa mobilność społeczeństwa, 	Cz. 3.2 Sytuacja demograficzna	<ul style="list-style-type: none"> - brak wystarczającej ilości środków zewnętrznych na realizację proponowanych działań – małe dotacje na realizację niektórych zdiagnozowanych potrzeb społeczności 	<p>3.8 Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych</p>		
				<ul style="list-style-type: none"> - bezrobocie, - niska konkurencyjność rynku pracy, 	Cz. 3.4 Rynek pracy
				<ul style="list-style-type: none"> - emigracja zarobkowa - starzenie się społeczeństwa, - niski przyrost naturalny ludzi 	Cz. 3.2 Sytuacja demograficzna
				<ul style="list-style-type: none"> - wyższa konkurencyjność sąsiednich obszarów dotycząca rozwoju przedsiębiorczości (strefy ekonomiczne), 	Cz. 3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczość
				<ul style="list-style-type: none"> - lepsze możliwości kształcenia i uzyskania zawodu na sąsiednich obszarach, 	Cz. 3.2 Sytuacja demograficzna Cz. 3.4 Rynek pracy
<ul style="list-style-type: none"> - zmieniające się warunki klimatyczne (susze, huragany...), 	Cz. 3.3.3 Rolnictwo				

Źródło: Opracowanie własne

5. Cele i wskaźniki

5.1 Specyfikacja i opis celów ogólnych, przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie z analizą SWOT i diagnozą obszaru.

Cele strategii zostały zdefiniowane na podstawie zebranych informacji o potrzebach i problemach mieszkańców obszaru zdiagnozowanych podczas badań ankietowych, na spotkaniach w gminach (na których definiowana była analiza SWOT). Powołana Grupa Robocza ds. LSR dokonała analizy zdefiniowanych problemów oraz zestawiała je z danymi statystycznymi oraz analizą SWOT, na tej podstawie zostały określone problemy a na ich podstawie

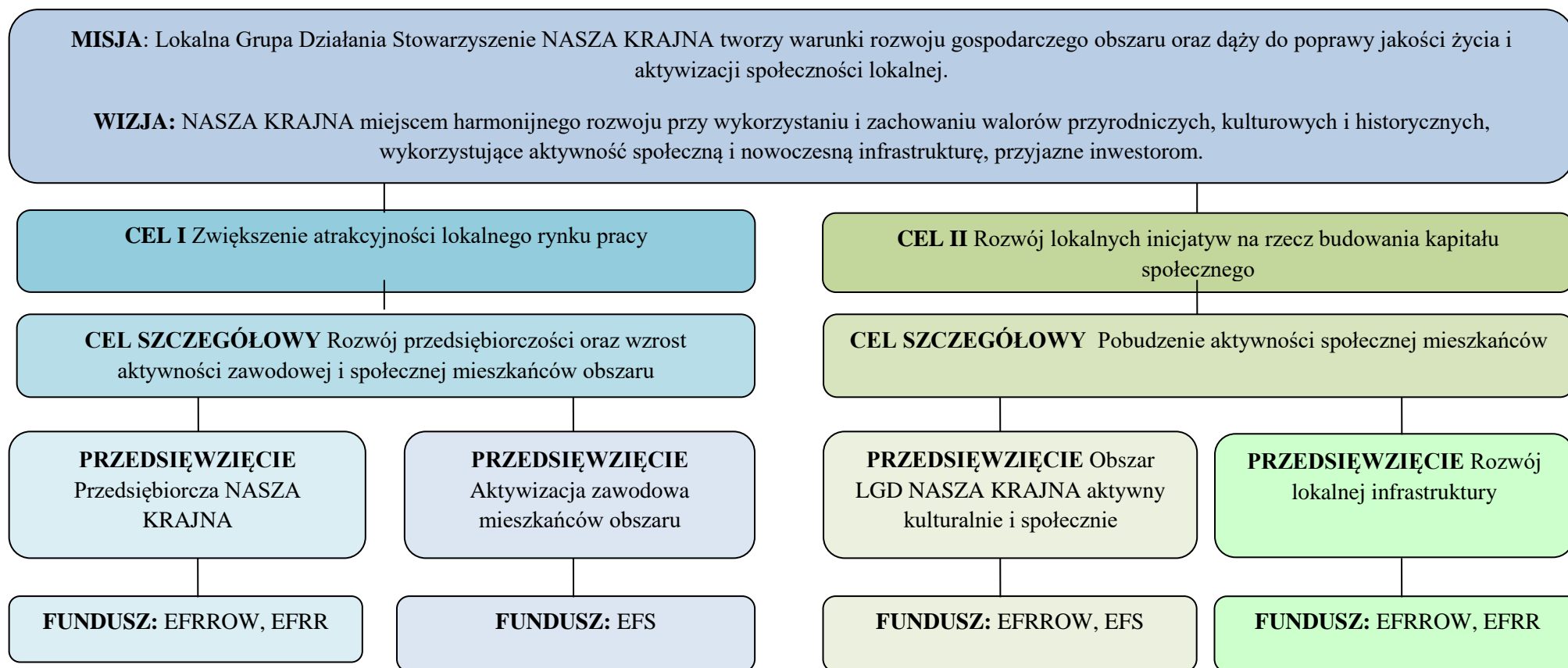
zdefiniowane cele ogólne i cele szczegółowe strategii. W kolejnej fazie problemy i cele zostały poddane konsultacjom. Kolejnym etapem było sformułowanie celów szczegółowych i przedsięwzięć w oparciu o wcześniej określone problemy a także typy projektów możliwe do realizacji w formule RLKS w Województwie Kujawsko - Pomorskim. Poszczególne przedsięwzięcia zostały przyporządkowane celom szczegółowym oraz pogrupowane zgodnie z wytycznymi. Do każdego z przedsięwzięć zostały określone rezultaty i wskaźniki na podstawie informacji zebranych w poszczególnych gminach dotyczących potrzeb i możliwość realizacji konkretnych projektów przez projektodawców wywodzących się z sektora publicznego, społecznego i prywatnego (fiszki projektowe). Na etapie formułowania przedsięwzięć przyjęto także założenie, iż kluczową kwestią jest szerokie włączenie partnerów spoza sektora finansów publicznych w realizację strategii, stąd też założono, iż kwestią horyzontalną istotną z punktu widzenia każdego zdefiniowanego celu jest włączenie sektorów społecznego oraz prywatnego w realizację przedsięwzięć.

Cele i przedsięwzięcia LSR są zbieżne z wszystkimi trzema celami przekrojowymi PROW 2014-2020 tj. ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz innowacyjność, a kryteria wyboru oraz wskaźniki LSR zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.

Na podstawie corocznej ewaluacji wskaźników LGD będzie monitorować założone do osiągnięcia wskaźniki. Osiągnięcie wskaźników będzie mierzone na różnych „poziomach” wdrażania strategii (produkt – operacje i przedsięwzięcia, rezultat – cel szczegółowy, oddziaływania – cel ogólny).

Proces ustalania celów i formułowania przedsięwzięć oparty był o test „SMART”, czyli przyjęte w LSR cele są: **S**(pecific) – konkretne, stanowią rozwiązanie dla określonych w strategii problemów i wyzwań opisanych w diagnozie obszaru LGD. **M**(easurable) – mierzalne poprzez założone wskaźniki; **A**(mbitious) – ambitne poprzez wizję i misję LGD. **R**(ational) – możliwe do osiągnięcia w perspektywie realizacji LSR oraz **T**(ime) – mają określoną perspektywę czasową do 2023 roku.

Rysunek 1. Schemat celów LSR.

Wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji.

Cel szczegółowy: Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru odnosi się m.in. do zdiagnozowanych problemów zdefiniowanych jako wysoki stopień bezrobocia w powiecie i emigracja zarobkowa oraz niski poziom przedsiębiorczości, jak również wysokiego odsetka osób korzystających z pomocy społecznej, niskiej aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR, niewystarczającego kompleksowego wsparcia dla osób wykluczonych społecznie. Realizacji celu mają służyć dwa przedsięwzięcia,

- 1) **Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA** ukierunkowane na tworzenie nowych miejsc pracy poprzez wsparcie inwestycyjne na tworzenie i rozwój lokalnych firm. Grupy docelowe: osoba fizyczna/potencjalny przedsiębiorca, mikro i małe przedsiębiorstwa.
- 2) **Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru** - operacje w ramach Przedsięwzięcia koncentrować się będą na aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru LSR w szczególności osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz osób z ich otoczenia. Grupy docelowe: osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,

Cel szczegółowy: Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców odnosi się m.in. do zdiagnozowanych problemów związanych w szczególności z niską aktywnością mieszkańców, niedostateczną ofertą zagospodarowania czasu wolnego zwłaszcza dla osób starszych a także dzieci i młodzieży a także niewykorzystanym potencjałem w postaci wielu organizacji pozarządowych i spadkiem ich aktywności szczególnie zauważalnym w ostatnim czasie. Cel jest również odpowiedzią na zdiagnozowany w LSR problem związany z ograniczonym dostępem do szeroko rozumianej infrastruktury kulturalno – rekreacyjnej mieszkańców obszaru LSR, co pośrednio wpływa również na niską aktywność mieszkańców we wspólne działania, jak również odniesieniem do zdiagnozowanej konieczności rewitalizacji społeczno – gospodarczej zdegradowanych miejscowości wiejskich. Dodatkowo obszary zdegradowane zamieszkują często grupy społeczności lokalnej ekonomicznie słabe, co obciąża je trudną problematyką społeczną (bezrobocie, ubóstwo, problemy wychowawcze, itp.) i prowadzi do zjawiska wykluczenia.

Realizacji celu mają służyć dwa przedsięwzięcia,

- 1) **Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie** - Działania realizowane w ramach przedsięwzięcia ukierunkowane będą na integrację mieszkańców obszaru w szczególności zaś wskazanych w LSR jako grupy defaworyzowane. Grupy docelowe: mieszkańcy obszaru w szczególności osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w tym zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze.
- 2) **Rozwój lokalnej infrastruktury** - Wsparcie w ramach Przedsięwzięcia ukierunkowane będzie na inwestycje przyczyniające się do rozwoju i podniesienia atrakcyjności obszarów problemowych (zdegradowanych) dla mieszkańców ale również inwestorów, poprzez uporządkowanie przestrzeni, przygotowanie jej do pełnienia funkcji społecznych, kulturalnych, innych (rewitalizacja społeczno – gospodarcza). Grupy docelowe: mieszkańcy obszaru, turyści.

Powyższe potwierdza, iż wybór celów i przedsięwzięć jest uzasadniony w odniesieniu do diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji.

Szczegółowe rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych przedsięwzięć LSR, określone w toku prac nad dokumentem opisano w dalszej części tego rozdziału pn. *Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.*

Tabela 23 przedstawia ciąg przyczynowo – skutkowy zaplanowanych w LSR celów, przedsięwzięć i wskaźników. Takie cele wzięły się z diagnozy obszaru oraz odzwierciedlają konsultacje przeprowadzone na obszarze LSR.

Tabela 23. Ciąg przyczynowo – skutkowy zaplanowanych w LSR celów, przedsięwzięć i wskaźników – macryca logiczna.

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Oddziaływani e	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na relację działań i osiągnięcie wskaźników
<p>Niewystarczająca ilość miejsc pracy w istniejących przedsiębiorstwach oraz niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców LGD powodujący niedostateczną ilość nowych przedsiębiorstw i inicjatyw gospodarczych na obszarze LGD.</p> <p>Znaczny odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem</p>	<p>CEL I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy</p>	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru</p>	<p>Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie - liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje - liczba centrów przetwórstwa lokalnego - liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa - liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych - liczba utworzonych miejsc pracy - wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach - liczba nowych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie - liczba udoskonalonych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie 	<p>Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON</p> <p>Wzrost dochodu podatkowego od osób fizycznych w gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca (obliczony jako średnia z gmin tworzących obszar LGD)</p>	<p>Koniunktura gospodarcza w kraju</p> <p>Możliwość ubiegania się o dotacje na rozwój przedsiębiorczości</p>
			<p>Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu - liczba osób 		

<p>społecznym na obszarze LGD oraz niska aktywność społeczno-zawodowa części mieszkańców obszaru skutkująca biernością na rynku pracy, długotrwałym bezrobociem oraz koniecznością wsparcia przez system opieki społecznej.</p>					<p>zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po opuszczeniu programu</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna 		
<p>Niska aktywność społeczna mieszkańców obszaru będąca wynikiem m.in.</p>	<p>CEL II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego</p>	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców</p>	<p>Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba przedsięwzięć służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu, - liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej, - liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy - Liczba osób 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu, - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna - liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), 	<p>Wzrost liczby organizacji pozarządowych</p>	<p>Korzystne rozwiązania legislacyjne dla tworzenia, funkcjonowania i finansowania działalności organizacji</p> <p>Działania i programy edukacyjne na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym sprzyjające rozwojowi świadomości obywatelskiej</p>

<p>słabej motywacji do działania, niedostatecznej oferty kulturalnej, oraz oferty zagospodarowania czasu wolnego, licznych braków i niedostatków lokalnej infrastruktury (obszary zdegradowane)</p>				<p>zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</p>	<p>młodzież, turyści, inne;</p>		
--	--	--	--	--	---------------------------------	--	--

			<p>Rozwój lokalnej infrastruktury</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej - liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego - liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach 	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób korzystających z nowych/zmodernizowanych obiektów - liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów 		
--	--	--	--	---	--	--

5.2 Wykazanie zgodności celów z celami programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Tabela 24. Zgodność celów LSR z celami programów w ramach, których planowane jest finansowanie LSR.

	Zgodność z celami PROW na lata 2014 - 2020	Zgodność z celami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020
Cel programu	Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”	Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją
Cel ogólny	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	
Cel szczegółowy		
Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru	<p>Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”</p> <p>Poprzez działania ukierunkowane w szczególności na wsparcie grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy (pomoc w założeniu własnej działalności) jak i inwestowanie w rozwój lokalnych przedsiębiorstw.</p> <p>Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność</p> <p>Poprzez premiowanie (preferencje) dla operacji innowacyjnych</p>	<p>Oś Priorytetowa 7</p> <p>Cel szczegółowy 1: Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju</p> <p>Poprzez inwestycje infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno – gospodarczej miejscowości wiejskich.</p> <p>Oś Priorytetowa 11</p> <p>Cel szczegółowy 1: Wzrost aktywizacji społeczno - zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju</p> <p>Poprzez projekty ukierunkowane na wsparcie (aktywizację zawodową) osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym wsparcie na lokalnym rynku pracy oraz pomoc osobom z grup wskazanych jako defaworyzowane.</p>
Cel ogólny	Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	
Cel szczegółowy		
Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	<p>Cel szczegółowy 6B „wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich” w ramach priorytetu 6 „wspieranie włączenia społecznego, ograniczenia ubóstwa i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich”</p> <p>Cele przekrojowe PROW – ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność</p> <p>Poprzez inwestycje w rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej, zachowanie dziedzictwa lokalnego a także premiowanie w kryteriach wyboru operacji innowacyjnych o zasięgu LSR.</p>	<p>Oś Priorytetowa 7</p> <p>Cel szczegółowy 1: Ożywienie społeczne i gospodarcze na obszarach objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju</p> <p>Poprzez inwestycje infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno – gospodarczej miejscowości wiejskich.</p> <p>Oś Priorytetowa 11</p> <p>Cel szczegółowy 1: Wzrost aktywizacji społeczno - zawodowej mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju poprzez projekty ukierunkowane na wsparcie (aktywizację zawodową) osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym wsparcie na lokalnym rynku pracy oraz pomoc osobom z grup wskazanych jako defaworyzowane.</p>

Źródło: opracowanie własne

5.3 Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

Tabela 25. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Źródła finansowania
Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru	PROW 2014-2020
		RPO WK-P Oś priorytetowa 11
		RPO WK-P Oś priorytetowa 7
Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	PROW 2014-2020
		RPO WK-P Oś priorytetowa 7
		RPO WK-P Oś priorytetowa 11

Źródło: opracowanie własne

5.4 Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.

Przedsięwzięcie	Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA
Realizowany cel ogólny	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy
Realizowany cel szczegółowy	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru
Źródło finansowania	<p>1.Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020, Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzenia wykonawczego do ww. działania. Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich</p> <p>2.Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020, Oś priorytetowa 7: Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego</p>
Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji	<p>Uzasadnienie wyboru Przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy związane głównie z wysokim bezrobociem, małą liczbą miejsc pracy i stosunkowo niskim wskaźnikiem przedsiębiorczości.</p> <p>Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia jest jedną z form skutecznego przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia poziomu aktywności zawodowej społeczeństwa, a także stymulowania rozwoju ekonomicznego i społecznego regionów. Planowane przedsięwzięcie służyć będzie promocji oraz wspieraniu inicjatyw i rozwiązań zmierzających do tworzenia nowych miejsc pracy oraz budowy postaw kreatywnych, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia (zwłaszcza w odniesieniu do grup wskazanych w LSR jako defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy).</p> <p>W ramach przedsięwzięcia planuje się działania ukierunkowane na wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw różnych branż. W szczególności jednak z uwagi na specyfikę obszaru LSR i jego potencjał, mając na uwadze rekomendacje wynikające z konsultacji, zwłaszcza z lokalnymi przedsiębiorcami określono, iż LSR integrować będzie w szczególności następujące branże działalności gospodarczej (rozumiane jako sekcje PKD):</p> <p>Sekcja C – przetwórstwo przemysłowe - PRODUKCJA Sekcja F - budownictwo Sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – TURYSTYKA Sekcja R – Działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją – REKREACJA</p> <p>Przedsięwzięcia realizowane w ramach ww. działalności gospodarczych stanowią listę szczególnie preferowanych operacji w ramach LSR (kryterium punktowe przy ocenie wniosku przez Radę Decyzyjną). Nie oznacza to jednak, że osoby podejmujące lub prowadzące działalność w innych branżach nie mogą ubiegać się o wsparcie.</p> <p>Sposób realizacji Przedsięwzięcia:</p>

	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 Wsparcie obejmować będzie następujące rodzaje operacji: a. podejmowania działalności gospodarczej, b. rozwijania działalności gospodarczej, c. tworzenia inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych, d. podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w zakresie określonym w lit. a-c</p> <p>W ramach LSR nie będą wspierane działalności wskazane w rozporządzeniu wykonawczym do poddziałania 19.2. PROW na lata 2014-2020 jako niekwalifikujące się do wsparcia.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020: Wsparcie obejmować będzie następujące rodzaje operacji: 1)Wsparcie inwestycyjne mikro i małych przedsiębiorstw – projekty inwestycyjne poprawiające konkurencyjność przedsiębiorstwa, związane z unowocześnieniem sposobu działania jak i oferty poprzez: a. rozbudowę przedsiębiorstwa, b. rozszerzenie zakresu działania przedsiębiorstwa, c. działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian produkcji bądź procesu produkcyjnego, prowadzące do wprowadzenia na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług, d. zmianę stosowanych rozwiązań produkcyjnych, technologicznych, organizacyjnych, e. zmianę wyrobu i usługi, w tym także zmianę sposobu świadczenia usługi Ze wsparcia wyłączone są inwestycje w zakresie produkcji i pierwszego etapu przetwórstwa produktów rolnych.</p>
<p>Innowacyjność realizowanych operacji</p>	<p>W ramach przedsięwzięcia przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie na obszarze LSR nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.</p>
<p>Beneficjenci przedsięwzięcia</p>	<p>osoba fizyczna, mikro i małe przedsiębiorstwa, NGO Preferencje dla operacji realizowanych przez wnioskodawcę z grupy osób defaworyzowanych ujętych w LSR (bezrobotni, nisko opłacani pracownicy (otrzymujący minimalne lub niższe wynagrodzenie za pracę), zatrudniani w niepewnych warunkach, osoby niepełnosprawne, osoby do 30 roku życia, osoby w wieku 50+)</p>
<p>Kwota wsparcia w ramach LSR:</p>	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 ☐ podejmowanie działalności gospodarczej - premia w wysokości 60 tys. zł. ☐ rozwijanie działalności gospodarczej - maksymalny poziom dofinansowania nie wyższy niż 70 % kosztów kwalifikowalnych - minimalna kwota dofinansowania projektu – 50 tys. zł - limit pomocy na beneficjenta – 300 tys. zł (z wyłączeniem operacji z zakresu tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego gdzie limit ten wynosi 500 tys. zł) Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020, • rozwijanie działalności gospodarczej - całkowita wartość operacji wynosi minimum 10 tys. zł. i maksymalnie 125 tys. zł. - kwota grantu wynosi od 7 tys. zł. do 70 tys. - poziom dofinansowania nie więcej niż 70% (refundacja), - wkład własny Grantobiorcy nie mniej niż 30 % (finansowy).</p>
<p>Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia):</p>	<p>PROW: tryb konkursowy RPOWK-P: projekty grantowe</p>
<p>Uzasadnienie przyjętego poziomu wsparcia:</p>	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 Wysokość premii na rozpoczęcie działalności gospodarczej została dookreślona przez LGD na poziomie – 60 tys. zł. Wybór kwot oparty jest na danych historycznych. W poprzednim okresie programowania dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej w</p>

	ramach działania 6.2 POKL wynosiła max. 40 tys. zł + wsparcie pomostowe max. 14,4 tys. zł. W związku z tym uznano, że kwota dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej w wysokości 60 tys. zł będzie kwotą wystarczającą do uruchomienia działalności gospodarczej w branżach preferowanych w LSR.
--	--

Przedsięwzięcie	Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru
Realizowany cel ogólny	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy
Realizowany cel szczegółowy	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru
Źródło finansowania	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020 Oś Priorytetowa 11 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Fundusz: Europejski Fundusz Społeczny
Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji	Przedsięwzięcie dotyczy wprost włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Odpowiadając na problemy wskazane w diagnozie oraz analizie SWOT zwłaszcza w kontekście długotrwanie utrzymującego się poziomu bezrobocia i idącego w ślad za nim wysokiego odsetka osób korzystających z pomocy społecznej a także niskiej aktywności społecznej mieszkańców obszaru LSR działania w ramach Przedsięwzięcia koncentrować się będą na aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru LSR w szczególności osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz osób z ich otoczenia. Przedsięwzięcie ukierunkowane będzie zatem na pomoc osobom, mającym problemy zarówno na rynku pracy, jak i w obszarze życia społecznego. Przedsięwzięcie polegać będzie na realizacji różnego typu działań aktywizujących społecznie, a także działań integrujących osoby zagrożone ubóstwem i wykluczone ze społeczności lokalną i jej najbliższym otoczeniem. Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR: ☐ Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak: - aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne),
Innowacyjność realizowanych operacji	W ramach przedsięwzięcia nie planuje się premiowania beneficjentów za innowacyjny charakter operacji.
Beneficjenci przedsięwzięcia	wszystkie podmioty za wyjątkiem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów).
Kwota wsparcia w ramach LSR:	- w przypadku grantu zakładającego efektywność zatrudnieniową maksymalna wartość grantu wynosi 150 tys. zł, - poziom dofinansowania zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020, - wkład własny Grantobiorcy zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020 (finansowy i niefinansowy wyłącznie w formie nieodpłatnej pracy ustalonej jako iloczyn liczby przepracowanych godzin oraz ilorazu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w drugim roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie grantu i liczby 168). Minimalny poziom wskaźnika efektywności społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze zatrudnieniowym - zgodny z aktualnymi wytycznymi i dokumentami programowymi EFS, wskaźnik efektywności zatrudnieniowej dla osób z niepełnosprawnościami – wartość docelowa 12% ; wskaźnik efektywności zatrudnieniowej dla pozostałych osób lub środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym – wartość docelowa 25% . 25 % Minimalny poziom wskaźnika efektywności społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze

	społecznym – zgodny z aktualnymi wytycznymi i dokumentami programowymi EFS, wskaźnik efektywności społecznej dla osób z niepełnosprawnościami – wartość docelowa 34% ; wskaźnik efektywności społecznej dla pozostałych osób lub środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym – wartość docelowa 34% ;
Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia):	Projekty grantowe

Przedsięwzięcie	Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie
Realizowany cel ogólny	Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego
Realizowany cel szczegółowy	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców
Źródło finansowania	1.Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020, Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Poddziałanie: 19.3 - Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzenia wykonawczego do ww. działania. Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 2.Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020 Oś Priorytetowa 11 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Fundusz: Europejski Fundusz Społeczny
Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji	Wdrażane Przedsięwzięcie będzie odpowiedzią na zdiagnozowane w LSR problemy związane w szczególności z niską aktywnością mieszkańców, niedostateczną ofertą zagospodarowania czasu wolnego zwłaszcza dla osób starszych, dzieci i młodzieży, a także niewykorzystanym potencjałem w postaci wielu organizacji pozarządowych. Działania realizowane w ramach przedsięwzięcia ukierunkowane będą na integrację mieszkańców obszaru w szczególności zaś wskazanych w LSR jako grupy defaworyzowane. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020, Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR: a. rozwój rynków zbytu, b. zachowanie dziedzictwa lokalnego, c. promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych pod warunkiem, że operacja nie służy promocji produktów lub usług wyłącznie jednego podmiotu i operacja nie dotyczy organizacji wydarzeń cyklicznych Lista rekomendowanych zadań planowanych do realizacji w ramach Przedsięwzięcia: ☐ organizacja kursów, szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych i innych działań edukacyjnych nawiązujących do lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego Krajny jak również wykorzystujących potencjał turystyczny obszaru LSR, ☐ organizacja wydarzeń i imprez kulturalnych i promocyjnych (z wyłączeniem wydarzeń i imprez cyklicznych), ☐ opracowanie i wydanie materiałów promocyjnych, m.in. folderów, albumów fotograficznych, filmów promocyjnych, monografii, przewodników, widokówek, kalendarzy imprez kulturalnych planowanych w regionie i innych publikacji, ☐ szkolenia, warsztaty i inne działania edukacyjne ukierunkowane na podnoszenie wiedzy mieszkańców obszaru LSR w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych (promowanie postaw prośrodowiskowych i proklimatycznych), ☐ inne działania w zakresach opisanych powyżej

	<p>Przedsięwzięcia te stanowią listę szczególnie preferowanych operacji w ramach PROW (kryterium punktowe przy ocenie wniosku przez Radę Decyzyjną).</p> <p><u>W ramach Przedsięwzięcia zaplanowano realizację dwóch projektów współpracy (szczegółowy opis w cz. Budżet).</u></p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020:</p> <p>Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR</p> <p>☐ Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kluby młodzieżowe (w tym z programem rówieśniczym obejmujące m.in.: rówieśnicze doradztwo, edukację, liderowanie, coaching rówieśniczy), - i inne z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym. <p>☐ Działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej z wykorzystaniem m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usług wzajemnościowych, samopomocowych, - lidera lub animatora aktywności lokalnej oraz obywatelskiej, - i inne rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej. <p>Realizowane w ramach Przedsięwzięcia operacje będą komplementarne z operacjami infrastrukturalnymi realizowanymi w ramach Przedsięwzięcia <i>Rozwój lokalnej infrastruktury</i></p>
<p>Innowacyjność realizowanych operacji</p>	<p>W ramach przedsięwzięcia (cz. współfinansowana w ramach PROW) przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie na obszarze LSR nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.</p>
<p>Beneficjenci przedsięwzięcia</p>	<p>PROW:</p> <p>O wsparcie mogą ubiegać się nieprowadzące działalności gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> - osoby prawne rozumiane jako organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną (wpis do KRS), - jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną, sformalizowane grupy nieposiadające osobowości prawnej (w tym Koła Gospodyń Wiejskich będące w strukturach kółek i organizacji rolniczych lub posiadające osobowość prawną) - JST <p>których siedziba lub oddział mieści się na obszarze objętym LSR</p> <p>RPO WK-P:</p> <p>wszystkie podmioty za wyjątkiem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie odrębnych przepisów).</p>
<p>Kwota wsparcia w ramach LSR:</p>	<p>PROW:</p> <p><u>Tryb konkursowy:</u></p> <p>Maksymalny % poziomu dofinansowania:</p> <p>Jednostki sektora finansów publicznych: nie wyższy niż 63,63% kosztów kwalifikowanych</p> <p>Pozostałe podmioty: nie wyższy niż 80 % kosztów kwalifikowanych</p> <p>RPO WK-P:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w przypadku grantu zakładającego wyłącznie wzrost aktywności społecznej maksymalna wartość grantu wynosi 50 tys. zł - zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020, - wkład własny Grantobiorcy zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020, (finansowy i niefinansowy wyłącznie w formie nieodpłatnej pracy ustalonej jako iloczyn liczby przepracowanych godzin oraz ilorazu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w drugim roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie grantu i liczby 168).

	<p>Minimalny poziom wskaźnika efektywności społeczno-zatrudnieniowej w wymiarze społecznym – zgodny z aktualnymi wytycznymi i dokumentami programowymi EFS, wskaźnik efektywności społecznej dla osób z niepełnosprawnościami – wartość docelowa 34%;</p> <p>wskaźnik efektywności społecznej dla pozostałych osób lub środowisk zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym – wartość docelowa 34%;</p>
Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia):	<p>PROW: tryb konkursowy</p> <p>RPO WK-P: projekty grantowe</p>
Uzasadnienie przyjętego poziomu wsparcia:	<p>Dofinansowanie dla projektów konkursowych realizowanych w ramach PROW (dla Beneficjentów nie będących JST) zostało obniżone z 100 do 80 % – z uwagi na możliwość wkładu własnego niefinansowego, obniżony poziom dofinansowania nie będzie stanowił bariery we wnioskowaniu o środki, a obniżony pułap dofinansowania da możliwość pozyskania dotacji przez większą liczbę Wnioskodawców, co znacząco zwiększy oddziaływanie strategii. Ponadto możliwość wniesienia wkładu niefinansowego przyczyni się do aktywizacji Beneficjentów i grup docelowych operacji.</p>

Przedsięwzięcie	Rozwój lokalnej infrastruktury
Realizowany cel ogólny	Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego
Realizowany cel szczegółowy	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców
Źródło finansowania	<p>1.Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020, Poddziałanie: 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Wsparcie w ramach ww. przedsięwzięcia udzielane będzie zgodnie z zapisami rozporządzenia wykonawczego do ww. działania. Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich</p> <p>2.Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020 Oś Priorytetowa 7 – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego</p>
Uzasadnienie wyboru przedsięwzięcia oraz sposób realizacji	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 Przedsięwzięcie będzie odpowiedzią na zdiagnozowany w LSR problem związany z ograniczonym dostępem do infrastruktury kulturalno – rekreacyjnej mieszkańców obszaru LSR, co pośrednio wpływa również na niską aktywność mieszkańców we wspólne działania. Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach PROW na lata 2014-2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej, ☐ zachowanie dziedzictwa lokalnego. Lista operacji szczególnie preferowanych: infrastruktura ścieżek i szlaków rowerowych (wraz z infrastrukturą towarzyszącą); siłownie zewnętrzne, place zabaw, wiaty, wieże widokowe, miejsca postojowe, boiska do gier zespołowych, świetlice wiejskie. W zakresie projektów z zachowania dziedzictwa lokalnego: organizacja kursów, szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych i innych działań edukacyjnych nawiązujących do lokalnych tradycji i dziedzictwa lokalnego Krajny jak również wykorzystujących potencjał turystyczny obszaru LSR; tworzenie ścieżek historycznych. <p>Projekty infrastrukturalne w ww. zakresie winny mieć charakter niekomercyjny. Realizacja przedsięwzięcia może dotyczyć całego obszaru LSR przy czym premiowane będą operacje realizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020</p>

	<p>Przedsięwzięcie będzie niewątpliwie odpowiedzią na zidentyfikowane w diagnozie oraz analizie SWOT obszary problemowe związane ze złym stanem lokalnej infrastruktury oraz licznie wskazywanymi w szczególności przez lokalne samorządy obszarami zdegradowanymi, które są wynikiem zarówno zaniechania bieżących remontów i odnowy infrastruktury, jak i braku dostosowania struktur przestrzennych oraz ich funkcji do nowych zmieniających się w czasie potrzeb. Dodatkowo obszary zdegradowane zamieszkują często grupy społeczności lokalnej ekonomicznie słabe, co obciąża je dodatkowo trudną problematyką społeczną (bezrobocie, ubóstwo, problemy wychowawcze, itp.) i prowadzi do zjawiska wykluczenia.</p> <p>Wsparcie w ramach Przedsięwzięcia ukierunkowane będzie na inwestycje przyczyniające się do rozwoju i podniesienia atrakcyjności obszarów problemowych (zdegradowanych) dla mieszkańców ale również inwestorów, poprzez uporządkowanie przestrzeni, przygotowanie jej do pełnienia funkcji społecznych, kulturalnych, innych (rewitalizacja społeczno – gospodarcza).</p> <p>Beneficjentami Przedsięwzięcia będą mogły być wyłącznie podmioty, których operacja (projekt) będzie zgodny z Gminnym Programem Rewitalizacji (GPR) dla obszaru objętego projektem oraz dodatkowo przedmiotowy projekt musi wynikać i być powiązany ze zrealizowanymi, realizowanymi lub planowanymi do realizacji działaniami objętymi wsparciem w ramach EFS (kryterium dostępu). Działania rewitalizacyjne w ramach LSR winny być zatem uzupełnieniem potrzeb infrastrukturalnych wynikających z realizacji projektów w ramach Przedsięwzięcia <i>Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru</i> oraz <i>Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie (źródło finansowania oś 11 RPO WK-P)</i></p> <p>Realizacja przedsięwzięcia nastąpi poprzez operacje w następujących zakresach RPO WK-P na lata 2014-2020:</p> <p>Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w szczególności o dużej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych - zmierzające do ożywienia społeczno-gospodarczego danego obszaru i poprawy warunków uczestnictwa osób zamieszkujących obszary problemowe w życiu społecznym i gospodarczym. <p>Operacje rekomendowane dla przedsięwzięcia (lista operacji szczególnie preferowanych):</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ przebudowa, remont, modernizacja lub adaptacja budynków, obiektów w celu przywrócenia i/lub nadania im nowych funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych, turystycznych lub rekreacyjnych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu i zakupem niezbędnego wyposażenia, ☐ elementem operacji może być także przebudowa dróg gminnych (jedynie jako element towarzyszący). <p>Powyższa lista nie stanowi katalogu zamkniętego.</p> <p>Z uwagi na fakt, iż opracowanie LSR zbiegło się w czasie z wejściem w życie ustawy o rewitalizacji, a tym samym przygotowaniem przez lokalne samorządy wspomnianych powyżej GPR realizacja szczegółowych działań w ramach niniejszego przedsięwzięcia zostanie doprecyzowana w miarę postępujących prac w zakresie GPR.</p> <p>Obszary wyłączone w ramach LSR: z uwagi na ograniczenia w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 -2020 projekty w ramach niniejszego przedsięwzięcia nie będą mogły być realizowane na obszarach miast w obrębie LSR tj.: Sępólno Krajeńskie, Więcbork i Kamień Krajeński.</p>
Innowacyjność realizowanych operacji	<p>W ramach przedsięwzięcia (cz. współfinansowana w ramach PROW) przewidziano preferencje dla operacji innowacyjnych tj. oryginalnych w skali lokalnej, co ma swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie na obszarze LSR nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.</p>
Beneficjenci przedsięwzięcia	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020:</p> <p>TRYB KONKURSOWY:</p> <p>O dofinansowanie mogą ubiegać się nieprowadzące działalności gospodarczej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osoby prawne rozumiane jako organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną (wpis do KRS),

	<p>- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawy przyznają zdolność prawną, sformalizowane grupy nieposiadające osobowości prawnej (w tym Koła Gospodyń Wiejskich będące w strukturach kółek i organizacji rolniczych)</p> <p>- JST</p> <p>których siedziba lub oddział mieści się na obszarze objętym LSR.</p> <p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020:</p> <p>jednostki samorządu terytorialnego, samorządowe jednostki organizacyjna organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych</p>
Kwota wsparcia w ramach LSR:	<p>Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020:</p> <p>Maksymalny % poziom dofinansowania: zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 - 2020.</p> <p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020</p> <p><u>Tryb konkursowy:</u></p> <p>Maksymalny % poziomu dofinansowania:</p> <p>Jednostki sektora finansów publicznych: nie wyższy niż 63,63% kosztów kwalifikowanych</p> <p>Pozostałe podmioty: nie wyższy niż 80 % kosztów kwalifikowanych</p>
Tryb wyboru projektów przez LGD (forma wdrożenia):	<p>PROW: Tryb konkursowy</p> <p>RPO WK-P: tryb konkursowy</p>
Uzasadnienie przyjętego poziomu wsparcia:	<p>Dofinansowanie dla projektów konkursowych realizowanych w ramach PROW (dla Beneficjentów nie będącymi JST) zostało obniżone z 100 do 80 %. Z uwagi na możliwość wkładu własnego niefinansowego, obniżony poziom dofinansowania nie będzie stanowił bariery we wnioskowaniu o środki. Obniżony pułap dofinansowania da możliwość pozyskania dotacji przez większą liczbę Wnioskodawców, co znacząco zwiększy oddziaływanie strategii. Ponadto możliwość wniesienia wkładu niefinansowego przyczyni się do aktywizacji Beneficjentów i grup docelowych operacji, poprzez nieodpłatne włączenie się w pracę związane z realizacją projektu.</p>

5.5 Specyfikacja wskaźników przypisanych do przedsięwzięć, celów szczegółowych i celów ogólnych wraz z uzasadnieniem wyboru konkretnego wskaźnika w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć.

Tabela 26. Obszary interwencji planowanych do przeprowadzenia w ramach realizacji LSR wspólnie dla wszystkich celów szczegółowych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA					
Cele	Cele szczegółowe	Wskaźniki produktów	Wartości docelowe w roku 2023	Planowana wartość pomocy [PLN/€]	Planowane działania
CEL I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	CEL SZCZEGÓŁOWY Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru	- liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	34	RPO - EFRR 2.344,154,88 zł PROW /1 129 000,00 €	<ul style="list-style-type: none"> • premie na rozpoczęcie działalności gospodarczej • dotacje na rozwój mikro- i małych firm • tworzenia inkubatorów przetwórstwa lokalnego produktów rolnych
		- liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje	34		
		- liczba centrów przetwórstwa lokalnego	1		
		- liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	45		
		- liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	8		
PRZEDSIĘWZIĘCIE Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru					
CEL I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	CEL SZCZEGÓŁOWY Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru	- liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	60	616 877,00 zł(RPO – EFS)	<ul style="list-style-type: none"> • Działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym takich jak: <ul style="list-style-type: none"> - aktywizacja społeczno-zawodowa (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i

					społeczne), -
PRZEDSIĘWZIĘCIE Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie					
CEL II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	CEL SZCZEGÓŁOWY Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	- liczba przedsięwzięć służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu, - liczba osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie - liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej - liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	37 190 2 7	PROW 102493,18 € RPO – EFS 1 285 865,20 zł	Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR: a. rozwój rynków zbytu, b. zachowanie dziedzictwa lokalnego, c. promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych pod warunkiem, że operacja nie służy promocji produktów lub usług wyłącznie jednego podmiotu i operacja nie dotyczy organizacji wydarzeń cyklicznych d. działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym e. działania wspierające rozwiązania w zakresie organizowania społeczności lokalnej i animacji społecznej
PRZEDSIĘWZIĘCIE Rozwój lokalnej infrastruktury					

CEL II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	CEL SZCZEGÓŁOWY Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	- liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	44	PROW- 641506,82 €; RPO – EFRR 2.344.154,88 zł	Typy operacji (projektów) możliwych do realizacji w ramach LSR: • rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej • Działania infrastrukturalne przyczyniające się do rewitalizacji społeczno-gospodarczej miejscowości wiejskich.
		- liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	8		
		- liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach	4		

Tabela 27. Adekwatność wskaźników do celów i przedsięwzięć

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Uzasadnienie wyboru wskaźników
<p>CEL I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy</p>	<p>CEL SZCZEGÓŁOWY Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru</p>	<p>Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA</p>	<p>1. liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie 2. liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje 3. liczba centrów przetwórstwa lokalnego 4. liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa 5. liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa</p>	<p>1. liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych 2. liczba utworzonych miejsc pracy 3. wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach 4. liczba nowych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie 5. liczba udoskonalonych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie</p>	<p>Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki dla PROW 2014-2020 w obszarze przedsiębiorczość (4, 5 i 7) oraz bardziej adekwatny do planowanych działań wskaźnik dla obszaru infrastruktura służąca przetwarzaniu produktów rolnych, udostępniania lokalnym przetwórcom (3 i 6). Zastosowano również wskaźniki odpowiadające tego typu projektom wskazanym dla Osi 7 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020 (1, 2) oraz odpowiadające im wskaźniki rezultatu (8, 9, 10)</p>
		<p>Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru</p>	<p>1. liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</p>	<p>1. liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu 2. liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po</p>	<p>Wybrano wszystkie wskaźniki (produkty i rezultaty) odpowiadające tego typu projektom wskazanym dla Osi 11 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020</p>

				opuszczeniu programu 3. liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna	
CEL II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	CEL SZCZEGÓŁOWY Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie	1. liczba przedsięwzięć służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu, 2. liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej 3. liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy 4. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w programie	1. liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu, 2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna 3. liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne	Wybrano odpowiadający przedsięwzięciu wskaźnik rezultatu adekwatny dla tego typu projektów wskazanych dla Osi 11 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020 (6) oraz wskaźnik produktu (4) Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki dla PROW 2014-2020 w obszarze Projekty współpracy (2, 3 i 7). Utworzono 2 wskaźniki (1, 5) odpowiadające typom projektów realizowanych w ramach przedsięwzięcia, które w sposób najbardziej adekwatny odzwierciedlają charakter podejmowanych działań oraz są wynikiem przeprowadzonej diagnozy i konsultacji - dotyczą one środków PROW.
		Rozwój lokalnej infrastruktury	1. liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej 2. Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego, 3. liczba wspartych obiektów	1. liczba osób korzystających z nowych/zmodernizowanych obiektów 2. liczba osób korzystająca ze zrewitalizowanych obszarów	Zastosowano odpowiadające przedsięwzięciu wskaźniki dla PROW 2014-2020 w obszarze dziedzictwo (2). Utworzono 2 wskaźniki (1,4) odpowiadające typom projektów realizowanych w ramach przedsięwzięcia, które w sposób najbardziej adekwatny odzwierciedlają charakter podejmowanych działań i realizowanych typów projektów.

			infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach		Zastosowano również wskaźniki odpowiadające tego typu projektom wskazanych dla Osi 7 w SzOOP RPO W-KP 2014-2020 (3,5)
--	--	--	---	--	---

5.6 Sposób prezentacji celów i wskaźników w treści LSR.

Tabela 28. Tabela celów i wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju 2015-2023

1.0	Cel ogólny I	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy				
1.1	Cel szczegółowy	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początko wy 2014 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W 1.0	Wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON – 1%		Szt.	3078	3109	GUS Bank danych lokalnych
W 2.0	Wzrost dochodu podatkowego od osób fizycznych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca (obliczony jako średnia z gmin tworzących obszar LGD) – 2%		zł	306,09	312,21	GUS Bank danych lokalnych
		Wskaźniki rezultatu dla celu szczegółowego	Jednostka miary	Stan początko wy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
w 1.1	liczba podmiotów korzystających z infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych		osoba	0	48	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
w 1.2	liczba utworzonych miejsc pracy		osoba	0	63	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
w 1.3	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu		osoba	0	18	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
w 1.4	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po opuszczeniu programu		osoba	0	10	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
w 1.5	wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach		osoba	0	10	Dane z ankiet monitorujących

								Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
w 1.6	liczba nowych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie			sztuka	0	10		Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
W 1.7	liczba udoskonalonych produktów/usług wprowadzonych w przedsiębiorstwie			sztuka	0	10		Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
W 1.8	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna			osoba	0	34		Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				Źródło danych/sposób pomiaru
				nazwa	Jednostka miary	Wartość		
		Początkowa 2015 rok	Końcowa 2023 rok					
1.1.1	Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA	Mikro i małe przedsiębiorstwa	Projekty grantowe	- liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	szt.	0	34	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
				- liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje	szt.	0	34	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
		Osoby fizyczne/Potencjalni przedsiębiorcy	konkurs	- liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	0	45	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu

		Osoby fizyczne/Potencjalni przedsiębiorcy, oraz Mikro i małe przedsiębiorstwa	konkurs	- liczba centrów przetwórstwa lokalnego	szt.	0	1	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
		Mikro i małe przedsiębiorstwa	konkurs	- liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego Przedsiębiorstwa	szt.	0	8	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
1.1.2	Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru	osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w tym zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze	Projekty grantowe	- liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	os.	0	60	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu

2.0	Cel ogólny II	Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego					
2.1	Cel szczegółowy	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców					
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru	

				2014 rok				
W 2.0	Wzrost liczby organizacji pozarządowych (stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w KRS oraz stowarzyszeń zwykłych)		Szt.	63	70	Starostwo Powiatowe w Sępólnie Krajeńskim/ pomiar po zakończeniu realizacji projektu.		
		Wskaźniki rezultatu dla celu szczegółowego	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru		
w 2.1	liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu,		osoba	0	1000	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu		
w 2.2	liczba osób korzystających z nowych/zmodernizowanych obiektów		osoba.	0	7500	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu		
w 2.3	liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna		osoba	0	107	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu		
w 2.4	liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: - przedsiębiorcy, - grupy defaworyzowane (określone w LSR), - młodzież, - turyści, - inne		Szt.	0	2	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy/dokumentacja projektu		
w 2.5	liczba osób korzystająca ze zrewitalizowanych obszarów		osoba	0	800	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja itp.)	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	Wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		Początkowa 2015 rok	Końcowa 2023 rok					
2.1.1	Obszar LGD i NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie społecznie	mieszkańcy obszaru w szczególności osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,	konkurs	- liczba przedsięwzięć służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory	Szt.	0	37	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu

		otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w tym zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze.		regionu,				
			projekt grantowy	- liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych wsparciem w programie	Os.	0	190	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
			Projekt współpracy	- liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Szt.	0	2	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy/dokumentacja projektu
			Projekt współpracy	- liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	Szt.	0	7	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy/dokumentacja projektu
2.1.2	Rozwój lokalnej infrastruktury	Mieszkańcy obszaru LGD, turyści	konkurs	- liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej	Szt.	0	44	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
			konkurs	- liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	Szt.	0	8	Dane z ankiet monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
			konkurs	- liczba wspartych	Szt.	0	4	Dane z ankiet

				obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach				monitorujących Wnioskodawców/Pomiar po zakończeniu realizacji projektu
--	--	--	--	--	--	--	--	---

5.7 Źródła pozyskania danych do pomiaru.

Dane do pomiaru wskaźników produktu i rezultatu będą pozyskiwane na dwóch etapach – na etapie wyboru operacji, gdzie będzie badane w jaki sposób i w jakim stopniu dana operacja będzie realizować wskaźniki określone w LSR, oraz na etapie rozliczenia operacji kiedy to Beneficjent będzie rozliczał konkretne wskaźniki produktu i rezultatu. Zrealizowane wskaźniki zostaną przedstawione przez Beneficjentów/Grantobiorców w ankiecie monitorującej składanej do biura w styczniu w roku przypadającym po dokonaniu płatności końcowej. W przypadku projektów dla których wskaźniki narastają w okresie trwałości projektu (np. liczba osób korzystających z nowych/wyremontowanych obiektów), Beneficjenci/Grantobiorcy zobowiązani zostaną do przedkładania w biurze LGD corocznej ankiety monitorującej w całym okresie trwałości, składanej do dnia 30 stycznia. W przypadku projektów współpracy wskaźniki określone zostaną na podstawie wniosku o płatność. W projektach grantowych realizowanych w ramach EFS dane do pomiarów pozyskiwane będą z wniosków o płatność/sprawozdawczych. Ponadto LGD będzie sporządzać wnioski o płatność i sprawozdania dla SW. Wskaźniki oddziaływania są ustalane na podstawie ogólnodostępnych danych statystyki publicznej.

5.8 Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych.

W ramach prowadzonych czynności monitorujących, Kierownik Biura LGD odpowiadał będzie za monitorowanie wdrażania planu działania i budżetu LSR. W ramach powyższych czynności planowane jest bieżące monitorowanie i sporządzanie min. corocznych sprawozdań w zakresie oceny postępu rzeczowego, czasowego i finansowego realizacji planu działania w odniesieniu do wskaźników produktu, rezultatu, celów i przedsięwzięć LSR.

Pomiar ostatecznych wskaźników zrealizowanych w ramach LSR odbywał się będzie co do zasady po zakończeniu realizacji danej operacji w ramach LSR/udzielonego wsparcia, a źródłem informacji do pozyskiwania danych będzie w tym zakresie ankieta monitorująca składana zarówno przez Wnioskodawców/Beneficjentów jak i realizatorów grantów (jeśli dotyczy). Ankieta będzie składana w biurze LGD i weryfikowana przez pracowników LGD, a następnie wprowadzana do zbiorczego zestawienia, które będzie uwzględniało przypisanie odpowiednich wskaźników do poszczególnych funduszy. zgodnie z zał. 3 Plan działania.

Bieżące monitorowanie wskaźników ma szczególne znaczenie w odniesieniu do ogłaszanych przez LGD naboru wniosków o dofinansowanie w związku z powyższym LGD będzie dokonywała również wstępnej weryfikacji osiągniętych wskaźników już na etapie ubiegania się o przyznanie pomocy (na podstawie złożonych wniosków o dofinansowanie) jak również na podstawie zawartych umów. W sytuacji gdy w danym zakresie tematycznym zostaną osiągnięte założone w LSR wskaźniki, nabór wniosków nie będzie mógł obejmować operacji realizujących ten wskaźnik bez aktualizacji i zatwierdzenia zmian w LSR przez Samorząd Województwa.

5.9 Stan początkowy wskaźnika oraz wyjaśnienie sposobu jego ustalenia.

W odniesieniu do wskaźników produktu i rezultatu każdorazowo w ustalaniu wartości początkowej odniesiono się do wskaźników zrealizowanych lub planowanych do realizacji jedynie przy wsparciu środków finansowych LSR 2016-2023. Mając zatem na uwadze, iż realizacja LSR przypadnie na okres 2016-2023 jako wartość początkową (stan na styczeń 2016 r.) przyjęto zatem każdorazowo „0”. Wskaźniki oddziaływania, z uwagi na swoją specyfikę (pokazanie długofalowych efektów realizacji LSR), odnoszą się do statystyk publicznych w odniesieniu do których wartość bazową ustalono w odniesieniu do danych na rok 2014 (przed rozpoczęciem realizacji LSR).

5.10 Stan docelowy wskaźnika (rok 2023) oraz wyjaśnienie dotyczące jego ustalenia.

Wartość docelowa wskaźników produktu i rezultatu została ustalona na podstawie pomysłów zbieranych przez LGD w trakcie spotkań otwartych z mieszkańcami, w tym grupami przedstawicielskimi (samorządy, przedsiębiorcy, instytucje pomocy społecznej), składanych fiszek projektowych, danych statystycznych i historycznych z okresu programowania PROW 2007 – 2013.

Wartość docelowa wskaźników produktu jest liczona na koniec 2023 roku, należy jednak pamiętać, że oddziaływanie realizacji LSR jest odroczone w czasie. Niektóre efekty podjętej interwencji będą widoczne dopiero po kilku latach od zakończenia realizacji LSR. Natomiast wskaźniki produktu i rezultatu odnoszące się do konkretnych celów i przedsięwzięć będą zliczane na koniec 2018, 2021 i 2023 roku (na podstawie operacji/grantów które zostały rozliczone i wypłacone).

6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

6.1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze związłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

LSR przewiduje dwa podstawowe rodzaje operacji:

1. operacje realizowane indywidualnie przez beneficjentów innych niż LGD;
2. projekty grantowe;

Dla wyboru i oceny operacji wymienionych w pkt. 1 i 2, w oparciu o przepisy unijne i krajowe odnośnie wymagań, jakie musi spełnić LGD przy wyborze operacji, opracowane zostały następujące procedury:

- 1) Procedury oceny i wyboru oraz rozliczania, monitoringu i kontroli grantobiorców w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020'
- 2) Procedura oceny i wyboru operacji realizowanych w ramach LSR przez podmioty inne niż LGD w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 oraz Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020'

Celem procedur jest zapewnienie w całym okresie realizacji LSR jednolitego systemu naboru, oceny i wyboru operacji/grantobiorców w ramach LSR, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych funduszy, w ramach których LSR jest finansowana. System naboru wniosków o dofinansowanie oraz procedury dotyczące oceny i wyboru operacji/ grantobiorców są zgodne z obowiązującymi przepisami. Tworzone były na podstawie ustawy o RLKS oraz rozporządzeń wdrożeniowych do poszczególnych funduszy.

W celu zapewnienia przejrzystej, niedyskryminującej procedury wyboru operacji na każdym etapie opracowywania procedury została ona skonsultowana z Grupą Roboczą ds. LSR. Wstępne założenia procedury oceny operacji zostały zgłoszone podczas spotkań z mieszkańcami w każdej z gmin członkowskich LGD.

Propozycje procedur wypracowano również w oparciu o dotychczasowe doświadczenia LGD we wdrażaniu LSR z okresu 2007-2013. Pracownicy biura opisali zgłoszone postulaty i propozycje rozwiązań w spójną całość zgodnie z przepisami prawa.

Proces oceny i wyboru operacji odbywa się na podstawie Regulaminu Rady decyzyjnej LGD oraz ww. procedur. Zastosowano w nich rozwiązania gwarantujące spełnienie następujących celów i założeń:

- zachowanie w poszczególnych głosowaniach odpowiedniego paritetu, tak aby przedstawiciele władzy publicznej ani żadnej pojedynczej grupy interesu nie mieli więcej niż 49 % praw głosu w podejmowaniu decyzji;
- bezstronność członków Rady, poprzez składanie w toku procedury oceniania i wyboru operacji tzw. Deklaracji bezstronności i poufności, powodujących konieczność wyłączenia się członków Rady w przypadku zaistnienia ich powiązania z wnioskiem lub wnioskodawcą i odnotowanie tego faktu w Rejestrze interesów;
- jawność procesu wyboru poprzez udostępnianie procedur i protokołów z posiedzeń Rady do wiadomości publicznej;
- uwzględnienie sytuacji szczególnych, które mogą zaistnieć w procesie wyboru i oceny operacji, oraz określenie sposobów ich rozwiązania (np. przy równej ilości punktów, rozbieżnościach w ocenie itp.);
- możliwość odwołania się wnioskodawców od niekorzystnych dla nich decyzji Rady;
- wybór najlepszych operacji, w największym stopniu uwzględniających potrzeby grup szczególnie istotnych i grup defaworyzowanych poprzez zastosowanie odpowiednich lokalnych kryteriów wyboru.

W opisie procedur dotyczących oceny i wyboru operacji/ grantobiorców do finansowania określono m.in.:

1. sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej;
2. zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji/ grantobiorców, w tym: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów;
3. sposób organizacji naboru wniosków;
4. sposób podawania do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń Rady LGD;
5. szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu/ złożenia odwołania;
6. procedury realizacji projektów grantowych.

Intensywność pomocy (wysokość udzielonego wsparcia) dla poszczególnych Przedsięwzięć LSR ustalono zgodnie z przepisami szczegółowymi dla funduszy, w ramach których finansowana jest LSR, tj:

1. **PRZEDSIĘWZIĘCIE Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA**
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020

- podejmowanie działalności gospodarczej - premia w wysokości 60 tys. zł.
- rozwijanie działalności gospodarczej
  - maksymalny poziom dofinansowania nie wyższy niż 70 % kosztów kwalifikowalnych
  - minimalna kwota dofinansowania projektu – 50 tys. zł
  - limit pomocy na beneficjenta – 300 tys. zł (z wyłączeniem operacji z zakresu tworzenia lub rozwoju inkubatorów przetwórstwa lokalnego gdzie limit ten wynosi 500 tys. zł)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020.

- rozwijanie działalności gospodarczej
  - całkowita wartość operacji wynosi minimum 10 tys. zł. i maksymalnie 125 tys. zł.
  - kwota grantu wynosi od 7 tys. zł. do 70 tys.
  - poziom dofinansowania 70% (refundacja),
  - wkład własny Grantobiorcy 30 % (finansowy).

2. PRZEDSIĘWZIĘCIE Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru

- w przypadku grantu zakładającego efektywność zatrudnieniową maksymalna wartość grantu wynosi 150 tys. zł,
- poziom dofinansowania zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020,
- wkład własny Grantobiorcy zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020 (finansowy i niefinansowy wyłącznie w formie nieodpłatnej pracy ustalonej jako iloczyn liczby przepracowanych godzin oraz ilorazu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w drugim roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie grantu i liczby 168).

3. PRZEDSIĘWZIĘCIE Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020.

Tryb konkursowy:

Maksymalny % poziomu dofinansowania:

Jednostki sektora finansów publicznych: nie wyższy niż 63,63% kosztów kwalifikowanych

Pozostałe podmioty: nie wyższy niż 80 % kosztów kwalifikowanych

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 - 2020.

- w przypadku grantu zakładającego wyłącznie wzrost aktywności społecznej maksymalna wartość grantu wynosi 50 tys. zł,
- poziom dofinansowania zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020,
- wkład własny Grantobiorcy zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020 (finansowy i niefinansowy wyłącznie w formie nieodpłatnej pracy ustalonej jako iloczyn liczby przepracowanych godzin oraz ilorazu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w drugim roku poprzedzającym rok, w którym złożono wniosek o przyznanie grantu i liczby 168).

4. PRZEDSIĘWZIĘCIE Rozwój lokalnej infrastruktury

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020:

Maksymalny % poziom dofinansowania: zgodnie z zapisami w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014 -2020

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020

Tryb konkursowy:

Maksymalny % poziomu dofinansowania:

Jednostki sektora finansów publicznych: nie wyższy niż 63,63% kosztów kwalifikowanych

Pozostałe podmioty: nie wyższy niż 80 % kosztów kwalifikowanych

Wysokość wsparcia przyznawanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej, ustalono na poziomie 60 000,00 zł. Niniejszą kwotę określono na podstawie danych historycznych. W poprzednim okresie programowania dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach działania 6.2 POKL wynosiła max. 40 tys. zł + wsparcie pomostowe max. 14,4 tys. zł. W związku z tym uznano, że kwota dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej w wysokości 60 tys. zł będzie kwotą wystarczającą do uruchomienia działalności gospodarczej w branżach preferowanych w LSR.

6.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Lokalne kryteria wyboru zostały opracowane w oparciu o prowadzone konsultacje ze społecznością lokalną. Opracowane kryteria spełniają warunki dotyczące ich obiektywności, niedyskryminującego charakteru, przejrzystości i mierzalności. Przy kryteriach określone zostały zasady punktowania, w tym maksymalne i minimalne wartości, jakie może uzyskać wniosek. Każde z kryteriów posiada opis, a tam, gdzie to konieczne – zamieszcza definicje pojęć. Aby operacja mogła zostać wybrana do dofinansowania przez Radę LGD oprócz spełniania warunku zgodności z LSR musi spełnić również warunek uzyskania minimalnej liczby punktów przy ocenie wg lokalnych kryteriów oceny operacji.

Lokalne kryteria wyboru (kryteria punktowe) sformułowane zostały na bazie wcześniej przeprowadzonej diagnozy oraz analizy SWOT obszaru objętego LSR. Propozycje kryteriów wypracowała Grupa Robocza ds. LSR. Następnie zostały one poddane szerokim konsultacjom społecznym z mieszkańcami. Ostatecznie sformułowane kryteria zatwierdzone zostały uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Lokalne kryteria wyboru, podobnie jak sama LSR, będą ewoluowały w czasie, co może powodować konieczność ich zmiany lub pewnej modyfikacji w kontekście zmieniających się uwarunkowań i potrzeb. Zmiany te zostały przewidziane w statucie LGD w § 22 pkt. 10, który powierza tę kompetencję Walnemu Zebraniu Członków. Walne Zebranie Członków może scedować uchwałą tę kompetencję Zarządowi Stowarzyszenia NASZA KRAJNA. Prawo wnioskowania o zmianę kryteriów ma Rada decyzyjna LGD, Biuro LGD, Zarząd Stowarzyszenia. Każda propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru, nie wynikająca ze zmian przepisów prawa lub wezwania Samorządu Województwa lub doprecyzowania zapisów, zgłoszona przez uprawnione podmioty podlegać będzie w pierwszej kolejności konsultacjom z lokalną społecznością podczas spotkania konsultacyjnego (jedno spotkanie dla całego obszaru). W dalszej kolejności propozycje zmian, uwzględniające wyniki przeprowadzonych konsultacji, są rozpatrywane i zatwierdzane przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd Stowarzyszenia. Po podjęciu stosownej uchwały o zmianie lokalnych kryteriów wyboru przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd Stowarzyszenia zmiany zostają zgłoszone za pośrednictwem Zarządu do właściwego organu Samorządu Województwa odpowiedzialnego za wdrażanie RLKS. Pisemna akceptacja Samorządu Województwa będzie skutkowałą wprowadzeniem nowych kryteriów oraz zmianami dokumentacji w procedurze oceny pod względem spełniania kryteriów wyboru operacji/ grantobiorców.

W przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru będą one obowiązywać wyłącznie dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian.

Przyjęte obecnie kryteria są ściśle powiązane z diagnozą obszaru i przyczyniają się do osiągnięcia założonych w ramach LSR celów i wskaźników, co znajduje odzwierciedlenie w:

- kryteriach preferujących dla operacji realizowanych przez wnioskodawców planujących utworzenie więcej niż jednego miejsca pracy w pełnym wymiarze czasu pracy średniorocznie (diagnoza: mało miejsc pracy, wysoki poziom bezrobocia; realizacja celu: Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy, celu szczegółowego Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru, realizacja wskaźników rezultatu: liczba utworzonych miejsc pracy);

- kryteriach preferujących operacje realizowane przez wnioskodawcę z grupy osób defaworyzowanych ujętych w LSR (bezrobotni, nisko opłacani pracownicy (otrzymujący minimalne lub niższe wynagrodzenie za pracę), zatrudniani w niepewnych warunkach, osoby niepełnosprawne, osoby do 30 roku życia, osoby w wieku 50+) - diagnoza: bezrobocie, trudności w dostępie do rynków pracy kobiet oraz niepełnosprawnych, realizacja celu: Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy, celu szczegółowego Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru, realizacja wskaźników rezultatu: liczba utworzonych miejsc pracy;

- kryteriach preferujących operacje przyczyniające się do poprawy sytuacji osób z grup defaworyzowanych ujętych w LSR (bezrobotni, nisko opłacani pracownicy (otrzymujący minimalne lub niższe wynagrodzenie za pracę), zatrudniani w niepewnych warunkach, osoby niepełnosprawne, osoby do 30 roku życia, osoby w wieku 50+) osiągnięcie zakładanych dwóch celów ogólnych i szczegółowych, realizacja wskaźników rezultatu: liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy/pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) po opuszczeniu programu; liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach służących aktywizacji, integracji mieszkańców, promujących walory regionu; liczba osób uczestniczących w szkoleniach i innych działaniach o charakterze edukacyjnym, doradczym, samopomocowym, socjoterapeutycznym.

6.3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie jej definicji i zasad oceny.

W lokalnych kryteriach wyboru dla przedsięwzięć: **Rozwój lokalnej infrastruktury** (operacje realizowane w ramach PROW 2014 – 2020 oraz współfinansowane w ramach RPO WKP 2014-2020) oraz **Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA** (operacje realizowane w ramach PROW 2014-2020) wprowadzone zostało kryterium pn. „Innowacyjny charakter operacji”. Preferowane będą te operacje, które będą miały innowacyjny charakter – dzięki czemu będą odpowiadały na potrzeby poszukiwania nowych, skuteczniejszych rozwiązań w rozwoju lokalnym. Przez innowacyjność rozumie się wdrożenie na obszarze LSR nowego lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. W procesie oceny operacji innowacyjność zostanie oceniona w następujący sposób:

0 pkt. – operacja nie jest innowacyjna

5 pkt. – operacja jest innowacyjna

Uzasadnienie innowacji leży po stronie Wnioskodawcy/ Grantobiorcy (Wniosek o przyznanie pomocy wraz z załącznikami). Koniecznym będzie pisemne uzasadnienie przez każdego członka Rady Decyzyjnej przyznanej liczby punktów dla kryterium.

6.4. Informacja o realizacji projektów grantowych.

LGD zamierza realizować następujące przedsięwzięcia w formule projektów grantowych:

— **Przedsięwzięcie: Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA** – finansowanie w ramach Osi priorytetowej 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, Działanie 7.1. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020 (projekty grantowe na łączną kwotę **2 344 154,88 zł**),

— **Przedsięwzięcie: Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru** – finansowanie w ramach Osi priorytetowej 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (projekty grantowe na łączną kwotę **616 877,00 zł**).

- **Przedsięwzięcie: Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie** – finansowanie:

a) w ramach Osi priorytetowej 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (projekty grantowe na łączną kwotę **1 285 865,20 zł**).

Na moment opracowania niniejszego dokumentu nie przewiduje się realizacji przez LGD operacji własnych.

7. Plan działania - Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktów dla wszystkich przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR. Szczegółowy harmonogram realizacji planu działania stanowi **załącznik nr 3** do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2016-2023.

Właściwej realizacji planu działania, a tym samym osiągnięciu celów i wskaźników LSR służyć będą działania animacyjne i aktywizujące LGD prowadzone w ramach Planu komunikacji (patrz rozdział IX LSR wraz z załącznikiem).

8. Budżet LSR.

Źródłami finansowania działań realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju będą środki Programu Rozwoju Obszarów na lata 2014-2020 (w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich), Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego (w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego).

Budżet na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia NASZA KRAJNA jest ściśle powiązany z celami i przedsięwzięciami i skoncentrowany jest na osiągnięciu dwóch celów głównych: CELU I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy oraz CELU II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego.

Zaplanowano do realizacji dwa projekty współpracy w łącznej kwocie 30 000 €

Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu oraz realizacji budżetu LSR jest racjonalny.

LGD wyznaczyła zasady premiowania projektów, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach.

8.1 Ogólna charakterystyka budżetu w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność dla obszaru powiatu sępoleńskiego na lata 2016-2023 jest strategią wielofundusową współfinansowaną z 3 źródeł zgodnie z poniższym zestawieniem:

Tabela 29. Źródła finansowania LSR

Fundusz	Program	Działanie	Kwota [PLN/€]
Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020	Poddziałanie 19.2 – Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1 873 000,00€
		Poddziałanie 19.3 – Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania	30 000,00€
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020	Oś priorytetowa 7 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 7.1. Rozwój lokalny kierowany przez społeczność	4 688 309,76
Europejski Fundusz Społeczny		Oś priorytetowa 11 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność Działanie 11.1 Włączenie społeczne na obszarach objętych LSR	1 902 742,20
Fundusz wiodący	Wsparcie funkcjonowania LGD (koszty bieżące i aktywizacja/animacja)		557260€

8.2 Opis powiązań budżetu z celami LSR

Tabela 30. Powiązanie budżetu z celami LSR

Wdrażanie LSR (w tym projekty współpracy)
--

Przedsięwzięcia	Wartość [PLN/€]	Cele szczegółowe LSR	Wartość [PLN/€]	Cele ogólne LSR	Wartość [PLN/€]
Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA	2 344 154,88zł 1 129 000,00€	Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru	2961031,88zł 1 129 000,00€	Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy	2961031,88zł 1 129 000,00€
Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru	616 877,00				
Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie	1 285 865,20 / 102493,18€	Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców	3630020,08zł 774000,00€	Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego	3630020,08zł 774000,00€
Rozwój lokalnej infrastruktury	2344154,88 zł 641506,82 €				
OGÓŁEM					
Funkcjonowanie LGD, działania aktywizujące i animacyjne służące prawidłowej realizacji celów LSR (w tym realizacja planu komunikacji)				Funkcjonowanie LGD	557260,00€
RAZEM LSR					6591051,96zł 2460260,00€

Planowane projekty współpracy

Tytuł projektu: „Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności i promocję regionu”

Rodzaj współpracy oraz jej partnerzy: Projekt współpracy realizowany przez 3 LGD:

Partnerzy z Polski: Partnerstwo „Lokalna Grupa Działania Bory Tucholskie”, Stowarzyszenie NASZA KRAJNA, Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Krajin i Pałuk”,

Cel ogólny projektu: Aktywizacja i integracja mieszkańców gmin poprzez upowszechnienie idei tworzenia wsi tematycznych.

Cele szczegółowe projektu:

- wykorzystanie potencjału, umiejętności i pomysłów mieszkańców wsi oraz infrastruktury i przestrzeni danej miejscowości do zbudowania produktu turystycznego w postaci wioski tematycznej;
- wzmocnienie oferty turystycznej obszaru partnerskich LGD
- wyzwolenie mechanizmu przedsiębiorczości w mieszkańcach obszarów wiejskich;
- integracja mieszkańców obszaru LSR wokół wspólnego celu ;
- pobudzenie lokalnych inicjatyw mieszkańców na obszarach partnerskich LGD;

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań, które służyć będą wzmocnieniu oferty istniejących jak również rozwojowi nowych produktów w postaci wiosek tematycznych. Partnerzy krajowi planują realizację następujących działań:

1. Organizację seminarium inauguracyjnego projekt „Wioski tematyczne sposobem na aktywizację lokalnych społeczności”.
2. Przeprowadzenie wizyt diagnostycznych, tj. spotkań w sołectwach zainteresowanych udziałem w projekcie (identyfikacja potencjalnych uczestników wyjazdu i warsztatów).
3. Study tour (prezentacja dobrych praktyk):
  - po wioskach tematycznych Borów Tucholskich;
  - po atrakcjach Ekomuzeum Doliny Noteci.
4. Organizację warsztatów tematycznych (tematy uzależnione od potrzeb danego LGD), których efektem będzie opracowanie koncepcji produktów turystycznych w postaci wiosek tematycznych i ew. działania pilotażowe lub wzmocnienie oferty istniejących wsi tematycznych (oferty wspólne, materiały promocyjne).

5. Organizację szkolenia „Animator gier i zabaw” . Szkolenie pozwoli zarówno na uatrakcyjnienie, jak i podniesienie poziomu ofert turystycznych wiosek tematycznych .
6. Wyjazd szkoleniowy „Lepszy przykład niż wykład” (wspólny dla partnerów z Polski) W trakcie wyjazdu międzynarodowe warsztaty budowania produktów turystycznych z wykorzystaniem lokalnych zasobów.

Poszczególne działania będą realizowane na obszarze partnerskich LGD w części lub całości.

Grupa docelowa: mieszkańcy obszaru objętego LSR, przedsiębiorcy, turyści

Szacowany koszt LGD NASZA KRAJNA: 60 000,00 zł

Wskaźniki realizacji projektu współpracy:

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan początkowy styczeń 2016 rok	Plan 2022 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Produkt Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	3	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, umowa partnerska,
Produkt Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	0	1	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, dokumentacja projektu
Rezultat Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: - przedsiębiorcy, -grupy defaworyzowane (określone w LSR), -młodzież, -turyści, - inne	szt.	0	1	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, dokumentacja projektu

Tytuł projektu: „Cztery pory roku na Krajinie”

Projekt współpracy międzyregionalnej 4 LGD położonych w granicach historycznej Krajny tj.: Stowarzyszenia „Partnerstwo dla Krajny i Pałuk”, Stowarzyszenia „Nasza Krajna”, Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Krajna Złotowska oraz Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Krajna nad Notecią”.

Cel ogólny projektu: Promocja potencjału historycznego, kulturowego i przyrodniczego obszaru Krajny.

Cele szczegółowe projektu:

- odkrywanie nowych zainteresowań oraz ciekawych formy spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież, które przyczynią się do pielęgnowania tradycji kulturowych regionu Krajny,
- wzrost zainteresowania lokalnych społeczności własnym regionem,
- zwiększenie aktywności i zaangażowania dzieci i młodzieży w życie społeczno – kulturowe obszaru partnerskich LGD.

Partnerzy projektu zakładają realizację kilku wzajemnie uzupełniających się działań tj:

- Opracowanie aplikacji mobilnej promującej walory Krajny,
- Opracowanie Leksykonu Krajny - wspólnego dla obszaru Krajny wydawnictwa zawierającego wszystkie informacje kulturowe, historyczne, przyrodnicze.
- Przeprowadzenie kulinarnych zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży o charakterze edukacji regionalnej u wszystkich partnerów projektu
- Organizacja wydarzeń promocyjnych nawiązujących do tradycji regionu Krajny oraz konferencji podsumowującej projekt

Grupa docelowa: mieszkańcy obszaru objętego LSR , w szczególności dzieci i młodzież

Szacowany koszt każdego z partnerów projektu współpracy: 60 000,00 zł

Wskaźniki realizacji projektu współpracy:

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan początkowy styczeń 2016 rok	Plan 2018 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
Produkt Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy	szt.	0	4	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, umowa partnerska,
Produkt Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	Szt.	0	1	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, dokumentacja projektu
Rezultat Liczba projektów skierowanych do następujących grup docelowych: - przedsiębiorcy, - grupy defaworyzowane (określone w LSR), -młodzież, -turyści, - inne	szt.	0	1	Sprawozdanie z realizacji projektu współpracy, dokumentacja projektu

9. Plan komunikacji

Plan komunikacji z lokalną społecznością na okres realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju to dokument określający reguły wymiany informacji między przez Lokalną Grupą Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA (LGD), a społeczeństwem, na które wpływają działania LGD. W odniesieniu do środków pomocowych Unii Europejskiej, dostępnych w związku z realizacją Umowy Ramowej dotyczącej Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR). Sprawna komunikacja pomoże w wykorzystaniu środków europejskich dla rozwoju obszaru działania LGD: wskaże możliwości, będzie wspierała realizację projektów, a także uświadomi ich efekty.

Przygotowując się do opracowania LSR zapytano mieszkańców o sposób zdobywania informacji na temat wydarzeń lokalnych. Z analizy ankiet wynikać można, że najważniejsze źródła informacji dla mieszkańców to osobiste kontakty z innymi mieszkańcami zwłaszcza znajomymi, sąsiadami i rodziną. Kolejnym źródłem informacji jest prasa lokalna, głównie „Wiadomości Krajeńskie”, w mniejszym stopniu „Gazeta Pomorska”. Duża grupa mieszkańców informacje zdobywa także poprzez czytanie wiadomości na słupach ogłoszeniowych, tablicach informacyjnych w swoich miejscowościach (dotyczy to głównie mieszkańców wsi). Popularnym źródłem informacji lokalnych jest Internet, zwłaszcza media społecznościowe i strony internetowe lokalnych instytucji, organizacji pozarządowych – w tym www.naszakrajna.org), lokalne portale internetowe. Najmniej popularne źródła informacji to, telewizja regionalna, ulotki dostarczane do skrzynki pocztowej i ogłoszenia parafialne. Z doświadczenia pracowników biura wynika jednak, że ogłoszenia parafialne okazały się bardzo skuteczną metodą rekrutacji uczestników do konkretnych projektów, realizowanych w jednej lub kilku wsiach. Do skutecznych metod informowania zaliczyć także trzeba informowanie lokalnych liderów (np. sołtysów, członków rad sołeckich, którzy są naturalnymi lokalnymi liderami w swoich miejscowościach). Liderzy to także doskonałe źródło informacji zwrotnej dla LGD.

Z analizy ankiet wywnioskować można także, że większość mieszkańców informacje czerpie od innych osób oraz z prasy lokalnej, natomiast z internetowych źródeł informacji najchętniej korzystają osoby młode i młodzież.

Temat komunikacji dyskutowany był również podczas otwartych spotkań konsultacyjno-informacyjnych organizowanych w I etapie prac nad LSR. Zebrano wówczas oczekiwania mieszkańców w zakresie informowania ich o działaniach związanych z realizacją LSR. W oparciu o zebrane w ten sposób informacje zespół roboczy przygotował wstępną propozycję zapisów planu komunikacyjnego, uwzględniając nowe uregulowania prawne dla okresu wdrażania 2014-2020. Projekt tych treści skonsultowany został następnie z mieszkańcami poprzez umieszczenie propozycji na stronie internetowej LGD, przesłanie pocztą e-mail do członków Stowarzyszenia i mieszkańców wg posiadanej bazy adresowej LGD. Jednocześnie przygotowano formularz uwag, który mieszkańcy mogli wypełnić i zgłosić swoje propozycje, uwagi, sugestie do treści dokumentu. Zebrane uwagi poddane zostały analizie przez Zespół roboczy, który wskazał jakie uwagi i zmiany zostały uwzględnione, a jakie nie i dlaczego. Informacja taka przekazana została mieszkańcom obszaru oraz autorom zgłoszonych uwag. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia swoich uwag i propozycji. Następnie zespół roboczy przeanalizował uwagi i przygotował wersję treści w tym zakresie do umieszczenia w projekcie LSR, który został całościowo poddany kolejnym konsultacjom.

Cele działań komunikacyjnych.

Celem działań komunikacyjnych w naszej LGD jest wspieranie **realizacji celów i wskaźników** określonych w LSR przez zachęcenie beneficjentów, potencjalnych beneficjentów oraz mieszkańców obszaru LGD do korzystania z Funduszy Europejskich dzięki dostarczeniu im informacji niezbędnych w procesie ubiegania się o środki unijne, motywowanie projektodawców i edukowanie w obszarze właściwej realizacji projektów oraz upowszechnianie efektów wykorzystania Funduszy Europejskich na obszarze LGD. Koniecznym do osiągnięcia tego celu jest wdrożenie skutecznego, dwukierunkowego przepływu informacji w tym uzyskanie informacji zwrotnej na temat jakości pomocy świadczonej przez LGD i ewentualnych korekt w tym zakresie.

Główny komunikat: Fundusze Europejskie dostępne na realizację LSR rozwiązują problemy, zwiększają możliwości i poprawiają jakość życia mieszkańców obszaru działania LGD. Fundusze dostępne w ramach realizacji LSR wspierają tych, którzy realizują dobre i innowacyjne pomysły przyczyniające się do eliminacji problemów występujących na obszarze LGD. Wszystkie działania komunikacyjne skierowane do mieszkańców będą informowały o źródłach finansowania z funduszu PROW 2014-2020, EFS, EFRR. Natomiast w celu zachowania odpowiedniej jakości przekazywanych komunikatów LGD podejmie starania, aby informacja była rzetelna, aktualna, dostosowana do odbiorcy i zgodna z aktualnymi przepisami prawa.

Takie rozwiązanie nadaje komunikacji wspólne ramy i wprowadzi do niej porządek, co sprzyjać będzie skuteczniejszemu dotarciu z przekazem do szerokiego grona odbiorców. Pozwoli też na wykreowanie wizerunku obszaru LGD jako obszaru potrafiącego w efektywny sposób zarządzać i wykorzystywać Fundusze Europejskie do realizacji nadrzędnych celów określonych w LSR. Przysłuży się także do budowania wizerunku marki Funduszy Europejskich, ale też Lokalnej Grupy Działania jako nośnika pewnych wartości i korzyści.

Działania komunikacyjne oraz dobór środków przekazu uwzględniające różnorodne rozwiązania komunikacyjne i adresatów.

Formy komunikacji będą dostosowane do poszczególnych grup docelowych. Informacje przekazywane odbiorcom będą spójne, logiczne, tak, aby były interesujące dla odbiorcy, zachęciły do włączenia się w realizację LSR i były nośne tzn. żeby odbiorcy chętnie dzielili się pozytywnym przekazem z innymi.

Działania komunikacyjne i środki przekazu.

Informacja skierowana do mieszkańców jest dostępna w sposób ciągły czyli istnieją kanały i narzędzia komunikacji umożliwiające dotarcie do informacji o każdej porze. Takim rozwiązaniem jest strona internetowa LGD: www.naszakrajna.org.

System dostępu do informacji jest zdywersyfikowany tak, by zapewnić możliwość dotarcia do informacji na wiele sposobów zarówno pod względem formy, treści jak i zasięgu. Dzięki temu informacja dociera w sposób wielokanałowy. LGD wykorzystywać będzie takie kanały przepływu informacji jak:

1. strona internetowa LGD: www.naszakrajna.org

2. możliwość kontaktu z pracownikiem Biura LGD w określonych godzinach i na określonych warunkach (np. umawianie się na konkretne godziny w przypadku dużej liczby zainteresowanych uzyskaniem informacji w czasie naboru wniosków)
3. wszelkie materiały informacyjne i promocyjne, ulotki, broszury, instrukcje,
4. organizowanie konferencji i szkoleń, które pozwolą dotrzeć do ściśle wyselekcjonowanej grupy potencjalnych beneficjentów,
5. przekazywanie informacji pocztą elektroniczną.

Budowanie komunikatów, ich zaawansowanie treści, informacje, winny być dostosowane do możliwości zrozumienia treści przez adresata. Na poziomie budzenia zainteresowania, czyli w komunikacji z mieszkańcami, potencjalnymi beneficjentami, komunikaty będą formułowane w sposób przejrzysty, zrozumiały, bez nadmiernie często występującego żargonu branżowego nie dla wszystkich zrozumiałego. Informacja sformułowana jest w sposób niemal spersonalizowany, czyli uwzględniający język korzyści specyficzny dla danej grupy docelowej, uwzględnieniem budzenia motywacji do zainteresowania i skorzystania ze środków dostępnych w ramach realizacji LSR. W informacji i komunikatach przeważają korzyści i obietnice zmian oraz efekty bezpośrednio dotyczące zainteresowanego.

Dla beneficjentów, ważniejszym wsparciem jest konkretna informacja dotyczące realizowanego projektu. Na tym poziomie ideałem będzie stworzenie relacji opiekun (pracownik Biura LGD) – beneficjent. Dla tej grupy równocześnie powstaną komunikaty motywujące do promocji idei zawartych w LSR realizowanych za pomocą FE. Beneficjenci są instruowani w zakresie sposobu budowania komunikatów dedykowanych uczestnikom projektu. Użyteczność informacji udostępnianych beneficjentowi wynika z uwzględnienia przy jej opracowaniu perspektywy beneficjenta, jego potrzeb i oczekiwań.

Mając na uwadze powyższe sformułowano szczegółowy plan komunikacji, który stanowi **załącznik nr 5** do LSR.

10 Zintegrowanie

10.1 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Zgodnie ze specyfiką podejścia LEADER niniejsza strategia ma charakter zintegrowany. Podejście zintegrowane w LSR dotyczy celów, przedsięwzięć, związków pomiędzy podmiotami, które uczestniczą w realizacji strategii oraz wykorzystania lokalnych zasobów. Obrazują to poniższe tabele:

Cel I Zwiększenie atrakcyjności lokalnego rynku pracy, Cel szczegółowy: Rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru, Przedsięwzięcia: Przedsiębiorca NASZA KRAJNA oraz Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru.
Spójne i kompleksowe podejście: obydwie przedsięwzięcia wraz z planowanymi operacjami są spójne, powiązane ze sobą oraz wzajemnie się uzupełniają. Obydwie przedsięwzięcia w pełni realizują założenia Celu I i Celu szczegółowego oraz wpisują się w realizację Wizji i Misji Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia NASZA KRAJNA.
Użycie różnych metod: wsparcie finansowe poprzez przyznawanie dotacji, realizacja projektów grantowych, organizacja szkoleń, warsztatów, prowadzenie doradztwa, promowanie dobrych praktyk na stronie internetowej LGD.
Zaangażowanie różnych sektorów (zintegrowanie podmiotów): a) społecznego m.in.: mieszkańcy/osoby fizyczne, kościoły i związki wyznaniowe, stowarzyszenia, instytucje otoczenia biznesu, b) gospodarczego: rolnicy, mikro i małe przedsiębiorstwa, c) publicznego: jednostki samorządu terytorialnego (również poprzez współpracę przy organizacji warsztatów, wydarzeń, udostępnianiu pomieszczeń do spotkań, szkoleń, wydarzeń), Ośrodki Pomocy Społecznej, samorządowe jednostki organizacyjne Zaangażowanie różnych partnerów w realizację poszczególnych operacji.
W ramach LSR planuje się działania ukierunkowane na wsparcie tworzenia i rozwoju lokalnych przedsiębiorstw różnych branż. W szczególności jednak z uwagi na specyfikę obszaru LSR i jego potencjał,

mając na uwadze rekomendacje wynikające z konsultacji, zwłaszcza z lokalnymi przedsiębiorcami określono, iż LSR integrować będzie w szczególności następujące branże działalności gospodarczej (rozumiane jako sekcje PKD):

Sekcja C – przetwórstwo przemysłowe - PRODUKCJA

Sekcja F - budownictwo

Sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi –TURYSTYKA

Sekcja R – Działalność związana z kulturą rozrywką i rekreacją – REKREACJA

Obydwa określone dla Celu I przedsięwzięcia w sposób spójny, chociaż przy zastosowaniu zupełnie innych sposobów oddziaływania i metod przyczyniać się będą do kompleksowego niwelowania ważnych deficytów mieszkańców obszarów LSR opisanych w SWOT.

Odpowiedź na zidentyfikowane w analizie SWOT słabe strony zdefiniowane jako: brak pozarolniczych źródeł utrzymania, odpływ ludzi młodych, wartościowych, starzejące się społeczeństwo, niedostateczna oferta usług społecznych dla osób starszych i niepełnosprawnych (opieka całodobowa w miejscu zamieszkania), brak instytucji otoczenia biznesu w zakresie wsparcia administracyjnofinansowego, wysoki odsetek osób bezrobotnych niezainteresowanych podjęciem pracy, wysoki stopień bezrobocia w powiecie i emigracja zarobkowa, niedostosowanie systemu edukacji do wymagań rynku pracy oraz słabe przygotowanie młodzieży do wyboru i świadomego kierowania ścieżką kariery zawodowej, niski poziom przedsiębiorczości, duża liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, niewystarczające kompleksowe wsparcie dla osób wykluczonych społecznie.

Odpowiedź na zidentyfikowane w analizie SWOT zagrożenia zdefiniowane jako: bezrobocie, za duża protekcyjność państwa, państwo „socjalne”, negatywne nastawienie społeczeństwa (roszczeniowe), emigracja zarobkowa, starzenie się społeczeństwa, zubożenie społeczeństwa, niska konkurencyjność rynku pracy, wyższa konkurencyjność sąsiednich obszarów dotycząca rozwoju przedsiębiorczości (strefy ekonomiczne), lepsze możliwości kształcenia i uzyskania zawodu na sąsiednich obszarach, brak wystarczającej ilości środków zewnętrznych na realizację proponowanych działań, małe dotacje na realizację niektórych zdiagnozowanych potrzeb społeczności,

Cel II Rozwój lokalnych inicjatyw na rzecz budowania kapitału społecznego, Cel szczegółowy: Pobudzenie aktywności społecznej mieszkańców, Przedsięwzięcia: Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie oraz Rozwój lokalnej infrastruktury.

Spójne i kompleksowe podejście: obydwie przedsięwzięcia wraz z planowanymi operacjami są spójne, powiązane ze sobą oraz wzajemnie się uzupełniają. Obydwie przedsięwzięcia w pełni realizują założenia Celu II i Celu szczegółowego oraz wpisują się w realizację Wizji i Misji Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia NASZA KRAJNA.

Użycie różnych metod: wsparcie finansowe poprzez przyznawanie dotacji, realizacja projektowych grantowych, organizacja szkoleń, warsztatów, prowadzenie doradztwa, promowanie dobrych praktyk na stronie internetowej LGD.

Zaangażowanie różnych sektorów (zintegrowanie podmiotów): a) społecznego m.in.: niesformalizowane grupy mieszkańców, grupy nieformalne, stowarzyszenia, b) publicznego: jednostki samorządu terytorialnego (również poprzez współpracę przy organizacji warsztatów, wydarzeń, udostępnianiu pomieszczeń do spotkań, szkoleń, wydarzeń), Ośrodki Pomocy Społecznej, samorządowe jednostki organizacyjne

Zaangażowanie różnych partnerów w realizację poszczególnych operacji.

Granty finansowane z PROW będą służyły inicjatywom lokalnych organizacji, które wykorzystując lokalny potencjał historyczny, kulturowy, przyrodniczy czy turystyczny - podejmowane na rzecz zmiany postaw grupy defaworyzowanej tj. aktywizowanie do pełnienia ról społecznych (włączenia w działania lokalnych społeczności). Biorąc pod uwagę powszechnie występujące postawy bierne, którego skutkiem jest wskazane w SWOT długotrwale utrzymujące się bezrobocie i idący w ślad za nim wysoki odsetek korzystających z pomocy społecznej, zaplanowano aktywności, które koncentrować się będą na aktywizacji społeczno – zawodowej mieszkańców obszaru LSR w szczególności osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym oraz osób z ich otoczenia. Przedsięwzięcie polegać będzie na realizacji różnego typu działań aktywizujących społecznie, a także działań integrujących osoby zagrożone ubóstwem i wykluczone ze społecznością lokalną i jej najbliższym otoczeniem.

Integrowanie różnych zasobów i branż działalności gospodarczej m.in. poprzez np. przy budowie i przebudowie obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej - współpracę z lokalnymi przedsiębiorcami z branży: budowlanej, stolarskiej, dekarzkiej, przy wydawaniu publikacji - współpracę z lokalnymi grafikami, drukarniami, przy wyposażaniu zespołów w stroje ludowe i obrzędowe - współpracę z lokalnymi pracownikami krawieckimi, przy realizacji zadań dot. wzmocnienia kapitału społecznego poprzez realizację projektów szkoleniowych współpracę z lokalnymi firmami szkoleniowymi, cateringowymi,

domami kultury, stowarzyszeniami itp.

Obydwa określone dla Celu II przedsięwzięcia w sposób spójny, chociaż przy zastosowaniu zupełnie innych sposobów oddziaływania i metod przyczyniać się będą do kompleksowego niwelowania ważnych deficytów mieszkańców obszarów LSR opisanych w SWOT.

Odpowiedź na zidentyfikowane w analizie SWOT słabe strony zdefiniowane jako: zabytki – dwory – zaniedbane, obszary zaniedbane społeczno-gospodarczo-infrastrukturalnie (np. miejscowości popegeerowskie), pasywna i roszczeniowa mentalność mieszkańców, niewystarczająca ilość obiektów sportowych, turystycznych, rekreacyjnych na terenach wiejskich i niszcząca infrastruktura placów zabaw na wsiach, niewystarczająca baza turystyczna, gastronomiczna i noclegowa, mało istniejących ścieżek rowerowych i słabo oznakowane, brak obiektów/gospodarstw „tematycznych”, starzejące się społeczeństwo, niedostateczna oferta usług społecznych dla osób starszych i niepełnosprawnych (opieka całodobowa w miejscu zamieszkania), zły stan infrastruktury drogowej, brak punktów otwartego dostępu do Internetu (hotspot), brak wypromowanego produktu lokalnego dla obszaru, brak wystarczającej promocji regionu na zewnątrz i spójnej informacji o ofercie regionu, niedostateczna oferta kulturalna (doposażenie świetlic wiejskich/uaktywnienie/oferta dla dzieci/boiska wiejskie/animacja zajęć, brak oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży z terenów wiejskich, brak środków na kulturę/słaba infrastruktura), krótki sezon turystyczny – brak infrastruktury, wydarzeń itp., brak zajęć integrujących pokolenia (rodzice-dzieci, dziadkowie-dzieci)

Odpowiedź na zidentyfikowane w analizie SWOT zagrożenia zdefiniowane jako: sąsiedztwo obszarów o bogatszej ofercie kulturalnej, brak wystarczającej ilości środków zewnętrznych na realizację proponowanych działań – małe dotacje na realizację niektórych zdiagnozowanych potrzeb społeczności,

Operacje zaplanowane do finansowania w ramach LSR realizowane będą przez beneficjentów reprezentujących wszystkie sektory życia społeczno-gospodarczego obszaru LGD.

Tabela 31. Potencjalni beneficjenci.

Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR	Potencjalni beneficjenci
Przedsiębiorcza NASZA KRAJNA	<ul style="list-style-type: none"> - osoby fizyczne, - mikro i małe przedsiębiorstwa, - jednostki samorządu terytorialnego, - NGO
Aktywizacja zawodowa mieszkańców obszaru	<ul style="list-style-type: none"> - mikro i małe przedsiębiorstwa, - jednostki samorządu terytorialnego, - NGO, - instytucje otoczenia biznesu, - Ośrodki Pomocy Społecznej, - samorządowe jednostki organizacyjne, - kościoły i związki wyznaniowe
Obszar LGD NASZA KRAJNA aktywny kulturalnie i społecznie	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego, - NGO, - Ośrodki Pomocy Społecznej, - niesformalizowane grupy mieszkańców
Rozwój lokalnej infrastruktury	<ul style="list-style-type: none"> - jednostki samorządu terytorialnego, - NGO, - jednostki kultury i sportu dla których organem prowadzącym jest jst, - grupy nieformalne

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru objętego działaniem LGD NASZA KRAJNA została opracowana przy aktywnej współpracy różnych podmiotów w/w sektorów, co oznacza, że planowane w strategii przedsięwzięcia i operacje będą realizowane przy współpracy tych podmiotów. Wzajemna współpraca przyczyni się do wykreowania liderów, podniesienia świadomości mieszkańców, ich integracji, nabycia nowych umiejętności, współpracy, samorządności, zmiany postaw, aktywizacji i podniesienia poziomu optymizmu (**integracja podmiotów**).

W ramach strategii dąży się do integrowania rozwoju w wymiarach środowiskowym, społecznym, kulturowym, przestrzennym, gospodarczym; wszystkie te wymiary współzależą od siebie, a realizacja przedsięwzięć w ramach jednego wymiaru sprzyja osiągnięciu celów w innych wymiarach (**integracja funkcji**).

Zarówno na poziomie celów szczegółowych jak i przewidzianych w LSR przedsięwzięć występuje kompatybilność i komplementarność interwencji w ramach EFS oraz EFRR, które z kolei stanowią uzupełnienie interwencji z EFRROW. Zintegrowanie LSR wyraża się również spójną i komplementarną, a zarazem przejrzystą ofertą dla poszczególnych interesariuszy, np. przedsiębiorcy będą korzystali z jednego z celów szczegółowych, co zapewni im proste i przejrzyste oraz jednolite zasady wsparcia (tak jak tego oczekują).

10.2 Opis zgodności i komplementarności z innymi dokumentami planistycznymi/strategiami

Cele sformułowane w trakcie opracowywania LSR zostały przeanalizowane pod kątem ich zgodności i komplementarności z celami strategicznymi w dokumentach wyższego rzędu i są zgodne na poziomie lokalnym, wojewódzkim, krajowym i europejskim.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna z głównymi dokumentami krajowymi i wojewódzkimi, do których zaliczono:

1. **Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030** – Cel 2 - Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów. LSR wpisuje się w powyższy cel.
2. **Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR)** – Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna/komplementarna z następującymi celami strategicznymi KSRR: Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, 1.2.3. Rozwijanie potencjału rozwojowego i absorcyjnego obszarów wiejskich, 1.2.4. Efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej, 1.3.3. Zwiększenie możliwości wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych przez przedsiębiorstwa i instytucje regionalne, Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałaniem marginalizacji obszarów problemowych, 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najwyższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe poprzez wspieranie usług edukacyjnych i szkoleniowych, medycznych, komunikacyjne, komunalnych i związanych z ochroną środowiska.
3. **Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020**. Cele i przedsięwzięcia LSR są zbieżne z wszystkimi trzema celami przekrojowymi PROW 2014-2020 tj. ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz innowacyjność, a kryteria wyboru oraz wskaźniki LSR zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów. W szczególności natomiast wpisują się w cel tematyczny Wspólnych Ram Strategicznych CT 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem, priorytet ROW 6. Włączenie społeczne, redukcja ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, celem szczegółowy 6B. Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich m.in. poprzez: tworzenie miejsc pracy i stworzenie warunków umożliwiających podjęcie pracy osobom dotąd pozostającym bez pracy, a także stworzenie korzystnych warunków do tworzenia nowych firm, sprzyjających zwiększeniu potencjału osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem z rynku pracy.
4. **Strategię Europa 2020** – LSR wykazuje spójność z dwoma z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020: wzrost zrównoważony – transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywniej korzystającej z zasobów i konkurencyjnej, wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną. W celu realizacji priorytetów zdefiniowano siedem inicjatyw przewodnich stanowiących instrumenty realizacji celów Strategii Europa 2020. LSR jest zgodna z następującymi inicjatywami: 1. Europa efektywnie korzystająca z zasobów – to działania na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów oraz transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w większym stopniu wykorzystującej potencjał, jaki dają odnawialne źródła energii. Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – to działania na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania podaży do popytu na rynku pracy. 2. Europejski program walki z ubóstwem – to działania na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym;

5. **Strategią Rozwoju Kraju 2020 z obszarami strategicznym: II. Konkurencyjna gospodarka i celami:** Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki. Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego. II.4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej **III. Spójność społeczna i terytorialna i celami:** Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich.
6. **Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020 z celami:** 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, 1.2. Zwiększanie zatrudnienia mieszkańców obszarów wiejskich bez konieczności zmiany ich miejsca zamieszkania, 1.3. Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich, 5. Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich, 5.5. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich.
7. **Strategią Innowacyjności i Efektywności Gospodarki "Dynamiczna Polska 2020"** z celami operacyjnymi: 1.4. Ułatwienie przedsiębiorstwom dostępu do kapitału we wszystkich fazach ich rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem kapitału wysokiego ryzyka i sektora MŚP, 2.5. Wspieranie rozwoju kadr dla innowacyjnej i efektywnej gospodarki, 2.6. Stworzenie wysokiej jakości infrastruktury informacyjno- komunikacyjnej i rozwój gospodarki elektronicznej, 3.1. Transformacja systemu społeczno-gospodarczego na tzw. „bardziej zieloną ścieżkę”, w szczególności ograniczanie energo- i materiałochłonności gospodarki, 3.2. Wspieranie rozwoju zrównoważonego budownictwa na etapie planowania, projektowania, wznoszenia budynków oraz zarządzania nimi przez cały cykl życia.
8. **Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020** z celami strategicznymi: 1. Wzrost zatrudnienia, 2. Wydłużenie aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych, 3. Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, 5. Podniesienie poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.
9. **Programem Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój 2014 – 2020** gdzie planuje się poprawę zarządzania strategicznego na wszystkich szczeblach zarządzania, a także zwiększenie udziału obywateli w kształtowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu i ewaluacji polityki rozwoju.
10. **Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 Plan Modernizacji 2020+ -** Określa ona dwa priorytety rozwojowe obszaru, w które wpisuje się LSR tj.: konkurencyjna gospodarka (w tym cele strategiczne: Gospodarka i miejsca pracy oraz Nowoczesny sektor rolno – spożywczy) oraz modernizacja przestrzeni wsi i miast (w tym cel strategiczny: Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi).
11. **Strategią Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020.** Lokalna Strategia Rozwoju poprzez zaplanowane w niej przedsięwzięcia realizuje zapisy Priorytetu 1 Zwiększanie obszarów włączenia społecznego (w tym: Cel szczegółowy 1.1 Wsparcie działalności społeczno-zawodowej mieszkańców regionu, Cel szczegółowy 1.2 Tworzenie i rozwój systemu wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, Cel szczegółowy 1.3 Rozwój działań skierowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób szczególnie wysokiego ryzyka, w tym niepełnosprawnych i bezdomnych), Priorytetu 3 Wzmacnianie kapitału społecznego mieszkańców regionu (w tym Cel szczegółowy 3.1 Rozwój działań mających na celu kształtowanie i promowanie odpowiedzialnego pełnienia ról społecznych, Cel szczegółowy 3.2 Wzmacnianie i rozwój partycypacji społecznej), Priorytetu 5 Rozwój i wzmacnianie współpracy podmiotów mających wpływ na regionalną politykę społeczną (w tym Cel szczegółowy 5.1 Optymalizacja procesów współpracy w obszarze polityki społecznej Cel szczegółowy 5.2 Doskonalenie obserwacji wybranych problemów i zjawisk społecznych zachodzących w regionie).
12. **Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 wersja VII –** LSR realizowana będzie w ramach RPO WK-P poprzez Oś priorytetową 11 (wsparcie realizacji instrumentu RLKS w ramach EFS), oraz Oś priorytetową 7 (wsparcie realizacji instrumentu RLKS w zakresie finansowanych ze środków EFRR inwestycji infrastrukturalnych). Pomimo zaprogramowania interwencji RLKS w CT 9, RLKS obejmuje zakres tematyczny innych CT. LSR wpisuje się w cele szczegółowe, określone dla następujących osi priorytetowych:
  - OŚ PRIORYTETOWA 1 WZMOCNIENIE KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACYJNOŚCI GOSPODARKI REGIONU (Cel szczegółowy 3: Lepsze warunki do rozwoju MŚP, Cel szczegółowy 5: Zwiększone zastosowanie innowacji w przedsiębiorstwach sektora MŚP),
  - OŚ PRIORYTETOWA 8 AKTYWNI NA RYNKU PRACY (Cel szczegółowy 1: zwiększenie zatrudnienia osób powyżej 29 r. ż. znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób powyżej 50 r. ż., osób z niepełnosprawnościami, długotrwale bezrobotnych i o niskich kwalifikacjach, Cel szczegółowy 3: wzrost liczby przedsiębiorstw zdolnych do trwałego funkcjonowania, Cel szczegółowy 6: zapewnienie dostępu do usług rozwojowych dla MŚP i ich pracowników, Cel szczegółowy 8: wydłużenie aktywności zawodowej osób, w szczególności powyżej 50 roku życia),

- OŚ PRIORYTETOWA 9 SOLIDARNE SPOŁECZEŃSTWO (Cel szczegółowy 1: Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich zdolności do zatrudnienia, Cel szczegółowy 2: Zwiększenie dostępności usług zdrowotnych, Cel szczegółowy 3: Zwiększenie dostępności usług społecznych w szczególności usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, Cel szczegółowy 4: Tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej, Cel szczegółowy 5: Rozwój potencjału i możliwości do zwiększenia zatrudnienia w istniejących podmiotach ekonomii społecznej)

Realizacja przedsięwzięć zapisanych w LSR przyczyni się do osiągnięcia wskaźników określonych w RPO.

LSR jest komplementarna z dokumentami strategicznymi opracowanymi na poziomie lokalnym do których zalicza się:

1. **Strategię Rozwoju Powiatu Sępoleńskiego. Wizja, cele i kierunki rozwoju powiatu sępoleńskiego i gmin powiatu sępoleńskiego:** Główne kierunki rozwoju to: poprawa konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu, poprawa jakości funkcjonowania usług publicznych oraz tworzenie przestrzeni publicznej przyjaznej dla mieszkańców, promocja i kreowanie pozytywnego wizerunku powiatu jako obszaru atrakcyjnego i nowoczesnego.
2. **Powiatowy Program Przeciwdziałania Bezrobociu i Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy na lata 2014-2020** - Pierwszy obszar działań wskazany w dokumencie dotyczy kreowania zmian i pobudzania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i wzmocnienia potencjału firm, a planowane w nim działania wprost korespondują z przedsięwzięciami planowanymi do realizacji w ramach LSR: Wspieranie procesu powstawania firm jednoosobowych i mikroprzedsiębiorstw, Wsparcie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Drugi z obszarów działań koncentruje się na ograniczaniu barier w dostępie do zatrudnienia. Planowane zadania ukierunkowane są w głównej mierze na wspomaganiu osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy.
3. **Strategię Rozwoju Gminy Sośno:** Głównymi kierunkami rozwoju są: rozwój gospodarczy, rozwój społeczny, rozwój infrastruktury technicznej oraz ochrona przyrody, poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy.
4. **Strategię Rozwoju Gminy Kamień Krajeński:** Podstawowym celem rozwoju gminy jest zapewnienie mieszkańcom możliwie wysokich standardów życia – realizujących aspiracje mieszkańców i władz. Priorytetowo traktowane są zadania polegające na: zapewnieniu właściwej dostępności komunikacyjnej; stwarzaniu warunków do rozwoju gospodarczego – mającego na celu tworzenie miejsc pracy na terenie gminy, ograniczanie sfery bezrobocia i ubóstwa społecznego; zadanie to obejmuje także szerszy rozwój działalności turystyczno-rekreacyjnych; rozwoju technologii informatycznych – upowszechnianie dostępu do Internetu; utrzymanie wysokiej jakości stanu środowiska przyrodniczego; poprawie aktywności społecznej mieszkańców.
5. **Strategię Rozwoju Gminy Sępólno Krajeńskie:** zakłada ona następujące cele do realizacji:
  - rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej, społecznej wpływającej na jakość życia mieszkańców m.in. poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
  - rozbudowa infrastruktury zapewniającej możliwość aktywnego odpoczynku i rehabilitacji,
  - tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości;
6. **Strategię Rozwoju Gminy Więcbork:** Podstawowym celem rozwoju jest: efektywne zaspokajanie potrzeb mieszkańców gminy w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju.
7. **Plany odnowy miejscowości.** Funkcjonujące dla okresu programowania UE 2007 – 2013 Plany Odnowy Miejscowości są aktualnie przez gminy aktualizowane i dostosowywane do potrzeb, wyzwań i możliwości obecnego okresu programowania. Stanowią one całościową wizję rozwoju miejscowości, uwzględniając czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na możliwość realizacji planowanych działań oraz umożliwienia beneficjentom pozyskania środków zewnętrznych na realizację zadań. Plan Odnowy Miejscowości przygotowane są wspólnie z mieszkańcami Sołectw, tak by realizowane zadania odpowiadały rzeczywistym potrzebom mieszkańców i mogły w pełni wykorzystać istniejący potencjał i szanse rozwoju miejscowości.

11. Monitoring i ewaluacja

Działania każdej organizacji oraz realizacja każdej strategii wymaga stałej obserwacji jej realizacji. Stowarzyszenie NASZA KRAJNA oceniając realizację Lokalnej Strategii Rozwoju opierać się będzie na niżej przedstawionych definicjach monitoringu i ewaluacji.

11.1 Definicja pojęć.

MONITORING: to proces systematycznego zbierania i analizowania informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

Proces monitoringu obejmuje:

a) monitorowanie rzeczowej realizacji LSR polegającej m.in. na:

-analizie stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów strategii,

-monitorowaniu operacyjnemu na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami i wizji lokalnych na miejscu realizacji operacji,

-wykorzystaniu partycypacyjnych metod ewaluacji (tj. angażowaniu społeczności lokalnej w proces ewaluacji);

b) monitorowanie wydatkowania środków na poszczególne operacje i działania własne LGD.

EWALUACJA: to systematyczne badanie wartości, cech LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia. Jednym z głównych celów ewaluacji jest ocena rzeczywistych lub spodziewanych efektów realizacji. Ewaluacja jest próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy nasze działania przyniosą lub przyniosły efekty.

Ze względu na moment uruchomienia badania ewaluacyjnego w LSR zastosowanie ma lub będzie miała:

- **ewaluacja ex-ante** (przed rozpoczęciem realizacji interwencji) – w celu poprawy jakości wdrażania LSR cały dokument poddano ewaluacji w tym z wykorzystaniem metod partycypacyjnych,

- **ewaluacja on-going** (w trakcie realizacji LSR) – w celu oszacowania stopnia osiągnięcia zakładanych efektów w świetle wcześniejszych analiz i przeprowadzonej ewaluacji wstępnej, zwłaszcza pod względem uzyskanych produktów i osiągniętych rezultatów oraz określenia trafności zamierzeń w stosunku do aktualnych trendów społeczno-gospodarczych,

- **ewaluacja ex-post** (po zakończeniu realizacji LSR) – w celu określenia długotrwałych efektów, w tym wielkości zaangażowanych środków, skuteczności i efektywności pomocy.

Funkcjonowanie LGD powinno być na bieżąco monitorowane i poddawane badaniom ewaluacyjnym w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działań. Ewaluacja będzie niezbędna do sprawnego wydatkowania środków publicznych w ramach LSR, a także do szybkiego reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno-gospodarczego na terenie LGD.

Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu zawarte są w wytycznych w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 ze zmianami) określają jakie dokumenty wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Zgodnie z zapisami ustawy oceny takiej może wymagać również projekty LSR. Przepisy uzależniają jednakże konieczność przeprowadzenia takiej oceny, w odniesieniu do tej kategorii dokumentów planistycznych, od ich indywidualnej zawartości oraz zewnętrznych uwarunkowań ich realizacji. Decyzję o przeprowadzeniu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dokonuje organ opracowujący projekt dokumentu (LGD) sam

bądź, w uzgodnieniu z właściwym organem ochrony środowiska. Mając na uwadze zapisy ustawy, zgodnie z art. 48 ust. 1, art. 57 ust. 1 pkt 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt 2, Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie NASZA KRAJNA wystąpiła do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy o opinię w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla ww. dokumentu. Pismem z dnia 14 sierpnia 2015 r. znak WOO.410.331.2015.KJ Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla tego dokumentu. Pismem z dnia 18 sierpnia 2015 r., znak: NNZ.9022.3.418.2015 Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Bydgoszczy uzgodnił możliwość odstąpienia od przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla tego dokumentu.

Biorąc pod uwagę ww. opinie, uwarunkowania określone w art. 49 ww. ustawy, a w szczególności fakt, że przygotowywana Lokalna Strategia Rozwoju w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) w okresie programowania 2014-2020 obejmującej tereny gmin: Sępólno Krajeńskie, Kamień Krajeński, Więcbork, Sośno stanowi instrument wykorzystania środków unijnych w okresie programowania 2014 – 2020, wskazując listę przedsięwzięć, spośród których realizacja części z nich poprzedzona będzie stosowną analizą z zakresu oddziaływania na środowisko (zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami), LGD Stowarzyszenie NASZA KRAJNA odstąpiła od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla ww. dokumentu.

W dniu 27.08.2015 r., na podstawie art. 48 ust. 4 ww. ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, LGD Stowarzyszenie NASZA KRAJNA poinformowała o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu dokumentu Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS) w okresie programowania 2014-2020 obejmującej tereny gmin: Sępólno Krajeńskie, Kamień Krajeński, Więcbork, Sośno, poprzez umieszczenie stosownej informacji na stronie www.naszakrajna.org oraz tablicy ogłoszeń w siedzibie.

WYKAZ LITERATURY

1. *BIULETYN STATYSTYCZNY. Ochrona zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim w 2014 roku, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz 2015,*
2. *Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się społeczeństwa, ROPS, Toruń 2013,*
3. *Dane z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.,*
4. *Powiatowy Program Przeciwdziałania Bezrobociu i Aktywizacji Lokalnego Rynku Pracy na lata 2014-2020, Sępólno Krajeńskie 2014 r.,*
5. *Podręcznik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie realizacji instrumentu Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność w województwie kujawsko-pomorskim, Toruń, sierpień 2015 r.*
6. *Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020, Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2015,*
7. *Zasady realizacji instrumentu Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce, Warszawa 2014,*
8. *Obowiązujące akty prawne krajowe i wspólnotowe dotyczące instrumentu RLKS*

Analiza danych zebranych w wyniku przeprowadzania procesów ewaluacji i monitoringu pozwoli na bieżący i okresowy wgląd we wdrażanie LSR. Ich wyniki pozwolą na reakcję w przypadku wykrycia rozbieżności między zakładanymi, a rzeczywistymi efektami. Analizy zebranych danych konsultowane będą z powołaną Grupą Roboczą ds. LSR. W zależności od rodzaju rozbieżności podjęte zostaną odpowiednie kroki. Mogą to być kroki korygujące metody wdrażania LSR, informowania o jej założeniach, funkcjonowania poszczególnych procedur, zapisów LSR. W takim przypadku przeprowadzane zostaną działania zmierzające do wypracowania, w sposób partycypacyjny, procedur uwzględniających wyniki z analiz monitoringu i ewaluacji. W trakcie wdrażania LSR, ze względu na zmianę trendów, warunków globalnych itp., może okazać się także, że oczekiwania mieszkańców są rozbieżne z założeniami LSR lub warunkami na jakich LSR może być wdrażana. W takim przypadku konieczna może się okazać modyfikacja niektórych zapisów LSR. Modyfikacja zmieniająca istotne zapisy może nastąpić wyłącznie z udziałem mieszkańców obszaru oraz z wykorzystaniem metod partycypacyjnych i przeprowadzona zostanie przez Grupę Roboczą ds. LSR.

Aktualizacja będzie przeprowadzana w oparciu o analizę:

1. charakteru i dynamiki zmian uwarunkowań wpływających na rozwój obszaru, a w tym:

- uwarunkowań wewnętrznych,

- uwarunkowań zewnętrznych,

2. aspiracji i oczekiwań lokalnych podmiotów.

3. bilansu zawierającego zakładane efekty realizacji przedsięwzięć zapisanych w LSR oraz uzyskiwanych w tym procesie efektów,

4. skuteczności zarządzania procesem wdrażania strategii.

Decyzja o aktualizacji strategii będzie wspomagana przez wykonywanie następujących czynności:

Monitorowanie uwarunkowań rozwoju obszaru. Monitoring zostanie skupiony na uwarunkowaniach zawartych w analizie SWOT. Przyjmując, że analiza SWOT posłużyła do wygenerowania zarówno celów jak i przedsięwzięć, należy mieć świadomość, że zmiana uwarunkowań musi za sobą pociągać aktualizację LSR. Oznacza to, że zmiana układu sił i słabości wewnątrz obszaru lub szans i zagrożeń w jego otoczeniu prowadzić może do zmian treści całej strategii lub jej części. W szczególności służyć może wygenerowaniu nowych przedsięwzięć lepiej dostosowanych do nowych warunków oraz stale zmieniających się oczekiwań podmiotów lokalnych.

Monitorowanie przedsięwzięć wdrażających strategię. Przedsięwzięcia zapisane w strategii i ich realizacja są głównym motorem osiągnięcia zapisanych w strategii celów. Dlatego należy dokładać wszelkich starań, aby na bieżąco identyfikować ich realizację. Monitoring prowadzony w tym kontekście winien dotyczyć:

- skuteczności osiągnięcia wyników zakładanych bezpośrednio w ramach przedsięwzięć,

- skuteczności osiągnięcia celów ogólnych i szczegółowych strategii na skutek realizacji przedsięwzięć,

- dotrzymywania harmonogramów dotyczących realizacji przedsięwzięć i zawartych w nich zadań,

- poziomu zainteresowania podmiotów lokalnych podejmowaniem działań w ramach zdefiniowanych przedsięwzięć.

3. Monitorowanie organizacji procesu wdrażania strategii.

Skuteczne wdrażanie strategii, zwłaszcza strategii, która ma charakter partnerski i wielopodmiotowy, wymaga przygotowania warunków dla odpowiedniego zarządzania LSR-em, w tym:

- promowania Lokalnej Strategii Rozwoju wśród podmiotów lokalnych,

- usuwaniem barier informacyjnych i kompetencyjnych podmiotów lokalnych w zakresie przygotowywania pełnowartościowych projektów realizowanych w ramach LSR.

Zadania takie spoczywają na Lokalnej Grupie Działania, która ponosi główną odpowiedzialność za podtrzymywanie procesu strategicznego.

Należy pamiętać, że proces rozwoju lokalnego ma charakter ciągły, ewolucyjny. Podobnie wdrażanie strategii i monitorowanie.

Aktualizacja może następować w sposób:

- okresowy – na początku drugiego roku kalendarzowego, po podsumowaniu wykonania przedsięwzięć zakładanych do wykonania w latach poprzednich (sprawozdanie Zarządu podczas Walnego Zebrania Członków),

- doraźny – na skutek pojawienia się zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania.

Zakres zmian dokonywanych w ramach aktualizacji strategii może być następujący:

a) zmiana przedsięwzięć:

- wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć nie cieszących się zainteresowaniem lokalnych podmiotów,

- wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć dezaktualizujących się na skutek zmiany uwarunkowań rozwojowych obszaru,
- wyeliminowanie, ograniczenie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć, dla których w minionych okresach wdrażania udało się w pełni uzyskać zakładane wyniki,
- wprowadzenie nowych przedsięwzięć lub zmiana treści przedsięwzięć dotychczasowych wynikająca z nowego spojrzenia na rzeczywistość i innowacyjnych pomysłów na wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwoju;

b) zmiana celów strategii, a w ślad za tym odpowiednie przeformułowanie przedsięwzięć;

c) przeformułowanie strategii wykonane poprzez powielenie procedury wykorzystywanej w ramach partnerskiego procesu formułowania aktualnej wersji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Podmioty biorące udział w procesie aktualizacji/zmiany

Głównym podmiotem, w gestii którego będzie podejmowanie decyzji o wprowadzaniu zmian do LSR jest Walne Zebranie Członków Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenia NASZA KRAJNA. W szczególności decyzje te dotyczyć mogą:

- zmian w obrębie przedsięwzięć zapisanych w strategii,
- uruchomienia procesu konsultacyjnego związanego z wprowadzeniem zmian w celach strategii lub kluczowych zmian w przedsięwzięciach zawartych w LSR,
- uruchomienia partnerskiego procesu przeformułowania całej strategii.

W zależności zatem od powyższych uwarunkowań aktualizacja LSR może pociągać za sobą zmiany strategii w różnym zakresie i może obejmować również zmianę przedsięwzięć oraz celów szczegółowych i wskaźników realizacji strategii. W procesie aktualizacji LSR, podobnie jak w procesie wdrażania LSR, duży nacisk położony zostanie na zachowanie zasad partnerstwa, jak najszerzego udziału wszystkich mieszkańców analizowanego obszaru, zasad jawności i przejrzystości oraz zasad aktualności i systematyczności.

Oznacza to, że:

- proces aktualizacji będzie odpowiednio promowany – za pomocą takich narzędzi jak: strona internetowa LGD i lokalnych samorządów, portale społecznościowe, ogłoszenia prasowe, komunikaty radiowe, itp.
- w procesie aktualizacji będą wykorzystywane stosowne narzędzia konsultacyjne, w tym: rozmowy, spotkania, warsztaty, ankiety, e-konsultacje itp.
- do procesu aktualizacji zaproszeni zostaną reprezentanci lokalnych środowisk – w sytuacji wystąpienia okoliczności wymagających aktualizacji LSR w szczególności w obrębie zapisanych w LSR przedsięwzięć, celów szczegółowych i wskaźników realizacji LSR - LGD zobowiązana jest przeprowadzić 1 otwarte spotkanie konsultacyjne.

W uzasadnionych przypadkach, gdy z przyczyn niezależnych od LGD nie jest możliwym przeprowadzenie spotkania o którym mowa powyżej LGD zobowiązane jest przeprowadzić przynajmniej 7 dniowe (dni kalendarzowe) e-konsultacje.”

Organem, do którego kompetencji należy podjęcie ostatecznej decyzji o wprowadzeniu zmian do LSR, jest Walne Zebranie Członków LGD. Decyzja ta powinna uwzględniać efekty przeprowadzonych konsultacji. Walne Zebranie Członków może scedować uchwałą tę kompetencję Zarządowi Stowarzyszenia NASZA KRAJNA. Zmiany LSR wynikające ze zmian przepisów prawa lub wezwania Samorządu Województwa lub doprecyzowania zapisów lub aktualizacji danych mogą być przyjęte przez Zarząd Stowarzyszenia NASZA KRAJNA.

Załącznik nr 2. do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu

Kryteria ewaluacji

Zbadane i przyjęte w LSR założenia ewaluowane będą pod względem kryteriów:

- trafności czyli stopnia, w jakim przyjęte cele LSR odpowiadają zidentyfikowanym i przedstawionym w LSR problemom i/lub realnym potrzebom beneficjentów;
  - efektywności czyli oceny poziomu „ekonomiczności” LSR, czyli stosunku poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów;
  - skuteczności czyli oceny stopnia, na ile cele LSR, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte;
  - użyteczności czyli oceny stopnia zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów założonych w LSR;
  - trwałości czyli, sprawdzenia czy pozytywne efekty wdrażania LSR mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy mogą być utrzymane w dłuższym okresie czasu;
- Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu zawarte są w wytycznych w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji.

Analiza zebranych danych pozwoli na bieżący i okresowy wgląd we wdrażanie LSR. Jej wyniki pozwolą na reakcję w przypadku wykrycia rozbieżności między zakładanymi, a rzeczywistymi efektami. Analizy zebranych danych konsultowane będą z powołaną Grupą Roboczą ds. LSR. W zależności od rodzaju rozbieżności podjęte zostaną odpowiednie kroki. Mogą to być kroki korygujące metody wdrażania LSR, informowania o jej założeniach, funkcjonowania poszczególnych procedur, zapisów LSR. W takim przypadku przeprowadzane zostaną działania zmierzające do wypracowania, w sposób partycypacyjny, procedur uwzględniających wyniki z analiz monitoringu i ewaluacji. W trakcie wdrażania LSR, ze względu na zmianę trendów, warunków globalnych itp., może okazać się także, że oczekiwania mieszkańców są rozbieżne z założeniami LSR lub warunkami na jakich LSR może być wdrażana. W takim przypadku konieczna może się okazać modyfikacja niektórych zapisów LSR. Modyfikacja zmieniająca istotne zapisy może nastąpić wyłącznie z udziałem mieszkańców obszaru oraz wykorzystaniem metod partycypacyjnych i przeprowadzona zostanie przez Grupę Roboczą ds. LSR.

Załącznik nr 4 do Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność - Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia

Tabela 34. Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN/€)				
	PROW	RPO		Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR		
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	1873000,00€	1 902 742,20zł	4 688 309,76	X	6591051,96zł/1 873 000,00€
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	30000,00€	X	X	X	30 000,00€
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	439 000,00€	439 000,00€
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	0,00	0,00	0,00	118 260,00€	118 260,00€
Razem	1903000,00€	1 902 742,20	4 688 309,76	557260,00€	6 591 051,96zł 2460260,00€

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 35 Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014 – 2020

	Wkład EFRROW [€]	Budżet państwa [€]	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych [€]	RAZEM [€]
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	845642,70	483357,30	X	1329000,00
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	346147,20	X	197852,80	544000,00
Razem	1191789,90	483357,30	197852,80	1873000,00

Źródło: Opracowanie własne